

KIKONGO

MVUNGI

wa bantu ba Nzambi

Nsoniki: Thelma Braun

Ntendudi: Ngunga G. Pitya

200 LESO BIA

NKUBUKULU A MINLONGI MU

LES ECOLES PORTATIVES

Centre International

d'Évangélisation

Kinshasa, Zaïre-Congo

MVUNGI

wa bantu ba Nzambi

**200 LESO BIA
NKUBUKULU A MINLONGI MU
LES ECOLES PORTATIVES**

**Nsoniki: Thelma Braun
Minsekudi: Les Pasteurs Ntontolo,
Tsenda, Levo ye Nsafu**

**Centre International
d'Évangélisation**

Kinshasa, Zaïre-Congo

*Kwa Willys,
se dia kimvuka Ida
les écoles portatives mu Zaire,
ye dia bana beto batatu bazolakana beni.
I mbadiki a mambu mamingi ma nsiamusu a dibundu
ye mvani a kiese kiakinene mu nzingulu eto
ye mu salu kieto mu Afelika.*

Nkanda yvau wanietukwa mu lusadusu lua

Bible Litterature International

LUSE LUA NKANDA

Nkotolo	6
Minkanda mia Bibila	8
Malongi ma Bibila	35
Nkubukulu ya malongi	65
Kivungi	77
Nzingulu yanlongo	108
Kintuadi mu dibundu diamvimba	124

NKOTOLO

Nkanda wau wakubukwa mu diambu dia dikabu diambote dia bantu balandanga Mfumu Yesu Klisto, i bau bawa mbokolo andi mu kunsadila mu mabwala, kadi kuna kwena bantu bena nsatu a Mvulusi. Vo ngeye weti landakana bilesu bia Vécole portative, visa vo umeni vangula nana dia sabala za kisalu, za ndongolo ye za lusambulu, mpasi watoma kubukwa mu kisalu kikuveni Mfumu. Uvwilu mu dikabu dia luzitu beni, i bau basolwa mu sadila Klisto.

Mu nkanda wau mwena 200 lesu bilenda longwa mu 40 ma bilumbu mu skulu. Lumbu lumbu kibeki lokula tanu bia ndongokolo. Tutezele vo bwambote mu toma sadila ntangu mu nana dia sabala bonso bwena mambu mama meti landa:

8:00 - 8 :50	Minkanda mia biblia
8:50 - 9 :40	Ndongolo a malongi
9:40 - 10 :30	Nsamununu
10:30 - 10 :50	Mvundulu
10:50 - 11 :40	Dikilanga kamba
1:40 - 12:30	Nzingulu yalongo (Sabala ziia)
	Kintuadi mu dibundu diamvimba
	(Sabala ziia)

Ntangu mu nkokila yilenda sadulwa mu yindula bilesu ye mu siamisa mabanza mu mbokasani ya bilesu bia skulu. Diankaka diena mfunu béni mpe, i mu sadila bilesu biabi ye yika ntambi a bantu mu ndambu yena skulu ye kunzungidila kiamvimba. Lokula biobio bilenda lutila biabio biankaka bia lumbu mu mfunu.

Lesu biankaka nanga bina monika bianda beni ye biampasi, mpasi lesu kimosi kimosi kina longwa mu lokula kimosi kaka. Nanga mpukumunu yina kala mu tatamana longi diodiau mu lumbu kialanda. Kansi lesu lesu beki lokula kimosi kaka mu lumbu va nkati ka 200 bilesu. Mu diambu dia lesu lesu mu 200 za bilesu kiena ye mfunu andi, vo weti sobisa lesu kimosi dina kala diampasi mu vutuka baka kio. Vo kunungini ko, sadila longi dia lesu mu ntangu

yiwena mu mvundulu aku mu nkokila. Bu una vanga dio, una kubama mu yindula lesu kiamona mu lumbu kieti landa.

40 mama ma bilumbu bivangulu mu yindula mambu mangitukulu ma Nzambi ye mu kubama mu salu kia Ntinu malenda kala bilumbu bilutidi mbote mu zingu kiaku kiamvimba. Tueti sambila mpasi bwakala bobo kwa ngeye ye bu umanisi bilesi biabi si wasadila mamonsono mawalongokele mu sadila Mfumu ye tuadisa bantu bandi, mu nata babingi ku mpulusu ye bankaka ku nkudulu mu moyo wa kimpeve ye mu finama diaka lukufi ye Yandi.

1

MINKANDA MIA BIBLIA

Muntu kalendi toma visa mamo mena mu 66 minkanda mia Bibila mu nana dia zisabala ko; nzingulu a muntu ulutidi mimvu mu nza ka yifweni mu sa bobo ko. Kansi mu malongi marna tulenda bimba flndambu fia kimvwama kiena mu luse luse tua kiau, ye tulenda baka fu mu tomba mankaka lumbu ka lumbu kia zingu kieto! Mu ndwenga Bibila kikutukambanga: "Sa kimfuzi mu kukisonga kwa Nzambi muntu wafwana, kisadi kilembolofwa nsoni, bu utoma dedumunanga mambu makedika" (2 Tim. 2:15). Bu ulutidi mu mpisulu ya Masonukwa Manlongo, si waluta mo zola, ye lutila zola Nsoniki a mau mpe. Ye Yandi si kadukula zinsakumunu zazinene va moyo aku ye va salu kiaku.

NDAMBU YA NTETE

MINKANDA MIA LUWAWANU LUANKULU

Leso1: NKOTOLO

Bibila i nkanda wasonama mu songa luzolo lua Nzambi kwa bantu. Ngudi a diambu mu kiau i ntambudulu a mpulusu mu Yesu Klisto. Bibila kiena ye minkanda 66 miasonukwa kwa bantu 40 fisidi mu 1600 ya mimvu ye kiena kiakabana mu ndambu zole: Luwawanu Luankulu ye Luwawanu Luamona. Luwawanu Luankulu luasonama mu ki-ebeleo ye Luwawanu Luamona mu kielene (ki-geleki). Minsoniki mia kiau miakala mintinu, minsiki, zimfumu, minyindudi ye zimbuta za luyalu. Mu bau bankaka bakala balonguka ye bankaka mintambi mia zimbizi mi ka mialonguka nkutu ko.

Mu ngonda yantete tuna longuka Luwawanu Luankulu. Muna mwena ye minkanda 39. Ye minkanda miomio miakayuswa landila ntu mia mambu emi:

1. 5 minkanda mia nsiku.
2. 12 minkanda mia kinkulu..
3. 5 minkanda mia nsikulu.
4. 17 minkanda mia mbikudulu (5 mbikudi mianene ye 12 mbikudi miamike).

Bibila i nkanda wantalu béni wavewa kwa bantu babonsono. Tufwiti tanga kio, indula kio, ye lekila kio minu mu mavanga ye mu ndiatulu eto.

Leso2: 1 MOSE EVO NGENESI

Minkanda mitanu miantete mia Bibila miasonukwa kwa Mose ye mibokulwanga **Pentateuque**. Mbangudulu a Ngenesi i **mbadukulu** evo **mbutulu**. Ngenesi i nkand'a mbadukulu a mamonsono: mbadu-kulu a nza (1:1-25), mbadukulu a bantu (1:26, 27), mbadukulu a masumu mu nza (3:1-7), nsilulu a mpulusu (3:8-24), mbadukulu a famille (4:1-15), a ntemokono a bantu (4:16-9:29), a makanda ma bantu mu nza (10:11), ye kanda dia ba ebeleo (12-50).

Ngenesi i nkanda usamunanga nsamu a mbwilu a muntu mu masumu. Buku kiantete kieti vovila Nzambi ye buku kiazimunina kieti vovila nkelo a mvumbi. Vava vena nkabulu a nkanda mu mbanzulu zole.

1. Nkotolo a masumu mu nza (kapu 1-11).

- a. Nsemono (kapu 1, 2).
- b. Mbwilu a muntu (kapu 3,4).
- c. Nkuk'a nlangu (kapu 5-9).
- d. Nzo yayongi ku Babeli ye mvilulu andinga (kapu 10,11).

2. Nkubumunu a ngizulu a Mvulusi (kapu 12-50).

- a. Abalahami, muntu wa minu (kapu 12-23).
- b. Isaki, mwana wazolwa (kapu 24-26).
- c. Yakobi, wazolwa ye walongwa ndongi kwa Nzambi (kapu 27-36).
- d. Yosefi wamona mpasi ye waluta siama mu Nzambi (kapu 37-50).

Leso3: 2 MOSE EVO ESODU

Mbangudulu a Esodu i **mpaikulu**.

Bakala kaka 70 mu ngiendolo au ku Ngipiti, kansi ku ntuala mpaikulu au baluaka ku ntalu 3.000.000 ya bantu. Vo Ngenesi weti vovila mbwilu a muntu mu masumu, Esodu weti kutusonga kisalu kia mpulusu kia Nzambi a Tulendo. Nkanda weti badika mu mambu ma tombe ye weti manisina mu nkienzokolo ya nkembo.

Kapu 12 kia Esodu kieti kutusonga nsamu angitukulu wa Pasa, i kifwani kia Luwawanu Luankulu kilutidi songa nkudulu eto bu tutula minu kieto mu menga matengula Mfumu eto Yesu Klisto. Nkabulu a nkanda wau Esodu wena ebu:

1. Nzambi wakubika Mose mu kala mvani a kimpwanza kwa Isaeli (kapu1-11).
2. Mpulusu mu menga, mu lulendo lua Nzambi (kapu 12-14).
3. Ngiendolo ku mongo wa Sinai, ye ndongolo ya nkangu mu mambu ma kimpeve (kapu 15-18).
4. Mpanunu a nsiku, i talatala dia Nzambi mu kutusonga bonso bu tuena bankwa masumu (kapu 19-24).
5. Mabanza ma Nzambi mu ntungulu a nkela ya luwawanu, i kimbangi vo Nzambi wena va kati ye bantu bandi (kapu 25-40).

Leso4: LEVITIKU, ZINTALU, DEUTELONOMI

Nkanda wa **Levitiku**, evo 3 Mose, i nkanda wa bifwani bia Nzambi mu sadisa bana ba Isaeli mu nzailu a mambu ma kinganga kia Nzambi. Kionso kifwani kieti fila mabanza ku kisalu kia Yesu Klisto. I kuma nkanda wau uyikulwanga **nkanda wa ngiambudulu a masumu**. Minkailu miasonga nsamu wau: "Lukala luasungama." Minkailu miakala mpila zitanu: Nkailu miangioka, Nkailu miandia, Nksilu mia mvutudulu a matondo, Nkailu mia ndombolo a nlemvo mu diambu dia masumu, ye Nkailu mu diambu dia nkanu.

Nsas'a minkembo i mu kamba kwa ba Isaeli mu "Tatamana kala banlongo." Minkembo miakala nana: Lumingu, Pasa, Pentekoti, Zimpungi,

Ngiambudulu a masumu, Mafwokula, Mvu wa lumingu, ye Mvu wa yubile. Minkailu miakala kifwani kia menga mavulu-sanga. Minkembo kiakala vovilanga ndiulu yivananga ngolo.

Nkanda **Zintalu**, evo **4 Mose**, i nkanda wa ndiatulu mu nsi yankatu tuka ku mongo wa Sinai nate ye mu ndilu a nsi a Kanana, i nsi a nsilulu. Tulenda wo bokila mpe **nkand'a mvungutulu**. Dibanza dia ngudi mu wau i dedama. Mu nkanda wa Zintalu muvovulwanga ndiatulu a nkwa minu.

1. Kapu 1-10 bieti kutusonga minsiku minlongo.
2. Kapu 11-20 bieti kutusonga lebakana kwa kanda dia Isaeli.
3. Kapu 21-36 bieti kutusonga bonso ba Isaeli basoludila diaka Yave ye ndungunu au yazimunina, kani mu nsi yankatu.

Mu nkanda wa Zintalu mwena bantu baba bamfunu: Mose, Aloni, Miliami, Yosua ye Kalebi.

Deutelonomi, evo **5 Mose**, i nkanda wa mbambukulu a moyo. I idmvuka kia mpova ye minkunga mia Mose, mbote zandi zansuka kwa bana ba Isaeli. Yesu wasadila nkanda wa Deutelonomi ntangu zazingi. Wavutudila Nkadi ampemba mu mambu ma nkanda wau. Deutelonomi uvananga mbimbulu a kiese kia dizulu va ntoto.

Mpisukusulu: Mu nkand'a Ngenesi tumonanga mbwilu a muntu mu masumu, mu Esodu mwena nkudulu a muntu, mu Levitiku muntu weti sanisina Nzambi, mu Zintalu muntu weti sadila Nzambi ye mu Deutelonomi muntu weti longuka mu tumamana Nzambi.

Leso5: YOSUA, MINKONGUDIDI, LUTI

Nkand'a Yosua ubadikilanga minsamu mia kinkulu mia Bibila. Wena wafuluka kwa makedika ma kimpeve, ma nsiamusu ye ma ndwengoso. Mose wafwa kansi nzietelo yatatamana. Yosua walu-ngisa momo mabadika Mose mu vanga. Nkanda wau wa nkuluntu a ba Ebeleo wena ye nkabulu yayi:

1. Ndungunu a nsi y a nsilulu (kapu 1-12).
2. Mbakulu a nsi ya nsilulu (kapu 13-24).

Nkand'a **Minkongudidi** weti songa mimvu mia tombe mia ba Isaeli. Basisa Nzambi (Nkong.2:13) ye Nzambi wabasisa (Nkong. 2:23). Nkand'a Minkongudidi weti songa ntangu landila mfwilu a nkuluntu au, Yosua, nate ye Sauli wayika ntinu a Isaeli. Mu mimvu 350 miantete miavwanda Isaeli mu nsi ya

nsilulu ka bakala ye ntinu ko. Dibanza diadi dieti monika mu nkanda wawo: "Muntu muntu wavanga makala mambote mu meso mandi." Nkanda wau weti songa bonso bwakadilanga mbedoso a muntu ye bonso bwakadilanga nlemvo a Nzambi. Tulenda vovila mu mankufi mabanza ma nkanda wau: Mvu nsambodia a nsambulu a biteki, mvu nsambodia mu kinanga mu makanda nsambodia ma bapaïen, ye mvukusulu nsambodia.

Luti weti kutosonga mena mu Yesu Klisto, Se ye Nkudi eto. Nkanda wau i kifwani kiafololo kiantoko landila mabanza ma tombe mena mu Minkongudidi. I kifwani kiambote kia Yesu Klisto ye bundu diandi. Nkand'a Luti weti zayikisa nsamu a mavioka ku nsi a ntudusu a Ngidoni ye Yefeta. Luti wakala nkaka ya ngudi a Davidi, i nkulu a Klisto. Nkanda wau weti kutosonga mbadukulu a kanda dia Mesia ye nkuna mu kati dia wau Mvulusi kana butukila. Luti wakala mwisi Moabi, i bantu batuka mu nkun'a Loti, mu bapaïen. O mpil'a kifwani kiambote kia nlemvo a Nzambi, wakotisa bapaïen mu nkun'a Klisto.

Leso 6: NKANDA WANTETE YE WANZOLE WA SAMUELI

1 Samueli i wantete mu minkanda misambanu mia mintinu. Minkanda miole mia Samueli miena, miole mia Mintinu, ye miole mia Lusansu. Mambu mena mu 1 Samueli mabwa mu tezo kia ntangu a 115 dia mimvu tuka mbutukulu a Samueli nate ye mbadukulu a kitinu kia Davidi, ye va kati vakala ntangu ya kitinu kiambi kia Sauli. Nkanda wau ulenda kabulwa mu nkumbu zitatu za bantu bonso ebu:

1. Samueli, mbikudi a Nzambi (kapu 1-7).
2. Sauli, ntinu walembwa tumamana Nzambi ye mbwilu andi (kapu 8'15)
3. Davidi, muntu wa Nzambi (kapu 16-31).

Wantete wa Samueli usonganga nsamu a mbwilu a ntinu wasolwa kwa bantu, i Sauli. **Wanzole wa Samueli** weti songa ntudusulu mu kitinu a muntu wasolwa kwa Nzambi, i Davidi, ye nkubukulu a "nzo a Davidi" mu kati a yau, ku ntuala, Klisto una monika. Davidi i bakala diazolakana mu ntim'a Nzambi. Kakala nkwa nlongo ntangu zazonsono ko, kansi wadidila masumu mandi mu ndombolo a niemvo ntangu zazo bu kavola masumu. Wakala muntu wantalu beni: mvungi, nsiki a nsambi mu nzo a ntinu, kinwani, nkundi wakedika, ntudisi a binwani, ntinu, kinwani kia kikesa kia nkuluntu, se diazola, nyimbidi, nkwa masumu, ye muntu wanuna ye ntima wakiadi, kansi ntangu zazonsono i nzodi a Nzambi.

Nkanda wau ulenda kabulwa mu ndambu zole:

1. Ndungunu za Davidi (kapu 1-10).
2. Zimpasi za Davidi (kapu 11-24).

Leso7: NKANDA WANTETE YE WANZOLE WA MINTINU

1 Mintinu ye **2 Mintinu** i ndandani yambote ya minsamu mia nkanda mia Samueli. Mieti songa mavanga ma 400 mimvu mia nkudulu a kitinu, mbwilu a kiau ye nkabunu a kiau mpe. Kimfumu kia Yuda, mu ndambu ya sude, kiakala ye 20 ma mintinu. Kimfumu kia node, Isaeli, kiayadila 19. Bitinu biobio biole, bia Yuda ye Isaeli, bianatwa mu kinkole. Nding'a Nzambi yawakana mu lusaidusu lua mimbikudi mialulendo, Elia, i mbikudi wa mfundusu ye wakikesa mu 1 Mintinu, ye Elisa, i mbikudi wa nlemvo ye luvovomo, mu 2 Mintinu. Vava vena ndambu zamfunu za minkanda miole:

1. Mfwilu a Davidi (1 Mintinu 1, 2).
2. Nkembo a kitinu Ida Solomo (1 Mintinu 3-11).
3. Nkabunu a kimfumu (1 Mintinu 12-2 Mintinu 16).
4. Kinkole kia Isaeli ku Asilia (2 Mintinu 17).
5. Mbwilu ye ndatukunu a Yuda mu kinkole ku Babeli (2 Mintinu 18-25).

Leso 8: NKANDA WANTETE YE WANZOLE WA LUSANSU

Minkanda mia **Lusansu** mieti songa nsamu mia mpila mosi bonso miomio miena mu Mintinu, kansi mu nsongolo za diswasana. Mu Mintinu minsamu miabadikila tuka ngiadulu a kitinu; mu Lusansu mwabadikila mu zikwa diangioka minkailu. Nkanda mia Mintinu mieti songa nsamu a ngiadulu a mintinu ye Nkanda mia Lusansu mieti songa nsamu wa nsadulu mu kinlongo. Nkanda mia Mintinu misonganga mbanzulu za kimuntu ye Nkanda mia Lusansu misonganga mbanzulu ya ki-Nzambi. Nkanda Wanzole wa Lusansu usonganga nsikumusu yayinene, mu ngiadulu a Asa (kapu 15), Yosafati (kapu 20), Yoasi (kapu 23, 24), Hizikia (kapu 29-31) ye Yosia (kapu 35).

Nkabulu yayinene ya nkanda Wantete wa Lusansu:

1. Tuku diau (kapu 1-9).
2. Kitinu kia Sauli (kapu 10).
3. Kitinu kia Davidi (kapu 11-29).

Ye Wanzole wa Lusansu:

1. Kitinu kia Solomo (kapu 1-9).
2. Nkabunu ya kimfumu ye nsamu mia Yuda (kapu 10-35).

Leso 9: ESALA, NEHEMIA, ESTELI

Esala ye Nehemia mieti kutusonga nsamu a Isaeli, i kanda diasolwa kwa Nzambi, landila kinanga kiau mu Babeli. Esala wakala ngang'a Nzambi; Nehemia kakala nganga ko. Mpaikulu yantete ya Isaeli yakala ku Ngipiti mu ntuadusulu a Mose. Yanzole yakala ku Babeli mu lutuadusu lua Esala. Bayudayo bankaka bakivutukila mu Yelusalemi ye mu ndwakulu a Esala wamona mavanga malutila mbi ye momo ma kabanzila. Bakwela bakento banzenza ye basadila ndongolo za kinzenza zi babwana (9:1-4). Esala wafwema mu diambu diodio (9:5-15). Ba Isaeli bakutakana ye yandi ye babadika visa mbi a masumu mau. Bakatula bakento banzenza (10:1-44). Esala wavutula diaka luwawanu lua ba Isaeli ye Nzambi.

Nehemia waluaka mu Yelusalemi mimvu 13 landila Esala. Wavutuka mu ndombolo andi kwa ntinu a Pelesi mpasi kabwela tunga diaka lumbu lua Yelusalemi. Wakala ntungi wambote; ka diambu ko vo wabwana minkakididi, kisalu kiamana mu bilumbu 52.

Tala nkabulu yayinene ya nkanda miami:

1. Mvutukulu au tuka Babeli mu lutuadusu lua Zelubabeli (Esala 1-6).
2. Mvutukulu au tuka Babeli mu lutuadusu lua Esala (Esala 7-10).
3. Ntungulu diaka ya lumbu (Nehemia 1-7).
4. Nsikumususu ye nkadulu yasonga (Nehemia 8-13).

Nkumbu a Yave ka yasonama mu nkand'a Esteli ko, kansi tumonanga mbonokono andi va konso luse ye ku nima diambu diambu. Nkanda weti kutulonga mangitukulu ma Nzambi. Nzambi weti tuadisa nza yamvimba. Mavanga mamonsono mu nkanda wau meti zungidila minkembo mitatu:

1. Nkunbo a Ahasevelosi, minu mu Pelesia, Vasti bu kafinguna ye waloswa. Molodokai wabaka nzila mu nata Esteli, mwana wansona u kakeba, mpasi kasongwa kwa ntinu ye yika nkam'a ntinu ku ntuala (kapu1.2).
2. Nkembo a Esteli; Ntantu a Bayudayo, Hamani, wakala ye makani mambi kwa ba Yudayo ye wazengulwa nkanu a fwa. Molodokai wazituswa (kapu7).
3. Nkembo wa Puljmi. Wakembulwa nkudulu a Bayudayo mu kubu diadinene (kapu 9).

Leso 10: YOBI

Yobi i nkanda wantete mu minkanda mitanu mia nsikulu (poetique). Nkanda wau usonganga mambu ma mbweno a ntima. Bulendakana v' o wau i nkanda wateka sonama mu Bibila. Uvananga : mvutu mu kiuvu kiakinene kiaki: “Bila nki bau bavuminanga Nzambi balungwanga?” Nsamu weti badika ku zulu, ye weti kutuzayikisa 21 bonso Yobi, wakala wamvwamu, wabwa mu bumputu. Diodio dieti landwa kwa mpaka zangolo va kati kwa Yobi ye bakundi bandi baia.

1. Nsamu wabadikila ku zulu (kapu 1:1-12; 211-6).
2. Mbwilu a Yobi; nkwa kijnvwama wakituka wamputu (kapu 1:13-22; 2:7-10).
3. Mbokasani yayinene va kali kwa Yobi ye bakundi bandi: Elifazi, I Bilidadi, Sofali, Elihu (kapu 2:11-37:24).
4. Nzangukulu a nkanda yena mu mpova za Numbi kwa Yobi (kapu 38 - 42). Yave weti bangula 'kwa Yobi vo banm bu bamonanga Nzambi, buna ntangu zazonsono diambu dibwanga. Diena nldnzi kwa bau, balandanga Nzambi mu mona mpasi, mpasi bakukimona bau kibeni bonso bu bena. Nzambi lenda kubazangula mu mangu yina. Lukanu luandwenga luena ku nima nzungu zazonsono. Nzambi uvedisanga wola mu tiya.

Leso 11: MINKUNGA

Nkand'a Minkunga i nkanda wa mimsu, zi nsambudulu ye mbombolo. Minkunga misikanga ye zifisanga Mfumu. Misonganga kwa Nzambi bonso buenina nzingulu a muntu. Moyo a nkwa minu weti songwa bonso bwenina kiese, kiadi, zimbedoso ye zi ndungunu zandi. Minkunga misonganga mbonokono a Klisto. Mivovilanga nsamu wawo wa ndungulu ye wa mfwilu andi. Muntu umosi wakubika nkabulu a Minkunga bonso bwenina minkanda mitanu miantete mia Bibila.

1. Ndambu ya Ngenesi (Minkunga 1-41). Muntu weti mona lusakumunu, bosu mbwilu, ye nsikumusu diaka.
2. Ndambu ya Esodu (Minkunga 42-72). Tumonanga mbwilu ya ba Isaeli bosu mpulusu au.
3. Ndambu ya Levitiku (Minkunga 73-89). (Nsikulu a Nzambi, i mpungumunu eto ye swamunu kieto mu tombe cvo mu mwini.
4. Ndambu ya Zintalu (Minkunga 90-106). Ndambu yayi yivovilanga ntoto, ye nsisi zi umonanga ye bonso bu utanunwanga.
5. Ndambu ya Deutelonomi (Minkunga 107-150). Minkunga miami misonganga makedika ma mambu ma Nzambi ye nsikulu a man.

Leso 12: ZINGANA, MPOVI, NKUNG'A SOLOMO

Solomo wakala ntinu waunene, wakala ye kimvwama kialdngi, ye nduenga. Wasonika 3.000 zingana ye 1.005 minkunga (1 Mintinu 4:31, 32). Solomo wakala nkwa kimbanzila, nkwa nduenga, nkubiki a ntungulu a kinlongo kiakala mu ntungulu nsambodia zangitukulu mu nza, ye wakala nu'nu. Zingana zawala kwa mambu ma nduenga zandi. Nkabula a nkanda yena bonso ebu:

1. Nduengoso kwa banruenia (kapu 1-10).
2. Nduengoso kwa bantu babonsono (kapu 11-20).
3. Nduengoso kwa miminu ye mintuadisi miankaka (kapu 21-31).

Mpovi weti songa mbanzulu ye nsambulu 721 kimuntu ye bonso bu bimonika biampamba mu nzingulu andi. Mabanza ma nkanda wau ka matuka kwa Nzambi ko, kansi Nzambi wayonzika mo mu kutusonga bonso bwena mabanza ma kimuntu. Solomo i nsoniki a nkanda wau; ye wena bonso nkanda wa moyo andi. Weti kutusonga bonso bwakadila mbanzulu andi bu kalembwa kala kintuadi ye Nzambi ko. Solomo wakala nkwa nduenga kansi nzingulu andi ka i yakala bonso buakadila ndwenga zandi ko.

Ngudi a diambu mu nkanda wau i “mpamba”, mbangudulu i ”ka lekwa ko”, ye "ku nsi a ntangu".

Nkung'a Solomo wabikwa nkumbu "Nkunga wa' Zola wa Bankwa Klisto." Mwena ye mambu maia mamanene:

1. Weti songa “nkembolo a zola mu nkwedolo.”
2. Weti songa zola kwa Yave kwa Isaeli.
3. Weti monikisa kifwani kia Klisto ye dibundu diandi.
4. Weti songa kintuadi kia Klisto ye nkwa minu mosi mosi.

Mu lumbu biaki diambu dilutidi nkinzi mu dibundu, va ntandu a mamonsono mankaka, i zola kwa muntu muntu mu Klisto.

Lesu 13: YESAYA

Nkanda wau i wantete mu 17 minkanda mia mbikudulu. Mimbikudi i bantu batedumuswa kwa Nzambi mu lumbu biampasi kwa ba Isaeli. Bakala minsamuni mia ntangu yina. Ntangu a mbikudulu yena lukufi 500 dia mimvu,

badidla mu nkama vwa nate ye nkama ia za mvu tekila Yesu Klisto. Mimbikudi bakala kibakala mu vova va ntadisi a miminu ye bantu. Basemba ukadulu au ya masumu ye mbwilu au. Nkand'a **Yesaya** weti songa mambu mole ma diswaswana. Ndambu yantete yisonganga Isaeli. Ndambu yanzole yisonganga Yesu Klisto ye ndungulu andi bu kanata masumu ma nza yamvimba va kulunsi, nzangulu a Klisto ye nkemboso andi.

Nkand'a Yesaya, mu ntungulu andi, i Bibila kiakike. Beki bikapu 66, bonso Bibila beki 66 minkanda. Nkabulu zole zazinene zena, bonso mu Bibila; 39 bikapu mu ndambu yantete; bonso mu Luwa-wanu Luankulu, ye 27 bikapu mu ndambu yanzole, bonso mu Luwa-wanu Luamona. Nkanda wau wavewa nkumbu "Nsamu Wambote Wasonika Yesaya." Mbutukulu a Yesu Klisto, Mwana wa ndumba yalebwa yakuswa, kimuntu kiandi, moyo andi, mfwilu andi, mfulukulu andi ye ngizulu andi yanzole biamma songwa mu mbote mu nkand'a Yesaya.

Leso 14: YELEMIA YE NKUNGA MIA MANIONGO

Yelemia wabikwa nkumbu: "Mbikudi udilanga." Nsamu andi u kafwiti samuna wamvana luniongo mu wandi ntima. Mu mbikudulu zazo zavewa kwa bantu, i mbikudulu andi yaluta belwa kwa bantu. Babanzila Yelemia bonso ntantu au, kadi wabikula vo bafwiti kukiyekula kwa mfumu za ntinu a Babeli (38:17-23). Ba Isaeli bafwiti vanga diambu dimosi kaka: Kukiyekula. "Ntangu a bapaïen" yabadika ku Babeli, i ntu wasengwa wa mbweno a Danieli.

Yelemia wabikula vo ba Isaeli bana kala mu kinkole mu Babeli-lusambodia luamvu (2529-12). Mwanki, wamona kia landila ntangu ya tombe, ye ka mbikudi umosi nkutu ko wanlutila mu songa nkembo una kwiza ku ntuala (23:3-8; 30, 31; 33:15-22). Yelemia wasadila bifwani ye nsongolo mu toma visikisa momo ma katambula

kwa Nzambi. Ka bayina nsamu andi kaka k0, kansi batomba nzila zazo mu kumvonda.

Mbanzulu yena vo Yelemia i nsoniki a **Nkunga Miamaniongo**; nkanda watoma sonukwa mu kapu bitanu. Ka mwena kiadi ye luniongo kaka ko mu nkanda wau Va mbata matuti meti fuka mbikudj wa mansanga mu diambu dia masumu ma bantu bandi valdenzula kia kwa Nzambi mu nkembo diaka' (3:22-27).

Leso 15: YEHEZEKELI

Yehezekeli wabikudila ba Isaeli bu bakala mu kinkole ku Babeli. Watonta katula vuvu kiapamba kwa ba Isaeli vo bana vika vutuka ku Palestina. Watonta mpe mu kubika ntima miao mu nsamu waunene wa mbwilu a Yelusalemi, i mbanz'au yazolwa beni.

Mbikudulu andi yakala yanlongo viokila mimbikudi miankaka, kadi waluta samuna mu diambu, dia Nzambi. Yandi walongila mu bilumbu bialutila tombe mu Isaeli. Bantu ka bazola kundimba ye ka nsamu andi ko, buna wasadila ndongolo ya mpila yankaka mu luta kubavisikisa. Va fulu kia vova kaka mu bingana, yandi wasadila bifwani mu mamu ma kavanga ye wabangula bifwanisu biobio (24:24). Yehezekeli i mbikudi wavovila mu nzitusu ye nkembo a Mfumu. Wau i nsamu wankufi wa nkanda wau weti songa mbwilu a Isaeli ye Yelusalemi.

1. Tekila mbwilu (kapu 1-24). Yehezekeli wakibikudjla mvu misambanu tekila mbwilu a Yelusalemi ye watatamana nate ye mbwilu a yau
2. Mbwilu (kapu 25-32). Landila momo, wabikula mu bambeni za ba Yuda; ye mbwilu a makanda momo ma bapaïen.
3. Landila mbwilu (kapu 33-38). Ku nsukulu, ntungulu ye kimfumu kia Yuda kiazajkuswa diaka.

Leso 16: DANIELI

Danieli wabikwa nkumbu "Mbikudi wa Zindozi", kadi Nzambi wansonga mu zau makedika mansweki mandi. Wakala ye mbueno mu mana kwiza kadi mama ku ntuala ye mambu mandi maluta songwa mu nkand'a Nzaikusu. Moyo andi ye kisalu kiandi biakala mu lusambodia luamvu ba Isa'eli bu bakala mu kinkole. Wimatwa mu kinkole bu kakala kumi ye mvu sambanu ye wasikila kuna nate ye kakala luvwa luamvu. Mpeleko wakala nkole, ntombokolo andi yanluakisa bonso mfumu yantete mu luyalu ku Babeli. Dilutidi nkinzi vava i diambu dia Danieli wakwikama ntangu zazonsono kwa Nzambi andi.

Tala nkabulu yayinene ya nkanda wau:

1. Zangu kia Danieli kibeni (kapu 1:1-2:3).
2. Moyo andi wa kisalu, nsongolo a ntangu a bapaïen (kapu 2:4-7:28).
3. Mbueno a mbikudulu za Danieli, nsamu wa mbikudulu a kanda (kapu 8-12).

Leso 17: HOSEA, YOELI, AMOSI

Hosea i wantete mu kumi ye minkanda miole mu mbikudi miamike; basonga mambu mau mu nsonokono yankufi beni. Mbangudulu a Hosea i

“Mpulusu” ye wabikwa nkumbu "Yelemia kimfumu kia Node. Hosea i laïc wabokulwa kwa Nzambi mu nsamu watezakana kwa bantu bazimbala: Nzambi uzolanga rantu bandi.

Nzambi wakamba Hosea mu kwela nkento wansuza. Babuta bana boie bababakala ye mosi wankento. Nkento andi wata kinsuza diaka ye Hosea wamvaikisa. Nzambi wazaikisa Hosea mu vutula nkento andi ye tatamana mu kunzola diaka.

Nsamu wau weti songa bonso ba Isaeli bakala matingu kwa Nzambi, kansi Nzambi wabazola ye wakana mu kubavutula mu nsi au diaka.

Tala nkabulu a nkand'a Hosea:

1. Mbikudi ye nkento andi wamatingu, Ngomeli (kapu 1-3).
2. Mfumu ye Isaeli, bantu bandi bamatingu (kapu 4-14).

Yoeli i mbikudi wa Yuda wasonika mu ntangu mwakala mpomboso mu makonko. Wafwanikisa dio mu mfundusu yazimunina yeti kwiza. Wavovila nkumbu tanu “Lumbu kiakinene kia Mfumu” bu kabanzila lumbu kia mfundusu yazimunma.

Mpulusu yanlongo i nsilulu yayinene mu nkand'a Yoeli. Yoeli watambula ndunzi mu bikula vo Nzambi “una dukula Mpeve Yanlongo va nsuni miamionsono” (2:32; 3:18). Nsilulu yoyo yalunguswa mu lumbu kia Pentekoti (2:16).

Amosi, i mvungi a mameme, waluta samuna nsamu andi ku kimfumu kia Node. Waluta vumina Nzambi viokila lekwa biabio biankaka. Wabadika samuna mfundusu a Nzambi mu zinsi zakinzungidila, mboki wasamuna mfundusu kwa makanda mamonsono, imomoma Yuda ye Isaeli mpe.

Leso 18: OBADIA, YONA, MIKA

Nkanda wa Obadia i nkanda ulutidi mu nkufi mu Luwawanu Luankulu; beki kapu kimosi kaka ye 21 bia bibuku. Mpeleko wena wankufi béni, beki nsamu wantalu kwa beto. I mbikudulu a mfundusu ya ba Edomi. Nkanda wau beki mambu mole mamananene—mbwilu a bangianza ye bamatingu, ye mpulusu a balebakana ye babumpombo. Ba Edomi bakala mu nkun'a Esau; i yandi wayina kikuluntu kiandi. Ba Edomi bakala bambeni za ba Isaeli ntangu zazonsono. Ba Edomi babungwa bonso bwabikula Obadia.

Obadia, bonso bambikudi bankaka, wabikula mu lumbu kiakinene kia Mfumu ye nsiamosono a kimfumu kia Mesia.

Nkand'a **Yona** ka ubeki mbikudulu yimosi nkutu ko ya mana kwiza kala ku ntuala, ka diambu ko vo yandi i mbikudi. Ubeki nsamu a diambu diadinene diabwa mu moyo a Yona, ye nsamu wowo weti songa wankaka mpe ulutidi mfunu mu nza: i mfulukulu a Yesu Klisto. Nzambi wakubika lekwa biia mu nkanda wau: mbizi yayinene (2:1), nsinga walenge (4:6), ntunga (4:7) ye mpeve yambangazi (4:8). Nzambi watoma sadisa mbikudi andi!

Mambu mole mamanene mena mu nkanda wau: mbizi yayinene yamina Yona, ye bantu ba mbanza yasumuka Ninive babilula diela mu ngwilu a malongi ma nsamuni wanzenza.

Tufwiti simba mambu mole mu nkanda wau: Yona i kifwani kia Yesu, mu mfwilu andi, mu ndiamu, ye mu mfulukulu andi. Yona i kifwani mpe kia Isaeli-watinguna Nzambi, waminwa kwa makanda manzenza ma nza, kansi mau mana yambula Isaeli mu ngizulu a Klisto. Isaeli una kala mhangi a Nzambi mu nza yamvimba.

Mika wasamuna mu mfundusu a Isaeli ye mbanza zandi, kansi watoma siamisa mambu ma mbombolo au mpe. Wamona va mbat'a mfundusu ye ndongi lumbu kiakinene kia nkembo Klisto bu kana vutuka mu yala. Wasonga vo Mesia weti kwiza (4:8), ye mbutulu andi yina kala ku Betelemi (5:2-4).

Nduengoso yena mu nsamu mitatu mia Mika, ye nsamu nsamu weti badika mu mpova yayi: "Luwa".

1. Wantete (1:2) wavewa kwa bantu babonsono.
2. Wanzole (3:1) wavewa kwa zimfumu za Isaeli.
3. Kimbangi (6:1) kiasongwa mu ndebolo a Isaeli mu vilula diela ye vutuka kwa Nzambi.

Leso 19: NAHUMI, HABAKUKI, SEFANIA

Ngudi ansamu mu nkand'a **Nahumi** i mbungulu a Ninive, mbanza yateka luengisa Yona. Nahumi wasonika 450 mimvu landila mvumususu mu ntangu a Yona. Mpilulu a madiela ka yazingila ko mu Ninive, ye mu diambu diodio mbanz'a Ninive yabungwa (3:1-7).

Ninive i kifwani kia makanda mamu mafilanga Nzambi nima. Muntu evo makanda meti fila Nzambi nima bakukisodilanga nsukulu au.

Habakuki weti yuvula biuvu ye weti tambula zimvutudulu. Kiuvu kilutidi nene mu nkanda wau i kiaki: “Bila nki bambi Wuswanga?” Va ntadisi a zimpasi zazo Habakuki wasambila kwa Nzambi ye watatamana vingila mvutudulu zandi (2:1). Landila mambudulu andi yakedika (3:1-16), nkemboso a Nzambi yamonika kwa yandi. Mambu mama: “Kansi walunungu una kala moyo mu minu kiandi” (2:4) i mpisukusulu yambote yakala mu nsadulu yabadikila Réforme. Mambu mama masonama mpe mu Luwawanu Luamona: Lorna 1:17; Ngalatia 3:11; Ebeleo 10:38.

Sefania i nkanda uvovilanga nganzi ye mfundusu a Nzambi (1:15; 3:8). Zola kwa Nzambi kweti monika mpe mu nkanda wau (3:17). Sefania walonga bantu mu lembwa sambila biteki. Bulendakana vo wakala muntu waunene mu bau batukisa mvumusumu mu ntangu a Yosia, ntinu a Yuda.

Nkanda wau weti badikila mu kiadi ye weti manisina mu nkung’a kiese.

Leso 20: HANGAI, ZAKALIA, MALAKI

Ndambu yayinene ya mimbikudi mia Luwawanu Luankulu miabikula tekila ngiendolo au mu kinkole; bole kaka babikula bu lamina mu kinkole: Yehezekeli ye Danieli. Hangai, Zakalia ye Malaki babikula landila mputukulu au.

Ndondolo ye mbiekolo a kinlongo bialuta tunta mabanza ma mbikudi **Hangai**. Wakanikina lebakana kwa bantu mu ntungulu a kinlongo ye wabasikidikisa ye wabasadisa mu ntungulu a kiau diaka. Nkanda wau ubeki nsamu mia miankufi miasonama kwa Hangai mu ngonda zia kaka.

Ndubudulu zandi zasikimisa bantu. Batelama mu nrunga kinlongo (212-15).

Zakalia i mbikudi wantuenia wasala mu kintuadi ye Hangai, mbikudi wanuna. Walubula ba Isaeli mu ntungulu a kinlongo ye waluengisa ba Isaeli mu lembwa fwemisa Nzambi bonso bwavanga

mase mau. Wasonga mu mbikudulu andi bonso Isaeli kana sakumunwa kwa Nzambi mu ntangu yina kwiza.

Zakalia wabikula ngizulu a Mvulusi viokila mbikudi miamio miankaka, kondolo Yesaya. Wakala ye mbweno yanda ya mana kala ku ntuala ye

wamona Mvulusi, vana mete mu luyinunu luandi ye mpasi zandj, va zimunina mu nzitusu andj ye ngiadulu andi yi ka yisuki.

Malaki i kikada va kati ye Luwawanu Luankulu ye Luwawanu Luamona. Nkama ziia za mimvu mianasui zakala va kati kwa Malaki ye, nding'a Yoane Mbokili bu yaboka: “Lukubika nzil’a Mfumu!”

Luwawanu Luankulu lueti manis‘ma mu mpova yayi: “nsingulu,” kansi Luwawanu Luamona lueti manisina mu lusakumunu. Landila ntangu ya mvumususu (Nehemia 10:28-39), bantu balenzangana mu kimpeve ye basisa nsikumusu all. Malaki wayika nluengisi a bantu, kadi wasemba ye walubula Isaeli mu nkadulu au.

Tanga bibuku biena mu Malaki 3:16-4:3 bieti songa ngizulu yanzole ya Klisto yi tueti vingilanga.

NDAMBU YANZOLE: NKANDA MIA LUWAWANU LUAMON A

Leso 21: NKOTOLO MU MINSAMU MIIA MIBIKWANGA; MINSAMU MIAMBOTE

Minsamu miia miantete mia Luwawanu Luamona mibikwanga Nsamu Miambote. Minsoniki miau babokudulwanga Minsamuni mia Nsamu Wambote. Maui, Malako, ye Luka basonga kintuadi kia mpisulu yafwana ya moyo a Yesu Klisto, kansi mbweno ya Yoane yakala diswaswana.

Minsamuni mitatu, Matai, Malako ye Luka, misonganga kisalu kia Yesu Klisto sungula mu Ngalili ye Yoane weti songa ldsalu kia Klisto mu Yuda. Bau batatu beti songa bimangu, zingana ye malongi ma Yesu kwa bantu babingi‘ Yoane weti songa Yesu mu ndongolo zampinda, mpovolo andi ye bantu ye zinsambulu zandi. Bau batatu beti songa Yesu va kati ye salu kiandi, mpeleko Yoane weti songa Yesu mu kintuadi kiandi ye nsambulu andi.

Mamonsono mavova mimbikudi mamadjsanga ku moyo a Klisto vava ntoto, ye makutunatanga ku salu kiandj. Momo masonama mu Minkanda malandanga ntangu andi va ntoto. Kansi tuku kia mamu i Minsamu Miambote.

1. Minkanda miia mia Nsamu Wambote mikutusonganga **mu nki a ntangu** ye **bue** Yesu kayizila.
2. Minkanda miankaka mia Luwawanu Luamona mikutusonganga bila nki ye kwa banani Yesu wayiza..

Leso 22: MATAI

Matai weti kutosonga vo Yesu i Ntinu. Nkanda wau wa Matai waluta sonukwa mu diambu dia ba Yudayo. Yesu wasongwa bonso mwan'a Davidi. Mambu ma ntukulu a Yesu meti badikila mu'kapu kiantete, tuka mu Abalahami. Viokila 29 dia bibuku bia Luwawanu Luankulu biena mu nsamu wau, bieti songa nadede vo Yesu i Mesia, ndungusulu a zimbikudulu.

Matai wakala mvakusi mu Kapanami, wasadila nsiku mia bisi Loma mu ntangu yoyo Yesu bu kavova kwa yandi: Undama! (9:9; 10:3). Minkanda mitatu miankaka (Malako, Luka ye Yoane) mieti songa bonso Matai kakubika ndiulu ya luzitu kwa Yesu ye wasisa mamu mu kunnama, mpeleko wakala wamvwama.

Matai i Nsamu Wambote weti vovila Mesia, Kuswa kia Nzambi. Lukanu lua nkanda wau mu nsongosolo a Mpeve Yanlongo i mu songa vo Yesu mwisi Nazaleti i Mesia kwandi wabikulwa kwa Mose ye bambikudi.

Matai i umosi kaka wavovila banduenga batuka mu ntini yaeste bayiza sambila Yesu.

Malongi ma Yesu va mongo malenda banzulwa bonso Mina mia Kimfumu. Diambu diadi *kimfumu* dasonama 55 zinkumbu mu Matai, kadi i Nsamu Wambote wa kimfumu.

Mu ndambu yayinene ya bikapu 24 ye 25 Yesu weti songa mambu ma ngizulu andi yanzole.

Matai ka keti vovila ko nzamununu a Mfumu. Nkand'a Matai bu umeni sonukwa wasonga Mesia Yesu vava ntoto, ye i vava ntoto Mwan'a Davidi kafwiti kwiza yala mu nkembo andi.

Leso 23: MALAKO

Malako weti kutosonga Yesu bonso sielo. Nsamu wau wa Malako wasonukunwa bisi Loma. Ka wena ye ntukulu a Yesu ko. Bila nki? Kadi bantu ba Loma ka bakala nsatu mu wa mambu mena mu ntukulu a sielo ko.

Nsoniki a nkanda wau i Yoane Malako, mwan'a Malia ye mpangi a Banaba. Wazieta ye Paulu ye Banaba ku Antiokia ye watukisa

mpiakani a mabanza va kati ye bau (Mav. 12:25; 13:5). Wavambana yau nanga mu diambu dia mpasi zi babwana (Mav. 13:13). Landila dio wasala diaka ntuali ye Paulu mu nsadulu yambote (Koi. 4:10-11; 2 Tim. 4:11). Petelo

waluakisa Malako ku mpulusu ye wambokila vo "i mwan'ami" (1 Pet. 5:13). Tueti mona mpe nsadulu yambote ya Petelo mu nkanda wau.

Nkanda wau ulutidi mu nkufi mu Minsamu Miambote miia, kansi ubeki mambu ye mavanga mangitukulu malungana. Malako wasonika nkanda wau mu diambu dia bisi Loma. Bakala ye bisalu biabingi mu nsadulu au ye bavumina beni mavanga mangolo. Baluta zola mavanga ye ka mpova kaka ko. Bibuku biafiuma kaka bia Luwawanu Luankulu bisonama mu nkanda wau. Mwena ye ngana ziia za Yesu kaka. Nkotolo a nkanda yena yankufi beni. Mambu masonganga nswalu, bonso ntumbu, yungusa, nabiu, nswalu ye fintama-ntama, masadulwa mu nkanda tezo kia 40. Bimangu biavanga Yesu i ndambu yayinene ya nkanda wau-tezo kia 20 biasongwa.

Leso 24: LUKA

Luka weti kutusonga Yesu bonso Muntu walunga. Wasonika nkanda wau kwa ba Elene. Nkanda wau weti songa ntukulu a Yesu tuka Adami, muntu wantete, va fulu kia ntukulu mu Abalahami. Muntu wanlunga, Yesu, weti luta songwa kwa beto mu lusambulu, ye zimbasi zeti kunsadila.

Luka wakala dokuta, ye wadiata ye Paulu. I yandi kaka mu bapaïen wasonika nkanda mu Luwawanu Luamona. Wakala muntu walongwa beni ye wakala ye ntadulu yambote. I yandi mpe wasonika nkanda wa Mavanga Mazintumwa. Weti kutusonga Yesu bonso Muntu walunungu mu nkadulu ya kimuntu.

Luka i Nsamu Wambote kwa bavila. Weti kutusonga nkenda ye zola bia Klisto; wayika muntu mu diambu dia vulusa bantu.

I Dokuta Luka waluta kutusonga mamingi mu mbutulu yangitu-kulu ya Yesu. I yandi kaka watusonga mbumununu a bamimvungi. Luka kaka weti kutusonga nkotolo a Yesu mu kinlongo bu kalungisa 12 mimvu. Muntu Yesu wasala mu moko mandi. Walungwa. Bitanu mu bimangu bisambanu bisonama mu nkanda wau biakala bia zindiakusunu za bamayela. Luka kaka weti kutusonga ndiakusunu yangitukulu ya kutu kwa sielo kia ngudi a nganga - Mako (22:51).

Luka i nkanda kwa bau baniangwa bena mu nza. Usonganga mamingi mpe mena mu bakento. I nkanda wa nsikulu, ye nkunga Ømiamingi miena mu wau. Luka walutila babonsono bankaka mu songa zinsambulu za Mfumu.

Leso 25: YOANE

Yoane weti kutusonga Yesu bonso Mwan'a Nzambi. Mamo mena mu nkanda wau meti songa bonso bwenina bumosi bwa Klisto bwa ki-Nzambi.

Nsoniki a nkanda wau i Yoane, "mwana wa mbandanu", nlongi "wazolwa kwa Yesu". Wakala ye se diabikwa Zebedai, ntambi a mbizi wa kimvwama. Ngudi andi wakala Salomi, nkento waluta i Hama Mfumu mu kinkwikizi. Yakobi i mpangi andi.

Yoane wasonika lukufi ye mbandu yamvimba landila nsonokono ya minsoniki miankaka mia Minsamu Miambote. Yandi wakala iukufi ye mvu 25 Yesu bti kambokila. Wateka kala nlonguki a Yoane i Mbotiki. Wafiduswa bonso nkole ku sanga kibikwanga Patamo kani mu mvu 80 ye bulendakana vo wasikila kuna 20 ma mimvu. Mu ntangu yoyo Luwawanu Luamona luamanisa sonama, kondwa kaka minkanda miasonika Yoane.

Masonukwa ma Yoane malutidi mu zangama ye mu nzitusu; viokila ma bankaka. Zinkumbu 35 Yesu wabofila Nzambi "Tat'ami" mu nkanda wau. Zinkumbu 25 kavovila mu lulendo mpova yayi: "Kedika, kedika..."

Yoane wavova vo wasonika nkanda wau mpasi bantu babonsono balekila Yesu minu vo yandi i Klisto kwandi. Yoane weti ta kimbangi mu nsamu wowo viokila nkumbu nsambodia (1:34; 1:49; 6:69; 11:27; 20:28; 20:31; 10:36). Weti kutusonga bimangu nsambodia (2:1-11; 4:46-54; 5:1-47; 6:1-14; 6:15-21; 9:1-41; 11:1-57). Bumosi bwa Klisto ye Nzambi bwatusongwa nkumbu nsambodia mu nkanda wau mu mpov'andi "Mono i" bonso "Mono ngiena", i dizina dia Nzambi.

Leso 26: MAVANGA MAZINTUMWA

Mu Nsamu Wambote u kasonika Luka usonganga "mamonsono mabadika Yesu vanga ye longa" va ntoto. Mu Mavanga Mazintumwa wasonga bonso bu katatamana sala mu Mpeve Yanlongo.

Nzmununu a Mfumu ku zulu i nsamu wa mbanunu a Luka. I nsamu wed zibula nkanda wa Mavanga.

Mavanga Mazintumwa makutusonganga mavanga ma Mpeve Yanlongo mu zintumwa. Mpeve Yanlongo yasamunwa 70 dia zinkumbu. Diambu diadi "mbangi" diasadulwa mu nkanda wau 30 dia zinkumbu.

Nkanda wa Mavanga weti badika mu ndongolo a Nsamu Wambote mu Yelusalemi, i ngudi a mbanza ya kanda dia Bayudayo. Weti manina mu ndongolo a malongi ma Nsamu Wambote ku Loma, ngudi a mbanza yalulendo lua nza yamvimba. Mu mbandu yimosi kaka bazintumwa bamwangana mu ndambu zazonsono za nza ye balonga mu nsi zazo zazayakana mu ntangu yoyo (Koi 1:23).

Tuka kapu 1 nate ye kapu 12 Petelo wata kimbangi va kati kwa Bayudayo. Malongi mandi makala: "Luvilula diela." Tuka kapu 13 nate ye 28

tomonanga Paulu wanata kimbangi kiandi ku nsi zanzenza. Nsamu andi i: "Luleka minu."

Mavanga Mazintumwa i nsongi wa nzila ulutidi mbote mu salu kia misioni. Nkanda wau usonganga bila nki mu kwenda mu salu kia misioni: mu tunta bantu ku nzailu ya mpulusu mu Yesu. Dibundu diantete dialanda nsinda wasungama mu diatisa kisalu kiandi. Diasola bonso lufulu mbanza yayinene yakala bantu babingi. Tuka kuna balenda mwangana. Dibundu diodio diasiana mu Mpeve Yanlongo ye diakala kimfuzi beni. Nzietolo zitatu za Paulu zeti songa bifwani biambote mu salu kialunga kia misioni.

Leso 27: LOMA

Loma i nkanda wantete mu minkanda miafiduswa mia Paulu. Paulu wasonika 13, mu bila kiokio mibikwanga minkanda mia Paulu (Mu miau mwena nkanda kwa Ba Ebeleo, mpeleko ka tuzeyi nadede nani wasonika wo ko.) Paulu wabutura mu nkuna wa ba Yudayo. Kisi Loma kiandi ye ndongokolo andi ya ki-elene, va kimosi ye malongi mandi ma ki-yudayo, biatoma kumfwanisa mu salu kiandi kiakinene.

Bantu batuka ku Loma bayenda ku Yelusalemi mu nkembo a pasa ye babilula diela mu lumbu kia Pentekoti. Bavutura ku ngudi a mbanza ye banata nsangwa ya nsamu wambote. I mu yau bakuna dibundu dia Loma. Landila 28 diamimvu Paulu wazola beni bumina ku Loma ye wafidisa nkanda kuna tuka ku Kolinto ku kakala ngonda zitatu mu nzietolo andi yantatu ya kimisioni.

Nkanda kwa bisi Loma ukutusonganga nzila ya Nzambi yikitulanga bantu bankwa minkanu mu bantu bambote. I nkanda ulutidi mu ntalu mu nsamu a mpulusu eto.

Nkabulu a nkanda: Bikapu 1-8, malongi. Bikapu bitatu biantete (toma tala 1;18 ye 3:20) bieti kutusonga nsamu wansisi wa nkadulu ya masumu ya muntu. Mboki bunlongo bwa Nzambi bweti landa bu tutambulanga bu tumeni nunguswa (3:21; 5:11). Landila dio mwena nsamu a mbiekolo a banlongo (5:12-8: 39).

Bikapu 9-11 bisonganga lukanu lua Nzambi mu diambu dia Isaeli mu ntangu yayonsono.

Bikapu biia biazimunina (12-16) bisonganga mambu mafweni vangwa. Bibangulanga salu bia nkwa Klisto.

Leso 28: NKANDA WANTETE YE WANZOLE MIA KOLINTO

Kolinto i mbanza ya masumu mu luyalu lua kisi Loma mu ntangu a Paulu. I mbanza yalutila mfunu mu nsi yamvimba ya Elene. Kimvwama kiandi laakala kiakinene beni. Kuna kwakala mpila-zazonsono za masumu.

Mpeleko wazungwa kwa nsumukunu yoyo, Paul walonga kuna, watunga dibundu ye wasonika minkanda miami miole.

Bisi Kolinto bafidisa bantu banata nkanda (7:1, 16:17), ye **1 Kolinto** i mvutu a Paulu mu diambu dia mambu makala mu dibundu diodio. Diakala dia kinsuni ye mwakala zinkabunu. Bankwa dibundu bafundasana, ye mvwandidu va meza manlongo yakala yakiadi. Bakento bakondwa nsoni mu mvwatulu au. Bisi dibundu bazonzasana mu diambu dia nkwedolo ye minkailu mia kimpeve.

Mu kapu kia 15 Paulu wasonika bidimbu biabingi mu songa vo mfulukulu a Yesu Klisto yena yakedika.

Mu **2 Kolinto** Paulu wabangula kiesa kiandi mu diambu dia nsamu miambote miatukuswa kwa nkand'andi wantete. Mu wau katabila kintumwa kiandi. Yandi wasonga momo makala mu luzingu luandi vioka mu nkanda miandi miankaka.

Nkanda weti badika ye weti manina mu mambu ma mbombolo.

Leso 29: NGALATIA

Mu nzietelo andi yanzole Paulu watunga mabundu mu Ngalatia, i fulu kialuta kala mabwala kaka. Bau bazolanga minsiku balanda Paulu ye basamuna vo mpulusu yitukanga mu mavanga mambote. Minzimbikisi bavukumuna bantu, balonga vo bantu bafwiti luta kukikenga mu nkembo mia ba Yudayo. Mu nkanda wau wa Ngalatia, Paulu wazola kubasonga vo ka vena diambu dilenda kubaluakisa kwa Klisto ko, ka mavanga nkutu ko. Mpulusu yikwizanga mu ndekolo a minu mu Yesu Klisto, ka mu nzila yankaka ko. Paulu bu kavisa vo bantu beka mu landa malongi ma nlongi mialuvunu, wamona vo i kiuvu kiakinene, i diau wazenga mu I kubasonikina nkanda mu kwandi koko (6:11).

Nkanda wau i Nzaikusu a Kimpwanza kia Nkwa Klisto. Wau usonganga diswaswani va kati kwa nsiku ye nlemvo.

I nsamu wankinzi, wampinda ye wamayindu. Ka mwena nsikulu i vo nkemboso vo mvutulu a matondo ko. Ka mweti sonama nkumbu a muntu umosi ko. Muna tueti mona mabanza ma ntima ye mayindu mampinda béni. I nkanda wa mvita. I nkanda wazolakana beni kwa Martin Luther. Mu masonukwa mamonsono i nzaikusu yilutidi lulendo ye ndwanunu yilutidi mu ngolo ya malongi ma ndungusu mu minu.

Leso 30: EFESO

Efeso i umosi mu nkanda miia miasonika Paulu bu kakala mu boloko (Filipi, Kolosai ye Filemoni i miomio mitatu miankaka). Nkanda wau weti songa

mampinda mamananene ma Dibundu. Ubikwanga ntangu zankaka "Nkanda wa Kinlongo ye Nlongo wa Paulu'.

Paulu wakakudulwa nadede kwa Mpeve Yanlongo mu kota mu nsi ya Asia-Efeso i mbanza yilutidi mu nene mu nsi yoyo—mu nzietelo andi yanzole. Wayenda ku Mputu nate ye ku Kolinto, ye mu vutuka waviokila ku Efeso. Wavutuka kuna diaka mu nzietelo andi yantâtu ye wasala kuna mvu mirole (Mav. 1&19 ye 19:8-10). Bisi Efeso batambula malongi ma Paulu lutila bantu bankaka. Kuna kabwana minkakididi, kansi Nzambi wantabila. Wazola beni dibundu dia Efeso.

Nanga diena diambote mu zaya nkabulu ya nkanda wau wa kimpeve:

1. Fulu kia nkwa minu mu ‘Klisto’, "mu mazulu " (kapu 1-3).
2. Ndiatulu a nkwa minu (kapu 4-6)
 - a. Mu dibundu (kapu 4)
 - b. Mu bifu biandi Qcapu 5:1-20)
 - c. Mu kati kwa bantu (kapu 5:21-6:9).
 - d. Mu ndwanunu andi (kapu 6:10-24).

Leso 31: FILIPI, KOLOSAI

Minkanda miami, bonso miomio mia Efeso ye Filemoni, miasonukwa mu boloko.

Nkanda kwa bisi **Filipi** wena nkanda wa mvutudulu a matondo wanatwa kwa Epafolodito ku dibundu diakala ku Filipi mu luakisa matondo ma Paulu ye Timoteo mu minkailu mi batambula. Paulu wakala ye zola kwavanguka mu dibundu dia bisi Filipi. Kuna kabwabwana dikabu dia bakento ku mbel'a nlangu, ye Lidia wavuluswa. Landila diodio Paulu ye Sila batubwa mu boloko ye babufwa. Mu kati kwa fuku bu bakala sambilanga ye zitisanga Nzambi; ndikunu yayinene ya ntoto yazakimisa boloko. Nkuluntu a boloko ye bisi nzo andi balekila Mfumu minu ye babotukwa (Mav. 16).

Kiese i ngudi adiambu mu nkanda wau:

1. Kiese mu ntangu zampasi(kapu 1).
2. Kiese mu ksalu (kapu 2).

3. Kiese mu Klisto (kapu 3).
4. Kiese mu mamonsono (kapu 4).

Paulu wasonika nkanda kwa bisi **Kolosai** kadi balongwa malongi ma luvunu, ye wakala nsatu mu sungika ndongolo yoyo. Bankwa Klisto babanzila vo bafwiti keba nsadulu a nzungolo ye toma sungama mu minsiku mia ndiulu ye minkembo. Ka bavisa ko mu diambu dia zimbasi. Ka bavisa mpe ko ki-Nzambi kia Klisto ye mu diambu diodio ka bavisa nadede ko vo mamonsono ma bakala nsatu malenda solulwa mu Yandi. Paulu wabasungika mu nzila yambote:

1. Mu malongi mau (kapu 1, 2).
2. Mu nsadulu zau (kapu 3, 4).

Leso 32: NKANDA WANTETE YE WANZOLE MIA TESALONIKA

Paulu ye Sila batunga dibundu dia Tesalonika mu nzietelo yanzole ya ntumwa Paulu (Mav. 17:1-10). Basikila muna ndambu a ngonda kaka kadi ndonga yanikuswa kwa ba Yudayo. Dibundu diantuenia diasonga kibakala kiakinene. Badibundu baluta kala bapaïen bavuluswa mu nsadulu za kipaïen ye bafwiti nwana mu bau babazungidila ba ka bakikinina malongi mau ko.

Paulu waluta zola zaya bonso bwakadila nkudulu au. Timoteo wanatina Paulu minsamu (3:6) ye yandi wazola kubasiamisa mu sikila beni mu minu. Tumonanga ndongolo a malongi zafiuma mu **1 Tesalonika**, kansi mambu mamingi ma nsiamusu. Paulu weti vovila beni mu ngizulu yanzole ya Klisto (1:10; 2:19; 3:13; 4:16-18; 5:23) mu siamisa bankwa Klisto mpasi balenda zingila mu minu ye sadila Mfumu.

2 Tesalonika wasonama landila fintangu ye wowo wantete. Ngudi a nsamu mu wau i ngizulu yanzole ya Klisto. Bankaka ka bavisa nadede ko landila ntangulu a nkanda wowo wantete. Nkanda wau usonganga mana kwiza teka kadi tekila ngizulu andi ye usiamisanga bankwa Klisto mu vibidila nzomono, mu sala ngolo ye mu vingila ngizulu yanzole ya Klisto mu mvibudulu.

Leso 33: NKANDA WANTETE YE WANZOLE MIA TIMOTEO

Minkanda mitatu, mirole kwa Timoteo ye umosi kwa Tito, miena minkanda mia kikengi, kadi mwena malongi matuka kwa nkengi wankulu kwa bisadi biantuenia ye bau, mu ntangu au, balenda kubika bantu bankaka mu kisalu kia kivungi.

Timoteo wakala ye se dia ki-Elene kansi ngudi andi wakala Nyudayo. Timoteo wavuluswa bu kakala nanga mimvu 15 Paulu bu kazieta mu bwala bwandi bwa mbutukulu, i Listila (Mav. 16:1-3; 1Tim. 1:2). Landila mvu nsambodia wasala kintuadi ye ntumwa Paulu.

1 Timoteo. Landila nkangulu andi yantete mu boloko Paulu wavioka mu Efeso. Mu nkatukulu andi wasisa Timoteo mbebe a kisalu. Timoteo wakala muntu wanasui ye wawonga. Wamona mpasi beni bu kakala yandi kibeni kaka. Paulu wansonikina nkanda tuka ku Kolinto mu kunsiamisa ye kumvana nduengoso mu kisalu.

2 Timoteo. Nkanda wau wena wanzimunina wa Paulu ye wasonukwa bu kakala mu boloko ku Loma. Wakangama mu nswiu kondwa teka zaya bu kakala ku Toloa ye kakala ntangu ko mu bonga minkanda (4:13) ye yunga kiandi. Wakala mu kinsona beni ye wavingila kaka mu vondwa. Wasonikina Timoteo mu kwiza nswiu ye Malako mu kuntala ye kunnatina bilekwa bi kasisa.

Zingudi za nsamu mu minkanda miami i ndungulu, kisielo, nsotokolo mu minu ye Masonukwa.

Leso 34: TITO, FILEMONI

Tito wakala Elene ukondwa menga ma ki-Yudayo. Wavuluswa mu malongi ma Paulu (1:4). Paulu wavana kwa Tito salu kiampasi mu tomba zimvutu mu biuvu biabingi mu dibundu dia Kolinto (2 Kol. 7:6,7). Paul wakala vuvu nadede mu nduenga za Tito, kadi wansisa ku Klete va zimunina mu sala salu kiamfunu mu dibundu diakala mu ntangu zampasi (1:5). Tito wakala muntu wantalu; i yandi ulenda vwata nsamu ye dedisa mambu mu ntangu zampasi Dilendakana vo yandi walutila Timoteo mu ngolo ye mu kibakala.

Nkanda kwa Tito wena ya nduengoso zazingi ye zindubudulu mu diambu dia malongi ma luvunu. Ngudi a diambu yena zinduengoso ye zindubudulu mu diambu dia zimbebe za kisalu, malongi, ye mu luta siamisa mfunu mu tatamana vanga mavanga mambote.

Nkanda kwa **Filemoni** wena kitoko mu ndiulu a mvutu. Paulu weti lomba Filemoni mu yambidila Onesimo, i nkole yatina, ye mu kumvutula mu nzo andi.

Filemoni wamonika bonso vo wakala ye zimvwilu (b. 22), ye nanga wawilula diela mu malongi ma Paulu (b. 19). Onesimo watina ku Loma, ye kuna kabwana Paulu, walonguka mu nkadulu andi ye wawilula diela.

Tumonanga kimbangi kiambote mu nsobolo a Onesimo ye mbokolo ya nlemvo mu lemvukila.

Leso 35: NKANDA KWA BA EBELEO

Nkanda kwa ba **Ebeleo** ka wena ye nkumbu a nsoniki ko, kansi abingi banzilanga vo wasonukwa kwa Paulu. Waluta sonukwa mu diambu dia bankwa minu batuka mu ba Ebeleo. Lukanu lua nkanda luakala mu songa vo nkembo wa nlemvo wa bankwa minu ulutila mu kienzuka ye wowo wa kinganga kia Luwawanu Luankulu. Klisto i ngudi a nganga yalunga. Yandi wavana nkailu ulutidi fwanana.

Bikapu 10 biantete bisonganga vo Mwan'a Nzambi ulutidi zimbasi, Mose, Yosua, Aloni ye Melekisedeki mu nene. Kapu 11 nate ye 13 bisonganga moyo mu minu.

Leso 36: NKAND'A YAKOBI

Nsoniki a nkanda i Yakobi, nanga wakala mpangi a Yesu wayika ntuadisi a dibundu diakala mu Yelusalemi (Mav. 12:17; 15:13). Wavondwa mu diambu dia minu kiandi mu mvu 62.

Nkanda wau fwanana vo wasonukwa kwa ba Yudayo bayilula diela bakala mu nsi zanzenza, kansi nsamu andi watoma kienzuka ye udedakana mu kota mu bifu bia bankwa minu babo. Ngudi a nsamu mu nkanda wau i ki-Nzambi mu mavanga.

Bibuku biankaka mu nkanda wau bisadulwanga kwa bankwa minu bena mu ntangu za mambu mavanguka: mu ntangu ya nzomono (1:2-4), bankwa minu bena ye mbongo (1:9-11), nkadulu au va kati

kwa bankwa dibundu bankaka (2:1-9), bankwa Klisto bena ye zimbebe mu dibundu (3:1), ye bankwa Klisto bena bonso-bonso (5:19-20).

Yakobi wasadila ndinga ya bifwani mu songa ndongolo andi. Tala bifwani mu bibuku biabi: 1:6, 11, 17, 23, 26; 3:3, 5, 7, 12; 4:14; 5:1-2, 7.

Leso 37: NKANDA WANTETE YE WANZOLE MIA PETELO

1 Petelo i nkanda kwa bankwa Klisto balungwanga ye bapamuka ntima mu diambu dia nzomono zi beti monæ I nkanda wena mambu ma kibakala matuka mu ntim'a nsoniki; yena bonso ndongolo, ka ngindudulu ko. Ngudi a diambu mu nkanda wau, "ndimgulu", yasonama viokila nkumbu 15.

Petelo weti songa mpulusu yayinene yena mu Klisto ye moyo a bau bakunlekilanga minu, fulu kiau ye ma bafwiti vanga. Wavovila mpe mena nkinzi mu nkadulu au va kati kwa luyalu ye bantu yau, ye nsatu mu kala citoyen wambote ye muntu wafwana va kati ye dibundu. Wasongâ Klisto bonso nto a vuvu kieto (1:3), meme dialungwa bonso nkailu (1:19), tadi diafuma (2:6), kifwani kialunga (2:21), muntu walungwa kondolo vutula mambi (2:23), ndieu wanata masumu meto (2:24), mvungi a miela mieto (2:25), et Mfumui wakembuswa (3:22).

2 Petelo i nduengoso mu tina nlongi mia luvunu ye mimvwezi. Weti siamisa beni mambu mavova Nzambi ye makedika masikalala ma ndungusunu za nsilulu zandi. Bonso mu 2 Timoteo, 2 Petelo weti vovila vo nsukulu a biabionsono yifinamene ye vo dibundu difwiti kubama mu lokula biampasi biena ku ntuala.

Nkanda mia Petelo mieti kutusonga mambu nsambodia mena mfunu: ntontolo mu tia (1:7), menga ma Klisto (1:9), tadi dia moyo (2:4), Klisto kibeni (2:6), mpeve yanlembami ye yanapi (3:4), minu kia nkwa Klisto (2 Pet. 1:1), ye nsilulu za Nzambi (2 Pet. 1:4).

Leso 38: NKANDA MITATU MIA YOANE YENKAND'A YUDA

Tulenda vana nkumbu yayi mu **1 Yoane** "Nkand'a Makedika Masikalala'. Mambu mangudi mena: kintuadi, nzailu, zola. Weti luta vovila nzailu yanlongo yilenda bakama kwa bankwa minu. Diambu diadi "zaya" evo mambu mafwanakene meti monika viokila nkumbu 30. Ngu(H za nsamu i zazi:

1. Nzambi i moyo ye kia (kapu 1, 2).
2. Nzambi i zola ye nlongo (kapu 3,4).
3. Minu ye zola malutidi ngolo mu kintantu va kati ye lulendo lua mambi (kapu 5).

2 Yoane wasonama mu lubula bakundi mu tina malongi maluvunu ye kintuadi va kati ye minlongi mialuvunu (buku 7-11). Diambu diadi "zola" died monika nkumbu ziia ye diambu diadi "kedika" disonamene nkumbu zitanu.

3 Yoane wasonukwa kwa Ngayo, nkwa Klisto wasiama wakala nzolw'a banzenza. Yandi wena bonso ngudi a muntu mu nkanda, ye babole bankaka i Diotelefe, i yandi Yoane si kasemba bu bana bwabana, ye Demetelio, i nkwa Klisto wafwana watelwa kimbangi kiambote kwa babonso.

Nkand'a **Yuda** wasonukwa kwa mpangi yanleke a Yesu ye ya Yakobi. Yuda wasonika kwa dikabu dia bankwa Kliston bakala mu nsisi mu diambu dia bankaka bafielumuka mu dikabu diau, batukisa zinkabunu mu diambu dia malongi mau maluvunu. Mayindu ma Yuda mena mu luta siamisa banlongo mu kakidila minlongi mialuvunu.

Leso 39: NZAIKUSU A YOANE

Nzaikusu a Yoane wasonukwa kwa Yoane bu kakala mu kinkole va sanga kia Patamo. Nkanda wau wasonama mu ntangu a nzomono (2:13) ye mambi bu mana luta diaka ku ntuala (2:10), kadi nsambulu a ntinu a Loma yakwikwa mu ngolo. Mu diambu diodio, minkanda miasonukunwa mabundu ye wau wansuka miena nkinzi beni kwa bankwa Klisto mpasi baluta siama.

Nkanda wau wena mpasi mu mpisulu kansi wena mfunu beni kadi usonganga mamonsoo mana tuadisa ku ndungusulu za zimbikudulu zazo, mambi bu mana funduswa ye Klisto bu kana tumbwa ntinu mu nkembo wa mvu ka mvu.

Wau kaka i nkanda mu Bibila wena nsilulu kwa bau batanganga ye bawanga mambu mandi (1:3). Wena ye nkongodolo kwa bau basekulanga mbikudulu za nkanda wau.

Leso 40: MAMBU MAMANENE MA NZAIKUSU A YOANE

1. Mbadukulu (kapu 1:1-20).
2. Nkanda nsambodia kwa mabundu nsambodia (kapu 2:1-3:22).
3. Mona-meso ma mazulu (kapu 4:1-11).
4. Bidimbu nsambodia (kapu 5:1-8:5).
5. Mpungi nsambodia (kapu 8:6-11:19).
6. Dalaka ye bulu biole (kapu 12:1-13:18)
7. Mwan'a meme ye 144.000 bavuluswa; zimbasi zasamuna mfundusu (kapu 14:1-20)
8. Malonga nsambodia (kapu 15:1-16:21).
9. Luyalu yembwilu ©a antiklisto (kapu 17:1-20:15).
10. Mbanz'a Nzambi (kapu 21:1-22:5).
11. Mbanunu ye ndubudulu mu keba mambu ma mbikudulu (kapu 22:6-21).

Bikapu biazimunina biena diswaswani beni ye biobio biantete bia 1 Mose.

1 Mose weti vovila nsemono a kia, nkotolo a masumu mu nza, nsingulu andi, ndungunu a Satana ye nkakudulu mu lembwa dia nti wa moyo.

Nzaikusu a Yoane weti kutusonga fulu ki ka kiena nsatu a ntangu ko, kikondolo masumu, nsingulu ka yena ko, Satana ka kena kuna nkutu ko ye kuna tulenda dia diaka nti wamoyo.

"Mfumu Yesu, wiza nswalu"

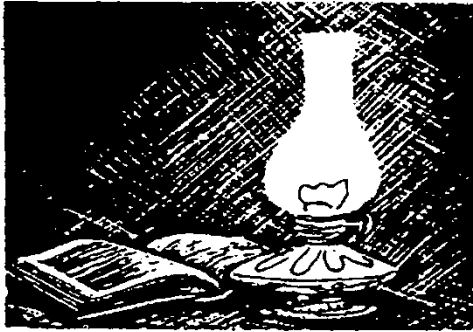
2

MALONGI MA BIBILA

Mu lutangulu lua ngudi a nsamu nanga wabadikidi banzila vo ulueki mu malongi mena mampasi ye makiadembikisa. Kansi ka bobo ko, kadi si wamona vo ya fulu kia dilongi dilongi bibuku mu Masonukwa biayonzukwa mu vovila makedika ma ndekolo a minu kieto. Diambu diadi "malongi ma Bibila" diena mbangudulu "ngindudulu a makedika mena mu Bibila". Malongi mama mana vana mvutu mu biuvu bi ukiyuvudi ngeye kibeni, mu biuvu bia badibundu bibazolele kuyuvula ntangu zazingi mu kati ye kisalu kiaku bwabu ye mu mimvu mieti landa. Bu weti yindula mo nadede, si walonguka beni mu longu mo, mpasi bantu baku ka bana "venguswa kwa ndongolo za mpila mu mpila zanzenza ko" (Eb. 13:9).

NKABUNU A MALONGI

1. *Malongi mu Nzambi*
2. *Malongi mu Yesu Klisto*
3. *Malongi mu Mpeve Yanlongo*
4. *Malongi mu muntu*
5. *Malongi mu mpulusu*
6. *Malongi mu Dibundu*
7. *Malongi mu Masonukwa*
8. *Malongi mu zimbasi*
9. *Malongi mu Satana*
10. *Malongi mu mbanunu a ntangu*

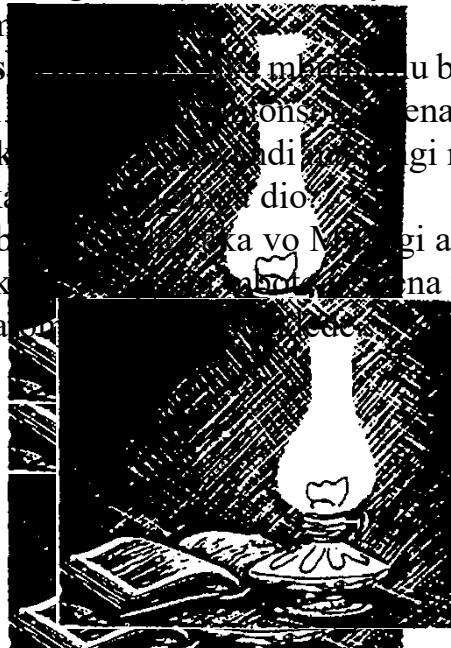

NDAMBU YANTETE: MALONGI MU NZAMBI

Leso 1: NZAMBI WENA

Mambu mamingi masonganga vo Nzambi wena. Mu lesu kiaki tuzolele banzila ndambu a mambu momo.

1. **Kedika kia Masonukwa:** Bibila kisonganga tuka mbadukulu vo Nzambi wena (1 Mose 1:1), kivovanga vo nkwa buzoba kaka lenda vova vo Nzambi ka kena ko (Nkunga 14:6).
2. **Kedika kia nsemono:** Kitoko ye nkembo bia mazulu bisamunanga vo Nzambi wena (Nkunga 19:1). Nsemono yikutulonganga nzitusu u ka umani wa Nzambi (Loma 1:1).
3. **Kedika kia kansa:** Mambu mamingi bantu mu nza yamvimba babeki minu vo Nzambi wena (Loma 1:1).
4. **Makedika manka:** Mambu mamingi masonganga vo Nzambi wena. Vava vena manka vo Nzambi wena (Loma 1:1).
 - a. Nza yena, ye bantu mamingi bantu mu nza yamvimba babeki minu vo Nzambi wena.
 - b. Bonso nza yakanga vo Nzambi wena yasungama, diodio dieti songa vo Nzambi wena.

- c. Muntu beki ndambu zole, yimosi i diela, evo ma kabanzilanga, ye yankaka i nkadulu, evo ma kavanganga. Diodio died kutusonga vo Mvangi wena moyo, beki diela ye wena nkadulu yawala kwa mavanga mambote.
- d. Moyo a muntu beki mbadukulu, ye mbadukulu yoyo yifwiti tuka mu Yandi vwidi moyo wamvu y am vu, kondolo mbadukulu ye kondolo nsukulu.

Mbanunu: Toma tanga Ebeleo 11:6: "... kadi wonso wizidi kwa Nzambi fwiti leka minu kaka vo wena." Tuendeno kwa Nzambi bonso bana, mu ndekolo a minu yibeki lufulu lua nzaikusu a Yandi mu Masonukwa ye mu momo ma tumonanga ma mpangulu andi. Mu diambu dia momo mamu tukunlekilanga minu ye tutula vuvu kieto kiakionsono mu Yandi.

Leso 2: NKADULU A NZAMBI

Bibila kaka kikutuvananga nzailu yakedika mu visa Nzambi (Yoane 1:18; 1 Yoane 4:12). Bika tuafiongunina meti kutusonga Yoane mena mu Nzambi:

1. **Nkadulu a Nzambi:** Muntu beki nkadulu yisonganga nzailu, kiwuntu ue lukanu. Nzambi eto i muntu, beki mambu momo matatu matoma visakana (Yel. 10:10; 1 Tes. 1:9).
2. **Bonso bwena Nzambi:** Nzambi i mpeve. Mpeve kabeki nsuni ko, ka visi ko, ye ka menga ko (Yoane 4:24).
3. **Bumosi bwandi:** Mfumu, Nzambi eto, wena kwandi UMOSI. Kafwanane ko ye zinzambi zazingi za bapaien (5 Mose 6:4; Yes. 44:6).

Mbanunu: Bu tueti longuka beni mena mu Nzambi bobo mpe laeti luta visa vo Nzambi wena waunene.

Leso 3: MBONOKONO ZA NZAMBI

Diambu diadi "mbonokono" dilenda monika mpasi fiole. Diau disonganga kaka mbonokono a muntu yandi kibeni ye bonso wena (fiswaswani ye wankaka. Mu lesa kiaki tuzolele yindula mpil'a mbonokono zena za Nzambi.

1. **Wena mvu ya mvu.** Mu kala Nzambi yakedika kalendi kalai mbadukulu ye nsukulu ko (Nk. 90:2; 1 Tim. 1:17).
2. **Yandi kasekukanga ko.** (1 Sam. 15:29; Malaki 3:6; Yak. 1:17).
3. **Wena ye lulendo lualonsono.** Beki lulendo lualonsono ye lenda vanga mamu (Yobi 42:2; Yel. 2:27).
4. **Wena mwamonsono.** Mfumu wena kwandi mwamonsono mu ntangu yimosi (Nk. 139:7-9).
5. **Wena ye nzailu yalunga.** Yandi beki nzailu yayonsono (1 Lus. 28:9; 2 Lus. 16:9; Nk. 94:11; Yobi 42:2; Yes. 0:28).

Mbokosono: Muntu walebakana ye wasukama fwiti kala ye Nzambi beki mbonokono zazo bonso tumeni yindula mu lesa kiaki. Bila nki mbonokono mbonokono mu zazi yena mfunu kwa muntu?

Leso 4: MBONOKONO A NKADULU MU NZAMBI

Diambu diambu mu mbonokono zazi za nkadulu yambote ya Nzambi dilenda yika ndongolo yamvimba. Bika tuatala mankaka mu nkadulu andi:

1. Nzambi wena **wanlongo** (2 Mose 15:11; Yes. 6:3; 1 Pet. 1:16).
2. Nzambi wena **walunungu** (Nk. 116:5; Esala 9:15; Yel. 12:1).'
3. Nzambi wena **wankenda** (Nkunga 103:8; Loma 8:18).
4. Nzambi i **zola** (1 Yoane 4:8-16; Yoane 3:16; Yoane 16:27).
5. Nzambi wena **wakwikama** (1 Koi. 1:9; 2 Tim. 2:13).

Mu sabala zeti landa yinduleti momo mankaka mena mu mbonokono za Nzambi: I Nzambi ya **nkembo** (2 Mose 15:11; Nk. 145:5); ya **nzitusu** (2 Mose 34:6; Nk. 116:5); Nzambi wena **mvibudulu ye nlebami wawingi** (4 Mose 14:1& Mika 7:18); i Nzambi ya **kimpala** (Yos. 24:19; Nah. 1:2); wena ye **nlemvo wawingi** (1 Nt. 8:23); wena **waunene** (2 Lus. 2:5; Nk. 86:10); Nzambi a **mampinda mu bakula mamonsono** (Yobi 11:7; Nk. 145:3); Nzambi **u ka umonwa ko** (Yobi 23:8-9; 1 Tim. 1:17); wena **wambote** (Nk. 25:8; Nk. 119:68); wena **walunungu** (Nk. 25:8; 92:15), Nzambi **yisikilanga** (Nk. 102:26-27; Yak. 1:17); i **kia** (Yes. 60:19; 1 Yoa. 1:5); **yakedika** (Yes. 10:10); **yalunga** (Mat. 5:48); ulembolo fukila (Loma 1:23); ukondolo mfwilu (1 Tim. 1:17; 6:16); i tia tumanisanga (Eb. 12:29); wankaka kafwanane ye yandi ko (2 Mose 9:14; 5 Mose 33:26).

Mbanunu: Nlongo wa Nzambi utumanga vo masumu mafwiti funduswa ye vewa nsembolo. Bwe Nzambi lenda kala va kimosi nkwa zola kwakwingi ye tuma vo muntu fwiti kala wanlongo? Bwe kalenda kala nkwa nkenda zazingi ye nkwa lunungu va kati kwa nkwa masumu? I ku kulunsi kaka ku tulenda solula mvutu ku biuvu biobio. Kulunsi died songa nganzi za Nzambi mu masumu ye nlemvo andi waunene kwa nkwa masumu.

Leso 5: BATATU BANLONGO MU UMOSI

Nzambi wena umosi kaka ukukimonikisanga kwa beto mu batatu banlongo: Nzambi, Mwana ye Mpeve Yanlongo.

Toma fiongunina bibuku biabi bia Masonukwa bieti songa nadede bumosi bwa Nzambi.

1. **Mbotokolo a Yesu** mu Matai 3:13-17. *Se wavova tuka mu zulu, Mwana wabotukwa ye Mpeve Yanlongo wakulumuka va ntandu a Mvulusi mu kifwani Ida bembe.*

2. Mambu masamunwa mu mbotokolo mu Matai 28:19: "... lubabotika mu nkumbu a *Se ye Mwana ye Mpeve Yanlongo*".
3. **Lusakumunu mu 2 Kol. 13:13:** "Nlemvo a *Mfumu Yesu Klisto* ye zola *kwa Nzambi ye kintuadi Mpeve Yanlongo* biakala yeno babonsono."
4. **Mpova zasadulwa mu nsemono zisonganga kintuadi kia bantu banlongo:** 1 Mose 1:26: "Bika *tuovanga* bantu mu kifwani *kieto*, mpasi bafwanana ye *beto*".

Mbanunu: Muntu mpe wena mu ndambu zitatu: mpeve, mwela ye nitu, kadi wavangwa mu kifwani kia Nzambi.

NDAMBU YANZOLE: MALONGANGA BIBILA MU YESU KLISTO

Leso 6: NDUNGUSULU A ZIMBIKUDULU

Mu mambu mama mu diambu dia Yesu une mona mbikudulu mu buku kia Luwawanu Luankulu ye ndungusulu a yau mu buku kia Luwawanu Luamona landila mimvu miamingi. Mambu mama mena mangitukulu beni:

1. Klisto watuka mu Isaeli (4 Mose 24:17; Matai 1:17).
2. Klisto fwiti butuka mu kanda dia Davidi, mu nkun'a Yuda (1 Mose 49:10; Yes. 11:1; Luka 1:31-33).
3. Yandi fwiti butuka mu Betelemi (Mika 5:2; Luka 2:4-7).
4. Klisto fwiti butwa kwa ndumba yalebwa zaya bakala (Yes. 7:14; Matai 1:18, 22, 23).
5. Mbutukulu a Klisto yasamunua kwa ntekidi (Yes. 40:3; Mat. 3:3).
6. Mesia wakala Nzambi (Yes. 9:6; Yoa. 1:14).
7. Yandi fwiti kala ntangu yafuma mu kimwana kiandi mu Ngipiti (Hosea 11:1; Matai 2:13-18).
8. Yandi fwiti lungwa ye nata tumbu kia masumu meto (Yes. 53:4-6; 2 Kol. 5:21).
9. Klisto fwiti tombuka ku Yelusalemi ye kota muna va ntandu a mwan'a mpunda (Zak. 9:9; Mat. 21:2-5).
10. Bantudila vinia kiasangwa nlangu andumbu andudi mu ntangu a nzungu zandi va kulunsi (Nk. 69:21; Matai 27:34).

11. Ka kimosi mu visi biandi kifwiti tololwa ko, bonso bwakala bifu bia bisi Loma bu bakoma muntu va kulunsi (Nk. 34:20; Yoane 19:33-36).
12. Bantu bata wadi mu mvwatu miandi (Nk. 22:18; Malako 15:24).
13. Yandi wavova ndambu a mambu mu mpasi zandi va kulunsi (Nk. 22:1; Malako 15:34).
14. Klisto wafuluka mu nsi a bafwa (Nk. 16:10; Mav. 2:27).

Mbanunu: Mu yimosi yimosi mu mbikudulu zazi mwena diambu diluta sônganga lulendo ye nduenga za Nzambi.

Leso 7: KINZAMBI KIA KLISTO

Tuvisidi dio nadede vo Yesu i Nzambi kadi mbonokono zozo zi tuamona mu Nzambi zena mu Yesu mpe. Yindula bibuku biabi bisonganga dio:

1. Yandi wena **mvu ya mvu** (Mika 5:2; Yoane 8:58; Koi. 1:17; Nzai. 1:8).
2. Yandi **kasekukanga ko** (Ebeleo 13:8).
3. Yandi beki **lulendo lualonsono** (Luka 8:24; Matai 28:18).
4. Yandi wena **mwamonsono** (Mat. 18:20; Yoa. 1:48; Yoa. 3:13; Ma. 28:20).
5. Yandi **beki nzailu yayonsono** (Mai. 11:2-6; Yoa. 2:24-25; Luka 5:22; Mat. 24:3-31).
6. Yandi wena **wanlongo** (Mai. 1:24); kondolo masumu (1 Pet. 2:22; Yoa. 19:4).
7. Yandi i **nkwa lunungu** (Yoa. 2:14-17) bu kavedisa kinlongo, i zuzi diadedama (Mav. 17:31).
8. Yandi wena ye **zola kwalunga** (Yoa. 15:13; mpe Yoa. 11:36).
9. Yandi i **nkwa nkenda** (Tito 3:5). Watufwila vana kulunsi.
10. Yandi wena **wakwikama** (2 Tim. 2:13).

Mavanga màtanu mamananene ma Nzambi mena mpe mu Yesu:

mpangulu a nza (Yoa. 1:3), nkebolo a yau (Eb. 1:3), ngaimbudulu a masumu (Luka 7:48), mfulukulu a bafwa (Yoa. 6:39), ye mfundusu (Yoane 5:22).

Mbanunu: Mfulukulu a Yesu mu bafwa i dimbu kilutidi kia ki-Nzambi kiandi.

Leso 8: KIMUNTU KIA KLISTO

Mu kala Mvulusi Yesu kafwiti kala kaka mu ntukulu a ki-Nzambi ye butukwa kwa ndumba ko, kansi kafwiti kala muntu mu kedika. (1Tim.2:5). Tala mama meti songa nadede nkadulu ya kimuntu kiandi:

1. Yandi wavewa **mazina ma kimuntu** (Matai 1:21). Tueti mona mpe mbikulu yayi "Mwan'a muntu" 77 zintangu.
2. Yandi waksda ye **ntukulu a kimuntu** (Matai 1:1-16).
3. Yandi wamona **nzala** (Matai 4:2), ye **mpwila** (Yoane 4:7; 19:28).
4. Yandi **wanoka nitu** (Yoane 4:6); Yandi **waleka** (Matai &24).

5. Yandi **wazola** (Mai. 10:21; Yoa. 11:36); i **nkwa nkenda** (Mat. 9:36).
6. Yandi wamona **nganzi**, wakala **kiadi** (Malako 3:4-5).
7. Yandi wakala **kingongo** (Yoa. 11:33); **wadila** (Yoa. 11:35; Luka 19:41).
8. Yandi wakala ye **nitu** (Yoane 1:14), **mwela** (Matai 26:38), ye **mpeve** (Luka 23:46).
9. Yandi **wafwa** (Ebeleo 9:27; Luka 23:33).

Mbanunu: Nzambi ye muntu, alleluia! Mpil'a Mvulusi!

Leso 9: MOYO A KLISTO, NDAMBU YANTETE

Luwawanu Luamona lukutusonganga mambu mamingi ma mvu miantete mia Yesii va ntoto.

1. Bu kena Nzambi, Yesu wakikadilanga. Yandi wakikadilanga tekila biabionsono.
2. Matai ye Luka batusonga mbutulu a Yesu kwa ndumba yalembwa zaya bakala.
3. Yandi wazengwa bu kalungisa lumbu nana (Luka 2:21).
4. Wanatwa ku kinlongo bu kalungisa kumi ye mvu miole (Luka 2:41-48).
5. Waviokisa mimvu miantete mia moyo andi ku Nazaleti, bonso salapati (Malako 6:3).
6. Ngonda sambanu zantete mu ksalu kiandi wasamuna mu Yuda, mu Samalia ye mu Ngalili.
7. Ndambu yanzole ya ksalu kiandi yazingila ngonda 6 evo 8, mu Kapenaumi ye mu Ngalili, mu kalonga, kaniakisa zimbevo ye kavanga bimangu. Mangu biandi biavangama va ntandu a:
 - a. Ndiatulu a nza (Matai 8:26-27).
 - b. Mpeve zambi (Malako 5:12-13; Matai 8:28-32; 9:32-33; 15:22-28; 17:14-18; Malako 1:23-27).
 - c. Bimbevo—batila mianzi (Mat. 8:13; 9:6); muntu wabela ntama (Yoa. 5:9); koko kwasioka (Mat. 12:13); mpeve yakimbevo (Luka 13:12); wakala nkubu (Mat. 9:22); yela kwanatuntulu (Luka 14:2); yuku-yuku (Mat. 8:15); wavutula mpova kwa wakala baba (Mat. 9:33); wamwesa mpofu (Yoa. 9:1-

- 38); wazibula matu (Mat. 11:5); waniakisa bwazi (Mat. 8:3; Luka 17:1). Yesu waniakisa lukufi mpila kumi dia bimbevo.
- d. Lufwa—Lazalo (Yoa. 11:43-44); mwan'a Yailo (Mat. 9:18-26); mwana difwola (Luka 7:12-15).
 - e. Mamingi ma mpila mu mpila: wakitula nlangu vinia (Yoa. 2:1-11); wadikila 5000 (Yoa. 6:1-14); wadiata va nlangu (Yoa. 6:15-21); wadikila 4000 (Mat. 15:32-39); wasinga nti wakuyu (Mat. 21:18-22); wasolula sekeli kimosi mu mbizi (Mat. 17:27); watuma ntambulu a mbizi (Luka 5:1-11 ye Yoane 21:6).
 - f. Mangu kialutila biabio biankaka mu nene i mfulukulu a yandi kibeni (1 Kol. 15:4; Loma 1:4).

Leso 10: MOYO A KLISTO, N-DAMBU YANZOLE

8. Ndambu yantam ya kisalu Ida Yesu yazingila lukufi ye mvu umosi ye. walongila mu NgaJili ye mu kinzungidila. Ndonga yayingi yannama. Walonga malongi va mbata mongo (Matai 5-7).
9. Mu ndambu yalanda mu moyo andi, bafalisi' baluta tomba moyo andi. Yesu wazieta mu Kapenaumi, mu Fenikia, mu Betesaida, mu Kaisalia ye Filipi, mboki wavutuka mu Ngalili.
10. Mu ngonda sambanu zazimunina mu moyo andi wasamuna, walmlga ye wazieta beni.
11. Sabala yanzimunina mu mayo 3 Kh'sto yakala ye lumingu lua n'ndala, meza ma Mfumu, N getasemane, mfundusu ye mfwilu va kulunsi.
12. Wazikwa ye wafulukuswa mu lumbu kiantatu, bonso bwena masonukwa.
13. Landila mfulukulu, mu makumaia malumbu kamonika kwa zimpangi zazingi, ye wabaluka kum} zulu (Mav. 1:10-11).

Mbanunu: Nki a mambu mu moyo a Yesu va ntoto malutidi songa ki-Nzambi kiandi? Nki a mambu masongele kimuntu kiandi?

Leso 11: MFULUKULU A YESU KLISTO

Mfulukulu a Yesu yasamunwa 104 zinkumbu mu Luwawanu Luamona ye i lufulu lua malongi ma Masonukwa. Mu mabundu mamonsono, dibudu dia ba Klisto kaka diana ye mbadild a diau wena moyo nate ye bwabu!

1. Masonganga vo nsamu a mfulukulu a Yesu wena wakedika:

- a. Ndiamu yamwasi (Matai 28:6; Luka 24:3).
- b. Kimbangi kia zimbase (Matai 28:4-6 ye Luka 24:5-7).
- c. Bantu bavova ye Yesu landila mfulukulu andi: Petelo, Malia, Cleopas ye Toma.
- d. Yesu wabwela dia ye nwa ye wabasonga mu kaluekwa.
- e. Wamonika kwa vioka nkama tanu za bantu mu mangu yimosi (1 Kolinto 15:6).
- f. Wamonika kwa Stefano mu mfwilu andi (Mav. 7:56).
- g. Wamonika kwa Paulu mu nzil'a Damasko (Mav. 9:5).
- h. Mafunda ma mafunda ma bantu balenda ta kimbangi vo Yesu i Mvulusi au ye wena moyo.
- i. Mamingi mankaka meu' songa nadede vo Yesu wena moyo (Mav. 1:3).

2. Bwe bwakadila nitu a Klisto landila mfulukulu?

- a. Yakala ya nsuni y.e visi (Luka 24:39).
- b. Yakala nitu yankembo (Filipi 3:21).
- c. Yakala nitu yakondwa kwa mfwilu (Loma 6:9).
- d. Yakala nitu yanlongo (1 Kolinto 15:44).

Mbanunu: Bwabu lufwa i ntantu ulutidi mwesa bantu wonga, kansi mfulukulu yilutidi lufwa mu lulendo, kadi yau yabedisa lulendo lua ndiamu..

NDAMBU 3: MALONGI MU MPEVE YANLONGO

Leso 12: KIMUNTU KIA MPEVE YANLONGO

Bila nki tuvovanga vo Mpeve Yanlongo i muntu? Tala mambu mama malenda songa dio:

1. Bibila kidadilanga mena mu muntu bu keti vovila mena mu Mpeve Yanlongo. Mu Yoane [7-8 ye 13:15 diambu mu ki-Elene dieti vovila Mpeve Yanlongo i diambu disadulwanga mu bakala kaka. Tala diaka mu Yoane 15:26.

2. Wena ye mambu ma nkadulu mena mu muntu kaka:

- a. Wena ye luzolo (1 Kolinto 12:11).
- b. Wena ye diela (Nehemia 9:20; Loma 8:27).
- c. Wena ye nzailu (1 Kolinto 2:10-12).
- d. Wena ye lulendo (Mavanga Mazintumwa 1:8).
- e. Ulenda zola (Loma 15:30).
- f. Ulenda mweswa kiadi (Efeso 4:30).

3. Uvovanga momo menina muntu kaka lenda vanga:

- a. Ufionguninanga mampinda ma Nzambi (1 Kolinto 2:10).
- b. Uvovanga (Nzaikusu 2:7); Ubokanga (Ngalatia 4:6).
- c. Udilanga mvutu (Loma 8:26).

- d. Utanga kimbangi (Yoa. 15:26); Ulonganga (Yoane 14:26; 16:12-14).
- e. Utuadisanga, ufilanga (Loma 8:14).
- f. Utumanga (Mavanga 16:6-7); utiokilanga bantu ye ukubavananga salu mu lungisa (Mavanga 13:2).

Yandi i Nsadisi ye Mbombi. Mu ki-Elene mwena dizina diandi "Paraklet" (Yoane 14:16). Mbangudulu yena "ndiona wena va lueka luaku". "Wena yaku lukufi". Wena Nsadisi mu mamonsono.

Mbanunu: Mpeve Yanlongo i muntu kadi uyindulanga, umonanga, ubakulanga, uzayanga, umonanga ngunda ye ulungisanga mambu mamu ma kimuntu.

Leso 13: KINZAMBI KIA MPEVE YANLONGO

Mpeve Yanlongo i Nzambi Mpungu-Tulendo, wena mpila mosi ye Nzambi ye Mwana mu mamonsono.

1. Mpeve Yanlongo wena ye nsongosolo za ki Nzambi:

- a. Wena wamvu ya mvu (Ebeleo 9:14).
- b. Wena mwamonsono (Nkunga 139:7-10).
- c. Wena ye lulendo lualonsono (Luka 1:35; 1 Mose 1:2-7).
- d. Wena ye nzailu yayonsono (1 Kolinto 2:10-11).
- e. Wena wanlongo (Luka 11:13).
- f. Wena wakedika (1 Yoane 5:6).
- g. Wena wambote (Nehemia 9:20).

2. Mpeve Yanlongo uvanganga malenda vangwa kwa Nzambi kaka.

- a. Nsemono (Yobi 33:4).
- b. Mpulusu (1 Kolinto 6:11); ye uvananga dimbu kia mpulusu (Efeso 1:13).
- c. Uvananga moyo (Yoane 6:63).
- d. Utukisanga mbutukulu yamona (Yoane 3:5-6).
- e. Utuadisanga mbikudulu (2 Petelo 1:21).
- f. Utungudilanga nza mu diambu dia masumu ye lunungu ye mfundusu (Yoane 16:8-11).

Salu: Tomba mu Luwawanu Luankulu ndambu zitatu za bibuku zisonganga Mpeve Yanlongo zikondolo bibuku bina bi tutekele mona mu kapu kiaki.

Leso 14: ZINKUMBU YE BIFWANI BIA MPEVE YANLONGO

1. Zinkumbu zankaka za Mpeve Yanlongo.

- a. Mpeve Yanlongo (Luka 11:13).
- b. Mpeve yanlemvo (Ebeleo 9:29).
- c. Mpeve a tia (Matai 3:11-12; Yesaya 4:4).
- d. Mpeve yakedika (Yoane 14:17; 15:26; 16:13; 1 Yoane 5:6).
- e. Mpeve yamoyo (Loma & 2).
- f. Mpeve yanduenga ye yanzailu (Yesaya 11:2; 61:1-2; Luka 4:18).
- g. Mpeve yansilulu (Efeso 1:13).
- h. Mpeve yankembo (1 Petelo 4:14).
- i. Mpeve a Nzambi, Mpeve a Klisto (1 Kolinto 3:16; Loma 8:9).
- j. Nsadisi (Yoane 14:16).

2. Bifwani bia Mpeve Yanlongo:

- a. Nlangu (Yoane 3:5; 7:38-39). Nlangu umenisanga, ubutisanga, usukulanga, wena nkailu ukondwa futulwa, ukumbanga.
- b. Tia (Matai 3:11). Tia kukienzulanga, kwena ye mbweno, kusolulanga biabionsono, kuvedisanga.
- c. Mpemo (Yoane 3:8). Mpemo beki ngolo, yena mwamonsono, yivevumukanga ye ka yimonwanga ko.
- d. Mazi (Nkunga 45:7). Mabiekanga, masiamisanga, mavananga kia, mavananga ndiakusu.
- e. Mvula ye noko (Nkunga 72:6). Mvula yibwanga mu yinza ye yibodisanga, yisukulanga ye yivedisanga, yibutisanga mimbutu.
- f. Bembe (Matai 3:16). Bembe i kifwani kia nlembami.
- g. Ndinga (Yesaya 6:8). Ndinga yituadisanga, yivovanga ye yiluengisanga.
- h. Dimbu (Nzaikusu 7:2; Efeso 4:30). Dimbu kisonganga uvwidi lekwa mu kedika ye uvananga mbwila a ntima.

Mbokasani: Mfunu a salu kia Mpeve Yanlongo umonikanga mu zinkumbu ye bidimbu bi kameni vewa..

Leso 15: MASUMU KWA MPEVE YANLONGO

Bankwa Klisto ye balembwa leka minu babonso balenda vola masumu kwa Mpeve Yanlongo. Masumu momo mena ntangu zankaka mafwanana. Diambu di tufwiti simba i diadi: mu vola masumu kwa Mpeve Yanlongo mutukisanga tumbu diansisi beni.

1. Masumu ma balembolo leka minu.

- a. Kakidilanga Mpeve Yanlongo (Mavanga 7:51).
- b. Vweza Mpeve Yanlongo (Ebeleo 10:29).
- c. Ntiakulu a Mpeve Yanlongo (Matai 12:31-32).

2. Masumu ma baiekilanga minu.

- a. Mwesa Mpeve Yanlongo kiadi (Efeso 4:30, 31; Yes. 63:10).
- b. Vuna Mpeve Yanlongo (Mavanga 5:3-4).
- c. Zima Mpeve Yanlongo (1 Tesalonika 5:19).

Mbanunu: *Kakidila* Mpeve Yanlongo i mu kakidila salu kiandi vumusa miela mia bantu. Mu mwesa *Mpeve Yanlongo kiadi* i mu tukisa kiadi kwa Mpeve yena vundulu mu ntim'a nkwa minu. *Zima Mpeve Yanlongo* i mu fietikisa nding'a Mpeve yeti vova kwa beto mu toma sala kisalu kia Nzambi.

NDAMBU YA 4: MALONGANGA BIBILA MU MUNTU

Leso 16: NKADULU A TUKU KIA MUNTU

Muntu wasemwa mu kifwani kia Nzambi ye mu mfwanani ye Nzambi (1 Mose 1:26 ye 9:6). "Kifwani" kiena bonso kini kia lekwa kiantete; "mfwanani" yisonganga ndedakani ye lekwa kiantete.

1. "Mu kifwani kia Nzambi" ka died songa ko vo muntu wena bonso Nzambi mu nitu yayi, kadi Nzambi i mpeve.
2. Muntu wantete bu kavangwa, wakala ye diela. Wavana zinkumbu kwa bibulu biabionsono (1 Mose 2:19, 20). Watambula mambu, mayindu, ye nzailu mu toma yindula.
3. Wakala ye nzailu a kimuntu ye nduenga za kimpeve.

Mbokasani: Mu nki a nzila zingu kia muntu tekila mbwilu mu masumu kiena diswaswani ye zingu kia lumbu kiaki?

Leso 17: MBWILU A MUNTU

Mbwilu a muntu ka yeti vovulwa kaka mu malongi ma bankwa Klisto ko, kansi yimonikanga mpe mu malongi ma mabundu mankaka. Mu kapu kiantatu Éa 1 Mosi mwena nsamu wamvimba wa mbwilu a muntu.

Nsamu wau ka weti vovila ko bonso bwakotila masumu mu nza, kadi Satana wakivodila masumu ye watubwa tuka mu zulu (Yeh. 28: 12-15; Yes. 14:9-14). Nsamu wau weti badikila bonso bwakotila masumu mu nkun'a muntu ye watukitula bankwa masumu.

1. Nati kia mbwilu.

- a. Satana kakisonga bonso muntu ko, kansi mu kifwani kia nioka yakitoko.
- b. Wavukumuna Adami ye Eva bu ka bakala va kimosi ko, kadi ngolo zena mu kintuadi.
- c. Mpukumunu andi yayizila mu nsatu zafwana: nsatu a madia ye nsatu a nzailu. kansi nsatu zozo ka zayalwa ko.

2. Bikada bia mbwilu.

- a. Eva waluta finama ye nti—nga vo watatuka béni ye fùlu kiokio mpasi kalenda tina mpukumunu.
- b. Wazinina nti wowo wakanukunwa.
- c. Wabadika mokasana ye nkadi ampemba.

Mbokasani: Nki a zinzila zisadilanga Satana lumbu biabi mu vukumuna bantu? Bue ubenzi, nzila zozo zisekuka, evo zena mpila mosi kaka?

Leso 18: MAMBU MALANDILA MBWILU

1. Mambu malandila mu nswalu:

- a. Bayika bankwa masumui-i mfwilu au mu kimpeve (Efeso 2:1).
- b. Meso mau mazibuka ye bavisa vo bakondwa nlele mu nitu.
- c. Bazola swama va ntadisi a Nzambi, kadi masumu mavambisanga muntu ye Nzambi.

2. Nzambi wavova makala mu nsingulu au (I Mose 3:14-19):

- a. Kwa nioka: Yandi wasingwa mu bulu biobio bia mfinda.
- b. Kwa nkento: Una buta bana bandi mu mpasi.
- c. Kwa bakala: Ntoto wasingwa una buta zimpanga, yandi una mona mpasi mu zingu kiandi ye una dia madia mandi mu kiafuta kia zizi kiandi. Yandi una fwa ye vutuka mu ntoto mukabongwa.

3. Matukusulwa mu mbwilu:

- a. Babonsono bayika bankwa masumu va ntadisi a Nzambi (Loma 5:12)
- b. Nza yamvimba yabakwa nkanu kwa Nzambi (Loma 3:19).

- c. Babo bakondolo butuka mbutuka yamona bafwanane ye bana ba Satana ye kabena bana ba Nzambi ko (Yoane &44).
- d. Bantu babonsono bayika zinkole kwa Satana (2 Kolinto 4:4).
- e. Kimuntu kiamvimba kiabivuswa kwa masumu: diela diandi, mavanga mandi, mu kimpeve ye mu nsuni andi. (Ef. 4:18; Loma 7:18).

Mbanunu: Landila mbwilu a muntu Nzambi wasila Mvulusi ye nzil'a mpulusu (I Mose 3:15). Landila 4.000 mimvu miamana vioka, mboki Nzambi walungisa nsilulu yoyo va kulunsi.

NDAMBU YA 5: MALONGANGA BIBILA MU NSAMU A MPULUSU

Leso 19: MPELULU A DIELA

Mpilulu a diela i longi diena ntalu beni mu Masonukwa ye disonamene vioka 100 zinkumbu.

1. Mbangudulu a mpilulu a diela.

- a. Malembolo fwanana: Ka i mu kala kaka kiadi mu masumu ko. Babingi badilanga mu diambu dia masumu mau kansi bavutukilanga mo mu nswalu beni. Yuda Iskalioti ye Esau (Ebeleo 12:17) bakala kiadi mu masumu mau kansi ka babilula diela ko.
- b. Matomene fwanana: Yau i nsekokolo yangudi antima ya kimpeve yivananga nkadulu yasonga (Matai 21:28-32).

2. Bila mbi mpilulu a diela i nsamu waunene beni?

- a. Mpilulu a diela yakala ngudi a nsamu mu malongi ma Yoane Mbotiki (Matai 3:1-2).
- b. Yesu walonga malongi ma mpilulu a diela (Matai 4:17).
- c. Yesu watuma minlonguki mu samuna mpilulu a diela (Malako 6:12).
- d. Landila lumbu kia Pentekoti, bantumwa basamuna mpilulu a diela (Mavanga 2:38 ye 20:21).
- e. I luzolo lua Nzambi vo babonsono babilula diela (2 Petelo 3:9).
- f. Vo kondolo tumamana Nzambi, buna mfutu i lufwa (Luka 13:3).

3. Ndandu a mpilulu a diela:

- a. Yitukisanga kiese mu zulu (Luka 15:7,10).
- b. Yitukisanga ngiambudulu a masumu (Yesaya 55:7; Mavanga 3:19).
- c. Mpeve Yanlongo ukotanga mu ntim'a ndiona uviludi diela (Mavanga 2:38).

Kisalu mu sala: Kubika malongi ma mpilulu a diela mu bikuku biankaka bi tumeni yindula mu lesa kiaki.

Leso 20: MINU

Minu i diambu diena lufulu lua nkadulu ye lua mabanza ma nkwa Klisto, kadi tuavuluswa mu minu (Efeso 2:8). Klisto bu kamokana ye bantu ye bu kabaniakisa, di katomba kwa muntu muntu i minu. Bambukidi moyo mu momo mabwa?

- Nkento mu kanda dia bisi Silia Fenike wavibidila mu minu (Malako 7:26).
- Nkuluntu a binwani wasonga minu kiandi, wakikulula (Matai 8:8-10).
- Mpofo yasonga minu kiandi kiakedika (Malako 10:51).

1. Mbangudulu a minu: Minu i vuvu kiasikalala, i mbwilu a ntima, i kinkwikizi (Ebeleo 11:1). Minu kivulusanga i vuvu kia muntu muntu kitulwanga mu Yesu Klisto.

2. Mpila zole za minu zena mu mpulusu:

- a. Minu kia ntu, kia diela, kia nzailu a nsamu mia Klisto ye kia nkikununu a Bibila kiamvimba.
- b. Minu kia ntima, minu kidadikanga mu ntima kisiamisanga nleki a minu. Minu mu Klisto i vuvu mu yandi nate ye mu kuntambula (Yoane 1:12; Kolosai 2:6). Minu kiakedika ka i mu zaya kaka ko vo Yandi wena; kansi mu kuntambula mu ngudi a ntima.

3. Ndandu a minu:

- a. Tuavuluswa mu minu (1 Mose 15:6; Loma 5:1; Ngalatia 3:26).
- b. Tuanunguswa mu minu (Mavanga 26:18).
- c. Luvovomo, yenge, vuvu ye kiese bitukanga mu minu (Yesaya 26:3; Filipi 4:6; Ebeleo 4:1-3; 1 Petelo 1:5).
- d. Mu minu tulenda vanga mangitukulu mu Nzambi (Ebeleo 11:32-40; Matai 21:21; Yoane 14:12).

Mbokasani: Songa bifwani bia minu kitukanga mu ntu ye minu kiena mu ngudi a ntima, bonso bu wamona mu mbweno aku.

Leso 21: MBUTUKA YAMONA

Nzila mu kala nkwa Klisto i mu butuka mbutuka yamona ya mu zulu kaka.

1. Mbutuka yamona i nki?

- a. Mbutuka yamona ka i mbotokolo ko. Mbotokolo i nsadulu a dibundu landila mpulusu. I kimbangi vo muntu ukuyikidi nkwa Klisto.
- b. Mbutuka yamona ka i nsekodolo a bifu ko. Nsekodolo yena divanga dia kimuntu kaka; lenda sisa masumu mankaka. Kansi mu butuka mbutuka yamona i diambu divangam anga mu lulendo lua Nzambi.
- c. Mbutuka yamona i mfulukulu ya kimpeve, i muntu wampa (2 Kolinto 5:17; Efeso 2:1).

2. Bila mbi mbutuka yamona i diambu difwiti kaka kala?:

- a. Muntu muntu fwiti butuka mbutuka yamona. Ka muntu umosi nkutu ko lenda vuluswa mu nzila yankaka.(Yoane 3:3-7; Ngalatia 6:15).
- b. Diambu difwiti kaka kala mu diambu dia masumu ma bantu (Yoane 3:6; Yelemia 13:23; Loma 7:18; 8:8).
- c. Difwiti kala, kadi Nzambi wena wanlongo (Ebeleo 12:14).

3. Nzila mu baka mbutuka yamona:

- a. Mbutuka yamona i divanga dia Nzambi (Yoa. 1:13; Tito 3:5; Yoa. 3:5). Ka yilenda vangwa kwa muntu ko-i divanga diandi veka nadede.
- b. Bantu babeki ndambu au mu salu kiokio mpe. Yoane 1:12 ye 13 mabundisanga ndambu zole—ya kimuntu ye ya ki-Nzambi—mbutuka yamona. "**Bau bantambula** (Yesu, i Diambu diayiki, nsuni) babutuka kwa **Nzambi**".

Mbanunu: Muntu ubutukanga mbutuka yamona ye weka nsemono yampa mu nkikununu a Masonukwa ma Nsamu Wambote (1 Kol. 4:15; Yak. 1:18; 1 Pet. 1:23) ye bu katambudi Yesu yandi kibeni mu ntiniandi wamvimba (Yoane 1:12-13; Ngalatia 3:26).

Leso 22: NDUNGUSU

Ndungusu i nsekodolo mu kintuadi ye fulu kia muntu mu ntadisi a Nzambi. Mbutuka yamona yitukisanga nsekodolo mu nkadulu a nkwa Klisto, ye ndungusu yisonganga fulu kia muntu mu Nzambi. Yiviokele ngiambudulu a masumu, kadi wonso umeni nunguswa wena walulama mu nzila yalunga.

1. Mbangudulu a ndungusu: I divanga dialunga dia Nzambi mu diambu dia bau bena minu mu Klisto, bena bafwana mu nkadulu yanlongo mu meso ma Nzambi, ye ka bena diaka ku nsi a nsembolo yitukuswa kwa masumu ko.

2. Mambu mole mena mu ndungusu.

- a. Ngiambudulu a masumu, i mbotolo a mfuka yam vimba ya masumu ye ya nsembolo yayo (Mika 7:18-19; Mavanga 13:38; Loma 8:1, 33-34).
- b. Ntambudulu a nlongo a Nzambi kwa muntu ye mfulukulu andi mu luzolo lua Nzambi (2 Lus. 20:7; Yakobi 2:23; Loma 5:17-21).

3. Nzila mu nunguswa.

- a. Kondolo .fwana: Muntu kalendi nunguswa mu mavanga mambote ma nsiku ko (Loma 3:20,28; Ngalatia 2:16; 3:10).
- b. Mena makedika: I salu kia nlemvo a Nzambi, i nkailu mu ka lekwa ko wa Nzambi (Loma 3:24).

- c. Mu menga ma Yesu Klisto: I nlemvo wa ndungusulu (Loma 3:24; 5:9; 2 Kolinto 5:21; Ebeleo 9:22).
- d. Mu nunguswa i mu lekila Yesu Klisto minu (Ngalatia 2:16; Loma 3:26; Ngalatia 3:16; Mavanga 13:39).

Mbokasani: Nki a diswasana diena va kati ye ndungusu ye ngiambudulu a masumu?

Leso 23: KIMWANA

Diambu diadi “kimwana” (adoption) disonganga: “wayikidi mwana”. Diambu diasadulwa beni mu luyalu lua kisi Loma. Dieti songa vo muntu lenda bongwa mwana wa wankaka mu minswa mia lnyalu ye weka mwan'andi nadede. Si kakala fulu kimosi ye nswa mimosi bonso vo mwana ubutulu kwa se diodio. Tala Ngalatia 4:5; Loma 8:15, 23; 9:4; Efeso 1:5).

Mu 2 Mose 2:10 ye Ebeleo 11:24 tumweni bifwani biole biambote bia kimwana mu nsadulu a Bibila ye bonso bwen'ma kimwana.

1. Zinsakumunu zankaka zena mu kimwana:

- a. Tutambulanga nkaflu wa zola kwa Nzambi (Yoane 17:23) ye wa nkebolo andi 111a kimpangi (Luka 12:27-33).
- b. Tuena ye nkumbu za dikanda dia Nzambi (1 Yoane 3:1; Efeso 3:14-15), nsadulu za kisi dikanda (Loma 8:29), zola kwa kisi dikanda (Yoane 13:35; 1 Yoane 3:14); mpeve ya kimwana (Loma 8:15; Ngalatia 4:6) ye salu kia kisi dikanda (Yoane 14:23-24; 15:8).
- c. Se dilonganga ndongi (Eb. 12:5-11); ukutubombanga (Yes. 66:13; 2 Kol. 1:4). Yandi beki difwa kwa beto (1 Pet, 113-5; Loma 8:17).

2. Nsongolo za kimwana. Bau batambulwa mu kimwana ye bena mu kanda dia Nzambi:

- a. Bamaduswanga kwa Mpeve Yanlongo (Loma 8:4; Ngalafia 5:18).
- b. Babeki vuvu kia kimwana mu Nzambi (Ngalafia 4:5-6).
- c. Balenda finama kwa Nzambi mu kibakala (Efeso 3:12).
- d. Bena zola kwa zimpangi (1 Yea. 219-11; 5:2).
- e. Bammamananga (1 Yoane 5:1-3).

Mbokasani: Nki a diswasana diena va kati ye mwana wa Nzambi ye kisadi kia Nzambi?

Leso 24: MBIKOLO YANLONGO

Mbiekolo yanlongo yisekulanga kimuntu kieto ye ndiatulu eto. Ndungusu i salu kivantanga Nzambi **KWA** beto, ye mbiekolo i salu ki kavanganga **MU** beto.

1. Mabanza mena mu diambu diodio mbielokolo.

- a. Mu vambana ye mambi (2 Lusansu 29:5, 15-18; 1 Tesalonika 4:3). Mbielokolo i mavanga mavanganga muntu mu sisa masumu ye mamu mabivisanga mwela ye nitu.
- b. I mpanunu a muntu warn vimba kwa Nzambi (3 Mose 27:14, 16; 4 Mose 8:17; Yoane 10:36). Biabio biabiekwa mu kisalu kia Nzambi biena bianlongo.
- c. Nzambi usadilanga biabiekwa kwa Yandi (Yehezekeli 36:23).

2. Nki antangu muntu lenda biekwa nlongo? Tulenda banzila mbielokolo mu nzila zatatu: ku nima, bwabu, ye ku ntuala. Evo tulenda banzila vo i salu kiavangwa kiamakulu, mu nswalu, evo bonso bu yikulanga mu ntangu yanda, evo salu kia mvu ya mvu.

- a. Mu nswalu, kiamakulu (1 Koi. 6:11; Eb. 10:10, 14). Bu kaleka Klisto minu, muntu utambulwa bonso wanlongo va ntadisi a Nzambi mu ntangu yoyau.
- b. Mbielokolo yikulanga (2 Pet. 3:18; 2 Koi. 3:18; 1 Tes. 3:12). Tusekulwanga, kimuntu kieto kikulanga mu nkadulu yanlongo, mu ndiatulu yamona ku nkembo.
- c. Mbielokolo ya mvu ka mvu. (1 Tes. 5:23; 1 Tes. 3:13).

3. Bwe buvangulwanga mbielokolo? I kisalu kia Nzambi ye muntu mu kintuadi. Bafwiti salasana mu lungisa yo.

- a. Ndambu yisalanga Nzambi: i salu kia bau batatu ba ki-Nzambi: Nzambi Se (1 Tes. 5:23-24; Yoa. 17:17); Yesu Klisto, Mwana (Eb. 10:10; Efeso 5:25-27; 1 Kolinto 1:30); ye Mpeve Yanlongo (1 Petelo 1:2; 2 Tes. 2:13).
- b. Ndambu yisalanga muntu: 1) Minu mu salu kia nkudulu kia Yesu Klisto - 1 Koi. 1:30). Diadi i diansweki diena mu nkadulu yanlongo—lokula ka lokula, kala kintuadi ye Yesu Klisto mu kimvwama kia nlemvo andi mu moyo wawo; 2) Ngindudulu a Masonukwa ma Nlongo, ntumumunu mu ntuadusulu a Masonukwa (Yoane 17:17; Efeso 5:26; Yoane 15:3).

Mbokasani: Mokina mena mu zintangu za mbielokolo, nki a ntangu yikwizanga ndambu ndambu ya mbielokolo?

Leso 25: LUSAMBULU

Kondolo lusambulu moyo wa nkwa Klisto ka ulendi kala ko. Lusambulu i mpumununu a moyo wa nkwa Klisto.

1. Mfunu a lusambulu.

- a. Kondwa kwa sambila kumwesanga Nzambi kiadi (Yesaya 43:21-22; 64:6-7).
- b. Kondwa kwa lusambulu kunatanga ku mambi (Sefania 1:4-6; Danieli 9:13-14).
- c. Kondwa kwa lusambulu i masumu (1 Samueli 12:23).

- d. Tatamana mu sambila i diambu dia mfunu beni (Kolosai 4:2; 1 Tesalonika 5:17).
- e. Lusambulu i nzila yatuvana Nzamtn mu tambula minkailu miandi (Danieli 9:3; Matai 7:7-11; Luka 11:13).
- f. Zintumwa bateza - lusambulu i salu kiau kilutidi mu mfunu (Mavanga 6:4; Loma 1:9).

2. Bwe kwasambidila. Ndambu zii zena mu lusambulu:

- a. Sanisina: Zangika ye sanisina Nzambi (Nkunga 95:6).
- b. Tambudila: Tambudila masumu ma uvolele (Nkunga 32:5).
- c. Mvutudulu a matondo: Vutulanga matondo kwa Nzambi (Filipi 4:6).
- d. Ndombolo: lusambulu mu diambu dia bankaka (1 Timoteo 2:1).

3. Minkaku mu lusiambulti:

- a. Kondwa kwa minu (Yakobi 1:6-7).
- b. Mpeve yakondwa yambudila bankaka (Malako 11:25).
- c. Masumu mu ntima (Nkunga 66:18).
- d. Kasansa kiambi (Yakobi 4:3).

- 4. Nsilulu zena mu lusambulu: Malako 11:24; Yoane 15:17; 1 Yoane 5:14-15; Efeso 3:12-20; Filipi 4:6, 19; Matai 7:7-8; Luka 11; 9-13; Ebeleo 4:16.

Mbokasani: Songa mvutudulu zi umeni tambula landila lusambulu mu bilumbu biabi. Bila nki weti sambila bwabu?

NDAMBU YA 6: MALONGANGA BIBILA MU DIBUNDU

Leso 26: DIBUNDU I NKI? BWE DIAKUBULWA?

Mu mbandu yayi, Nzambi wena mayindu beni mu yonzikanga bundu diandi.

1. Dibundu i nki?

- a. Dibundu dia Klisto diabadika mu LuWawanu Luamona, mu lumbu kia Pentekoti. Dina tatamana nate ye ku nzamununu mu ngizulu yanzole ya Klisto.
- b. Diambu diadi "dibundu" mu ki-Elene i "Ecclesia" mbangudulu "babokulwa mu vaika mu". Bankwa Klisto babokulwa mu lembwa nama bifu bia nza yayi ya masumu ye "bena mu Klisto" (1 Koi. 1:2).
- c. Diambu diadi "diinmdu" dilenda sadulwa mu dikabu dia bankwa minu dia fulu kimosi (Kolosai 4:15).
- d. Diambu diadi died bangulwa mpe mu dibundu dia nza y am vimba (1 Kolinto 15:9). Died songa kintuadi kia bankwa Klisto babonsono mu nza.
- e. Dibundu dimonikanga i diau dibeki nkumbu za bantu basambilanga muna, bavuluswa ye balembwa vuluswa. Dibundu di ka dimonikanga ko i diau

diena nkumbu za bantu zasonama mu Nkanda wa Moyo wa Mwan'ameme (Nzaikusu 21:27).

- f. Dibundu dia binwani bia Yesu i bundu dia kedika va ntoto. Dibundu dia ndungunu i bundu dia balekanga minu mu Yesu mu mbandu zimeni vioka, bena bwabu ku zulu ye Mfumu.

2. Nkubumunu a Dibundu

- a. Dibundu diakubukwa kwa Yesu Klisto landila kimbangi kia Petelo (Matai 16:16-18). Petelo wata kimbangi vo Yesu wakala et wena Mesia, Mwan'a Nzambi amoyo. Mvulusi eto katunga dibundu mu Petelo ko kansi watunga dibundu mu makedika ma kavova.
- b. Mu ngindudulu a ntangu, dibundu diabadika mu lumbu kia Pentekoti (Mavanga 2), Mpeve Yanlongo bu yakulumuka kwa zintumwa (Mavanga 2:47; 1:13; 5:12; 2:46; 12:12).

Mbokasani: Nki a mbangudulu zena mu diambu diadi “dibundu”?

Leso 27: MU KALA MWISI DIBUNDU BILA NKI MU KALA YE DIBUNDU?

1. Mafweti lunguswa mu kala mu dibundu.

- a. Fwiti vilula diela (Mavanga 2:38).
- b. Fwiti leka minu vo Yesu Klisto i Mvulusi, Mfimu ye Mwan'a Nzambi (Matai 16:16-18).
- c. Fwiti tambula mpulusu ye yika nsemono yampa mu mbutukulu yamona (Mavanga 2:47).
- d. Fwiti botukwa mu nkumbu a batatu banlongo (Mavanga 2:38).
- e. Fwiti tatamana mu malongi ma zintumwa (Mav. 2:42).

2. Bibila vo Dibundu difwiti kala:

- a. Mu sanisina ye zitisa Klisto va nza yayi (Efeso 1:4-6).
- b. Mu mwangisa Nsamu Wambote mu nza (Matai 28:19-20; Malako 16:15).
- c. Mu fwanisa banlongo ye ku balonga (Efeso 4:11-15; 1 Tesalonika 5:11; 1 KoUnto 12:1-31).
- d. Mu tatamana kala mhangi (Mavanga 1:8).

Mbokasani: Nki a zinkombo zcna mu mabanza ma bantu mu diambu dia kala mu dibundu?

Leso 28: BIDIMBU YE MAMBU MATUMA YESU MU DIBUNDU

1. Bidimbu bia dibundu biena mu Bibila:

- a. Nitu: Klisto i ntu a Dibundu ye beto tuena biela mu nitu andi (Kolosai 1:18; Efeso 1:22-23; Kolosai 2:19).

- b. Kinlongo: Kinlongo kikundanga Mpeve Yanlongo ya Nzambi (Efeso 2:20—21). Klisto i tadi diafuma ye beto tuyikanga ndambu zankaka zena mu ntungulu.
- c. Ndumb'a Klisto (2 Kolinto 11:22). Klisto i take dia ndambisa (Yoane 3:29). Ndambisa yakubama yasongwa mu Nzajkusu 19: 1.

2. Matuma Yesu kwa bisi dibundu diandi. Miena miole:

- a. Mbotokolo (Mat. 28:19-20; Malako 16:16; Mavanga 2:38-41; Mavanga 8:36-40; Mavanga 10:47-48).
- b. Meza ma Mfumu (Mav. 2:42-46; Mav. 20:7; 1 K01. 11:20-34).

Mbokasani: Visikisa mankaka mena mu kala nkwa Klisto. Sadila bifwani bi tumweni mu lesa kiaki.

NDAMBU YA 7: MALONGANGA BIBILA MU DIAMBU DIA BIBILA

Leso 29: MPUMUNUNU A MAMBU MA NZAMBI

1. Mambu mankaka mu diambu dia Bibila:

- a. Bibila i ngionzokolo a 66 minkanda, 39 mu Luwawanu Luankulu ye 27 mu Luwawanu Luamona.
- b. Kiasonukwa kwa lukufi ye 40 maminsoniki, i bantu bakala bampila mu mpila. Batuka mu nsi zankaka ye nsoniki nsonild walanda fu bia kisi nsi andi. ye tezo kia ntangu a nsonokono au yaviokila 1600 mimvu.
- c. Luwawanu Lumkulu luasonama mu ki-Ebeleo, kondolo Danieli ye Esala mu ki-Alama. Luwawanu Luamona luasonama mu ki-Elene.
- d. Bibila i nkanda ulufidi mu nkulu mu minkanda miamio. Nsonokono andi yadia 1600 mimvu. Nsoniki wantete wafwa 1450 mimvu tekila mbutukulu a nsoniki wanzimunina.

2. Mbaugudulu a mpumununu:

- a. Diambu diadi dia ki-Elene "meopneustos" diena mbaugudulu "mpumununu a Nzambi"; theo=Nzambi, pneustos=mpumununu (2 Timoteo 3:16).

- b. Bantu banlongo ba Nzambi, batuaduswa mu lulendo lua Mpeve Yanlongo, basonika Bibila, mu nswa miandi. Yandi kibeni Nzambi wafiongunina vo ka bakala ye zinkombo ko.

3. kiovanga vo kiena kiavumuswa kwa Nzambi.

- a. Mu minsoniki (2 Petelo 1:21).
- b. Mu niambu ma basonika (2 Timoteo 3:16).
- c. Mu ndiùga yasadulwa ye mambu masadulwa (1 Kolinto 2:13; 2 Petelo 3:2).

Mbokasani: Mu mamonsoho ma uzeyi mu diambu dia Bibila, nki a diambu dilutidi kuyitukuswa?

**Leso 30: MBUNDANIZOLE ZA NSAMBODIA MU DIAMBU DIA
BIBILA**

Mambu nsambodia mangitukulu meti bieka Bibila:

1. Ngitukulu a mpangulu andi, nkanda umosi wasonama mu ndinga yimosi mu nsi mosi, wankaka mu ndinga yankaka mu nsi yankaka, landila zinkama za mimvu.
2. Ngitukulu a bumosi bwandi. I ngionzokolo a 66 minkanda, kansi i nkanda umosi kwandi, kadi wena ye nsoniki umosi kaka, i Mpeve Yanlongo. Kabeki ndwanasani nkutu ko.
3. Ngitukulu a kinkulu kia Bibila, i nkanda ulutidi minkanda miamio miankaka mu nkulu.
4. Ngitukulu a nsumbusulu a Bibila, i nkanda weti luta sumbwa beni m ntangu zazo.
5. Ngitukulu a nkinzi a Bibila, i nkanda umosi kaka weti tangwa kwa bantu babonsoho, mu mbandu zazo, kwa bana ye kwa banduenga, mu nsi zazo.
6. Ngitukulu a nsonokono andi. Ka diambu ko vo minsoniki miandi miankaka ka bakala ye ndongokolo béni ko, weti banzulwa bonso nkanda wa nsonokono yampinda beni.
7. Ngitukulu a nkebolo andi. Mintinu ye baluyalu batonta ntangu zazingi mu yoka ye bunga wo. Kansi Nzambi wakuta wo nate ye bwabu ye ulenda solulwa mu fisidi yonso yonso nzo.

Bidimbu nsambodia bisonganga bwenina Mambu ma Nzambi:

1. Sabala, kikitanga ye bakusanga yandi uwilu mo (Ebeleo 4:12).
2. Lukonko, lukosumunga yandi wüu mo (Yelemia 23:29).
3. Mbutu, mambu ma moyo mavananga mbutukulu yamona kwa utambulanga wo (1 Petelo 1:23).
4. Tala—tala, kisonganga kwa muntu mu mbweno a nfim'andi bonso bu kena (Yakobi 1:23-25).
5. Tia, tumanisanga nsumukunu mu handi udimbanga mo (Yelemia 20:9; 23:29).

6. Mwinda, utuadisanga nleki aminu (Nkunga 119:105).
7. Madia ma diambu dia mwela (1 Pet. 2:2; 1 Kol. 3:2; Loma 10:17).

Salu: Kubika leso mu sadila kimosi mu bidimbu bisonganga Mambu ma Nzambi.

Leso 31: BILA MU NSAMUNA NSAMU WAMBOTE

1. **Mpisulu a masumu** yikwizanga Mambu ma Nzambi bu malongwanga (Mavanga 2:14-37). Mu malongi ma Petelo mu lumbu kia Pentekoti. 9 mu 23 bibuku biasadolwa, kwa yandi biatuka mu Luwawanu Luankulu.
2. **Minu** kitukanga mu ngwilu a Mambu ma Nzambi (Lorna 10:17).
3. **Mpedoso** yitukanga mu Mambu ma Nzambi (2 Kolinto 7:1). Nsilulu zena mo.
4. **Vuvu** kimkisanga mu Mambu ma Nzambi (1 Yoane 5:13).
5. **Mbombolo** yitukanga mu Mambu ma Nzambi (1 Tes. 4:18).
6. **Kedika** kiena mu Mambu ma Nzambi (Mavanga 17:11).
7. **Mbutukulu yamona** yitukanga mu Mambu ma Nzambi (1 Petelo 1:23).

Mbanunu: Landila Klisto ye Mpeve Yanlongo, Bibila i nkailu ulutidi nene wavana Nzambi kwa nza.

NDAMBU YA 8: MALONGANGA BIBILA MU DIAMBU DIA ZIMBASI

Leso 32: MAVOVANGA BIBILA MU ZIMBASI

1. Tuku kiau

- a. Tumonanga diambu dia "mbasi" mu nkumbu yamete mu 1 Mose 1:7, mbasi a Mfumu bu kabomba Angali bu kamana vwezwa kwa Sala.
- b. Bibuku biabingi biena mu diambu dia zimbasi mu Luwawanu Luankulu (Nkunga 104:4; Danielj 10:12-13; 2 Samueli 14:20; Nkunga 103:20; 2 Mintinu 19:35; 2 Samueli 24:15-16).
- c. Yesu walekila zimbasi minu (Matai 18:10; Malako 13:32; 8:38; Matai 13:41; 26:53).
- d. Paulu ye zintumwa zankaka balekila zimbasi minu (2 Tes. 1:17; Kol. 2:18; Yoa. 1:51; Nzai. 12:7; 22:9; 1 Pet. 3:22; 2Pet. 2:11; Yuda 9).

2. Nkadulu a zimbasi

- a. Zau zasemwa, ka i mpeve za bantu bamana fwa ko (Koi. 1:16).
- b. Zau zena mpeve (Nk. 104:4), kansi zimonikanga ntangu zankaka mu kifwani kia mona-meso (1 Mose 19; Minkongudidi 2:1; 6:11-22; Matai 1:20; Yoane 20:12).
- c. Zau zena ngolo (Nk. 103:20; 2 Nt. 19:35; 2 Sam. 24:15-16).
- d. Zau ka ziwanga ko (Luka 20:35-36).
- e. Zau ka zitangakana ko (Nzai. 5:11; Eb. 12:22; Mat. 26:53).

3. **Mbwilu a zimbasi.** Mu mbadukulu zimbasi zakala zambote, kadi i bobo zivangulwa. Kansi zankaka zabwa mu masumu 2 Pet. 2:4; Yuda 6). Ka tuzeyi bila kia mbwilu au ko; nanga i mayama, nkolomono, masumu matukisa mbwilu a Satana (Yehezekeli 28).

Mbokasani: Yindula bibuku bisonganga mbwilu a Satana ye mokina bila kia mbwilu andi.

Leso 33: KISALU KIA ZIMBASI

Kisalu kia mbasi zavola masumu zena kimpwanza bwabu:

1. Zibangisanga tukanu tua Nzambi (Danieli 10:10-14).
2. Zizomanga bisadi bia Nzambi (Luka 13:16; Matai 17:15-18).
3. Zivanganga tukanu tua Satana (Matai 25:41; 12:26-27).
4. Zitulanga mintambu mu zingu kia kimpeve kia bankwa minu (Efeso 6:12).
5. Zitonganga mu pupika bisadi bia Nzambi (1 Samueli 28:7-20).

Ka zilendi tambula nkudulu ko, zikondwa kwa vuvu (Yuda 6; 2 Petelo 2:4; Matai 25:41). Zina tubwa ku tia tua mvu ka mvu.

Kisalu kia mbasi za Nzambi:

1. Mu zulu, zizitisanga Nzambi, zikunsadilanga, zikunsambilanga
2. Va ntoto zivanganga salu mu diambu dia Nzambi. Zasonga nto kwa Angali, zamonika kwa Yosua ye sabala kia meno, zakutula Petelo mu tuvambu, zizibulanga mavitu ma boloko, zivananga madia, zitaninanga bisadi bia Nzambi.
3. Zivanganga mfundusu za Nzambi ye avanganga ntumunu zandi (4 Mose 22:22; Mavanga 12:23; Matai 13:41).
4. Zituadisanga bankwa minu (Mavanga 8:26).
5. Zisadisanga, zitaninanga ye zisiamisanga banlongo: Elisa (1 Mintinu 19); Danieli mu nluk'a zinkosi (Danieli 6:22); Yesu ku Ngetesemane (Matai 4:11).
6. Zau zina kwiza ye Mfumu mu ngizulu andi yanzole (Matai 25:31; 1 Tesalonika 1:7-8).
7. Mu mfwilu a banlongo, zinatanga bana ba Nzambi mu vundulu kiena mu mazulu (Luka 16:22).

Mbokasani: Bwe, umeni tambula lusadusu lua zimbasi mu moyo aku?

NDAMBU YA 9: MALONGANGA BIBILA MUSATANA

Leso 34: NTANTU WA NZAMBI YE WA MUNTU ULUTIDI MU MBI

Tuku kia Satana:

1. Satana usongwanga mu Yehezekeli 28:12-19. Ntoko zandi zakala zalunga. Nanga walutila zimbasi mu zangama. Nsumukunu ye masumu biakota mu yandi mu diambu dia mayama mandi ye wawaikuswa mu zulu.
2. Usongwanga mpe mu Yesaya 14:12-17. Ubikwanga Lucifer, mwan'a nkwa mbi. Mayama mandi mantunta mu zola dedakana ye Nzambi. Mu bila kiokio wawaikuswa mu zulu.
3. Satana i muntu kibeni, wena moyo, wena nduenga, wena ye mbweno a mabanza ye luzolo.

Kimuntu kia Satana:

1. Yandi i mwivi, uzolanga ziokuna Mambu ma Nzambi mu ntim' a muntu (Matai 13:19).
2. Yandi i nkwa bungubi (2 Kolinto 11:3).
3. Yandi i mvondi (Yoane 8:44).
4. Yandi i nkwa luvunu (Yoane 8:44).
5. Yandi i nkuluntu a nzimbukusu (Nzaikusu 12:9).

Mbokasani: Bwe weti banza, vo Satana lutidi sala mu ntangu zazi? Nki kilenda kala bonso bila kia nkudukulu a kisalu kiandi?

Leso 35: NTANTU WABEDUSWA

Mazina ma Satana:

1. Mbasi akia (2 Kolinto 2:13-15).
2. Nkosi yisambanga (1 Petelo 5:8).
3. Nkuluntu atulendo tua mpeve zambi (Efeso 2:2).
4. Nkuluntu a lendo kia tombe (Kolosai 1:13).
5. Dalaka kiakinene, nioka, nkadi ampemba, Satana (Nzaikusu 12:9).
6. Nkuluntu a nza yayi (Yoane 14:30).
7. Nzambi anza yayi (2 Kolinto 4:4).
8. Ntinu a benga, nkiunbu andi mu ki-Ebeleo i Abadoni (Nzaikusu 9:11).

Nsukulu a Satana:

1. Kwa nkwa Klisto, Satana i ntantu wabeduswa (Yoane 12:31; 16:9-10; 1 Yoane 3:8; Kolosai 2:15).
2. Wasingwa kiamakulu (1 Mose 3:14; Yesaya 65:25).
3. Si katubwa wamoyo ku zanga dia tia ye solofo mu kana kwamuswanga mu mvu mia mvu ya mvu (Matai 25:41; Nzaikusu 20:10).

Mbanunu: Satana wena lulendo; kansi Nzambi wena Mpungu-Tulendo. Satana wabeduswa kiamakulu va kulunsi. Tusamuneno kondwa beba mbedoso a Satana mu nlemvo a menga va kulunsi (Nzaikusu 12:11).

Leso 36: NGIZULU YANZOLE YA KLISTO

Ngizulu yanzole ya Klisto yisonamene nkumvu 318 mu bikapu 260 bia Luwawanu Luamona, i ngudi a nsamu mu buku kimosi va kati ye 25. Mu Bibila kiamvimba buku kimosi mu 30 kivovilanga malongi mama. Mu buku kimosi kimosi kieti vovila ngizulu yantete ya Klisto mwena 8 dia bibuku bieti vovila ngizulu andi yanzole.

1. Klisto bwe kana kwizila?

- a. Mu nsweki, mu nzamununu a dibundu (1 Tes. 4:17; Mat. 24:44, 50).
- b. Va yuti, mu ntangu ya nzaikusu (Nzaikusu 1:7).

2. Klisto kwe kana monika?

- a. Mu nzamununu, tuna bwabwana ye Mfumu mu matuti (1 Tesalonika 4:17).
- b. Mu nzaikusu, si tukulumuka ye Yandi va ntoto (Zakalia 14:4).

3. Bidimbu bia mvutukulu a Klisto. Mu 2 Timoteo 3:1-7 mwena bidimbu 23 bisonganga mvutukulu andi. Biankaka mu biau bieti monika mu ntangu yayi. Mu Matai 24:5-7 ye Matai 24:12-38 mwena bidimbu 10.

Tufweni kubika minsinda ye mavanga meto nkievo vo Mfumu una kwiza landila 100 mimvu, kansi tufwiti kala ye zingu kiavedila ye kianlongo nkievo Mfumu una vutuka lumbu kiaki kaka. (1 Tesalonika 3:12-13).

Lusambulu luansuka mu Bibila i lualu: "Mfumu Yesu, wiza!"

Mbokasani: Fiongunina bidimbu bia ngizulu andi biamonukwa mu Bibila ye bieti monika bwabu.

Leso 37: MFULUKULU A BAFWA

1. Malongi mama malongwa nadede mu Masonukwa.

- a. Mu Luwawanu Luankulu - Yobi 19:25-27; Nkunga 16:9; 17:15; Danieli 12:1-3. Tumonanga nsamu mia mfulukulu zakedika mpe mu 1 Mintinu 17; 2 Mintinu 4:32-35 ye 13:21.
- b. Mu Luwawanu Luamona, mu zindongolo za Yesu - Yoane 5:28-29; 6:39-40, 44, 54; Luka 14:13-14; 20:35-36, ye mu ndongolo za zintumwa - Mavanga 24:15; 1 Kolinto 15; 1 Tesalonika 4:14-16; Filipi 3:11; Nzaikusu 20:4-6,13.

2. Nkadulu a nitu yafulukuswa ya nkwa minu - Tala 1 Koi. 15.

- a. Ka menga ko (buku 50, 51; Ebeleo 2:14; 2 Kolinto 5:1-6; Luka 24:39), kansi nkati ka nitu nadede. Ka i mpeve nkutu ko, kansi nsuni ye bivisi.
- b. I nitu yakondwa kwafukila (buku 42), yina lembwa bungana, kondwa yela, kondwa mpasi.
- c. I nitu ya nkembo (buku 43), bonso bwakala mu nkemboso a Yesu (Matai 17; Nzaikusu 1:13-17).

- d. Nitu ya lulendo (buku 43), yikondolo lebakana. Ka yina noka nitu ko. Kondwa kindakana
- e. Nitu yakimpeve (buku 44), mpeve yina kala moyo a nitu.
- f. Nitu yakizidu (Buku 47-49).

3. Mu nki a ntangu yina kadila mfulukulu?

- a. Mfulukulu ya bankwa minu baveduswa (1 Koi. 15:23; 1 Tes. 4:14-17). Mfulukulu a bankwa minu yibundane mu ngizulu a Klisto.
- b. Mfulukulu ya bankwa masumu (Yoane 5:28-29; Danieli 12:2; Nzaikusu 20:5, 12). Mfulukulu ya bambi yena ntangu zazaisono yakangana nadede ye mftmdusu yina kala mu nkokila ya lumbu kia Mfumu. Nzaikusu 20:4-6 yeti zaikisanga vo tezo kia fimda dia mimvu kieti v ambisa mfulukulu ya banlongo ye yina ya bambi.

Mbanunu: Nki a diswaswana diena va kati kwa nitu zafulukuswa ye nitu zi tuena bwabu?

Leso 38: MFUNDUSU

Lumbu kimosi kiakubukwa vo nza yifwiti funduswa; bambi bana ambula ndongi, mu mambi mau; ye balunungu bana sendwa (Mav. 17:31; Eb. 9:27). Klisto una kala mfundisi; Muntu wakomwa va kulunsi una vwanda va kiandu kia kitinu (Yoa. 5:22-23, 27; 2 Tim. 4:1; 2 Koi. 5:10; Mav. 10:42; 17:31).

I mpila mosi bonso mfulukulu ka yena yimosi kaka ko, mfimdsu mpe ka yena yimosi ko. Mfundusu yakala mu nkuk'a nlangu mu ntangu a Noa, ye zindinga zaswasuswa mu nzo yayongi ku Babeli.

Bibila kieti kutuzaikisa mu tezo kia mfundusu nsambodia za nswaswani:

1. **Mfundusu ya kulunsi.** Lendo lua Satana mu muntu luabeduswa; masumu ma nkwa minu mafunduswa ye mayambudulwa (Yoane 5:24; 1 Petelo 2:24).
2. **Mfundusu ya nkwa minu kwa yandi kibeni.** Mfundusu yitatamananga nadede (1 Kolinto 11:31-32).
3. **Mfundusu ya bankwa minu,** lukufi ye "Bema", i kiandu kia mfundusu ya Nzambi (2 Koi. 5:10). Mu ngizulu yanzole ya Klisto, nkwa minu una funduswa mu ma kavengi. Yandi una sendwa mu masidi mu mavanga maiidi landila mpedoso a mau mu tia (1 Koi. 3:13).
4. **Mfundusu ya ba Yudayo,** mu ntangu ya nzungu yayinene (Yehezekeli 20:34-38; Yelemia 33:7; Luka 23:18; Mavanga 7:51).
5. **Mfundusu ya makanda mamonso** (Matai 25:32), mu ngizulu yanzole ya Klisto mu'ndimb'a Yosafati (Yoeli 3:2; Matai 25:41, 34).
6. **Mfundusu ya zimbasi zakolama** (1 Kolinto 6:3; Yuda 6; 2 Petelo 2:4).

7. **Mfundusu ya bambi bamana fwa**, balembwa butuka mbutuka yamona, balembolo fulukuswa mu mfulukulu yantete ye balembolo tombulwa mu matuti (Nzaikusu 20:12). Mfundusu yoyo yina kadila va ntadisi a Kiandu Kiakinene Kiampembe (Nzaikusu 20:11), landila funda dia mimvu. Bakondolo Nzambi bana tubwa ku zanga dia tia tuangolo (Nzaikusu 20:15).

Mbokasani: Nki a zimfundusu zena kwa beto?

Leso 39: MFUTU WAMVU YA MVU WA BAMBI

Mu Luwawanu Luamona kaka mwena bibuku 162 bivovilanga mu mfukusulu yivingilanga nkwa masumu ulembolo vilula diela. Yesu kibeni wavovila dio nkumbu 70.

Bambi balembolo lekila Klisto minu bana filwa ku mbungulu (Nkunga 9:17).

1. Mbungulu i nki?

- a. Katulwa va ntadisi a Nzambi (2 Tesalonika 1:9).
- b. Fulu kia nsembolo ye nkwasusu (Luka 16:23).

2. Bwenina mbungulu

- a. Mu mbadukulu yakubukulwa nkadi a mpemba ye mbasi zandi zambi (Matai 25:41). Kansi bantu balembolo tambula Klisto ye batunuka nzil'a zulu bafwiti landa Satana kuna.
- b. Fulu kia ndongi za mvu ya mvu (Matai 25:46).
- c. Fulu kia nkwasusu yansisi (Luka 16:23).
- d. Fulu kilemanga mu tia (Matai 13:42, 50; Nzaikusu 20:15; 14:10; Matai 3:12; Yesaya 33:14).
- e. Fulu kia diwa kwa zitunga ye tia tu ka tuzimi (Malako 9:44, 46, 48).
- f. Mu Luka 16 tumonanga vo muntu kuna wena ye nzailu mu bakula bayandi (buku 23), ulenda mpe lombwa, kansi kondwa baka mvutu (buku 27).. Kuna si kamona mpwil*a nlangu nadede, wazola mpe vo ntumwa yafiduswa mu luengisa mpangi zandi mpasi ka bana kwiza kuna ko (buku 24-27).
- g. Mbungulu yena ya mvu ya mvu. Yena ye tia yi ka yimani.

Mbanunu: Mambu mansisi ma tuzeyi mu diambu dia bilungi mafweni kutusikimisa ye kututuma mu sa ngolo beni mu tunta babingi bazimbala kwa Klisto.

Leso 40: NSENDU MIAZIMUNINA MIA BANLONGO

Fwa, kwa nkwa Klisto, i mu leka tulu mu Klisto (1 Tes. 4:14). Buna muntu weti sikama va ntadisi a Mfumu (Filipi 1:21,23).

1. Nkembo una kwiza kadi kwa bankwa minu:

- a. Bana kala ye Klisto (Yoane 14:3).
- b. Bana mona zizi kiandi (Nk. 17:15; 2 Kol.4: 6; Nzai. 22:4).
- c. Bana tala nkembo a Klisto (Yoane 17:4).
- d. Bana kembuswa ye Klisto (Loma 8:17-18).
- e. Si bayala ye Klisto (2 Tim. 2:12).
- f. Bana vingila difwa dia lekwa biabio (Nzaikusu 21:7).
- g. Si bacema bonso zimbwetete (Danieli 12:3).

2. Koloa bilenda tambula bankwa minu:

- a. Koloa kilembolo fukila (1 Kolinto 9:24-25), i koloa kia bau bayungusi mu ngiungusulu (Ebeleo 12:1).
- b. Koloa kia nzitusu (1 Tesalonika 2:19), i koloa kia bau batuedi miela miamingi ku mpulusu.
- c. Koloa kia lunungu (2 Timoteo 4:8) kwa bau bazola ngizulu a Mfumu. Muntu muntu kutufwana mu tambula kio.
- d. Koloa kia moyo (Yak. 1:12), kwa bakwikama, i bau bakwikamene nate ye lufwa. I koloa kia bavondwa (Nzai. 2:10).
- e. Koloa kia nkembo (1 Petelo 5:4), kia mimvungi, ba-pasteur ye bamisioni. Kia babo basamunanga Nsamu Wambote.

3. Zulu i nki?

- a. Dizulu i nzo a Se (Matai 6:9; 2 Kolinto 12:2). Ndambu yantete ya zulu i kuna kulenda tilumuka zinuni. Ndambu yanzole ya zulu i ndambu yikwendanga bankwa nduenga mu masini mau. Ndambu yantatu i kuna kwena Nzambi.
- b. I ntungulu yalembwa vangwa mu moko ma muntu, kansi kwa Nzambi (2 Kolinto 5:1).
- c. I kimfumu kia Nzambi ye kia Klisto (Efeso 5:5).
- d. I nzo a Se (Yoane 14:2).
- e. Fulu kikondolo lufwa, bidilu, kiadi, nzungu, mansanga (Nzaikusu 21:4). Fulu kikondolo fuku ye tombe (Nzaikusu 7:16).
- f. Fulu kia bilekwa biabionsono biasemwa nsemono yamona. Nzadi a moyo, nti wa moyo, kintuadi kiamona mu babonsono, kinganga kiamona, kia kwamona (Nzaikusu 22:4).

Mbanunu: Dizulu diena diazibuka kwa babonsono. Lukanu lueto i mu luaka kuna, va kimosi ye ndonga yayinene ya bavuluswa, i bau ba tutuedi kwa Klisto.

3

NKUBUKULU YA MALONGI

*Mu dictionnaire mbangudulu a diambu diodio homilétique yena: bunketi bwa toma samuna, ye dilongi diadi diena mu sadisa bandongokele mu toma vanga dio. Kansi titfwiti visa diadi vo nsamununu ka i nsamu mu telema ku ntuala bantu kaka ko ye vana mambu makitoko. Mu samuna mwena mu kala mpovi a nsamu a Nzambi kwa mintima mid bantu. Paulu wavova dio mu mambu mangolo: “Kadi mambu ma kulunsi mena buzengi kwa bau babungwanga, kansi mena **lulendo lua Nzambi** kwa beto tuvuluswanga” (1 Kolinto 1:18). Longi diadi dizolanga vo ngeye una toma sala mu lungisa bunketi bwaku mu samuna, mpasi lulendo lua Nzambi luna sala mu mpulusu ye ntungulu a babingi.*

Mu zinse zazi zafiuma zi tubeki, ka tulendi visikisa mamona mena lusadusu mu nsamununu ko, bonso nsadulu a moko ye tiding, aku, kansi nanga nlongi a skulu lenda kusadisa mu momo mu ntangu aku mu samuna, vo mu classe vo mu lukutukunu. Mu bilesi biabi si tubanzila nkubukulu a malongi kaka, ye una mona bifwani bia malongi mambote.

Tulenda mona vo bilesi biankaka bia nkanda wait biena bia lumbu ka lumbu, kansi bilesi biabi bilutidi kala bia sabala ka sabala. Diadi divananga nzila mu salu kiakedika kia nkubukulu ye mpanunu a malongi maku.

SABALA YANTETE

Lumbu kiantete: NSAMUNUNUINKI?

Nsamununu i mbwangusu, mu ndinga za bantu kwa bankaka, ya Nsamu Wambote wa mpulusu. Mwena mambu mole: Muntu ye malongi—kimuntu ye kedika.

Yandi weti samuna i muntu uvangulu kwa Nzambi mu sala salu kimosi, mu samuna Nsamu Wambote. Umokanga ye Nzambi bonso mvwal'a bantu, ye umokanga ye bantu bonso mvwal'a Nzambi. Yandi fwiti kala muntu wambote, uzedi kwa Mpeve Yanlongo, ye nkwa minu. Mimbutu mia moyo wa mpila yoyo ye mia nsamununu yambote mina kala miela miamingi miakudukulwa mu dibundu (Mavanga 11:24).

Malongi mena bonso ndambu a moyo wa nlongi; mafwiti monisa moyo andi veka ye ma kamona mu wau. Yandi kibeni fwiti zaya ketfika ki keti samuna, mpasi malongi mandi mana siana mu lulendo lua kimpeve bu kana samuna.

Mbokasani: Nki a mambu mafwiti kala mu nkubumunu a nsamuni wambote? Songa bifu biankaka bilenda kala bonso nkakudulu mu salu kiandi kia nsamuni.

Lumbu kianzole: BIBUKU BIA MALONGI

1. Lusadusu mu kala ye bibuku biafwana:

- a. Bitukisanga nsatu mu wa mu bau beti dimba. "Nki kazolele vova mu buku biabi?"

- b. Bantu bana visa vo nsamu wena wakedika. "Mau i Mambu ma Nzambi!"
- c. Bivananga nswa ye kibakala kwa nsamuni. "Buvovele Mftimu!", lolo i nswa mia zulu.
- d. Bisadisanga nsamuni mu tatamana bufweni kondolo mbanzulu zilembolo fwana.
- e. Bikebanga nsamuni mu kedika kia Masonukwa.

2. Nzila mu nsodolo yafwana ya bibuku:

- a. Nsamuni fwiti yindula zinsatu za kimpeve za badibundu bandi.
- b. Nkinzi wena mu fiongunina malongi malongwa mu ntangu yavioka. Bwe, malongi mankaka meti vilakanwa? I fu kiamtx)ie, va mbadukulu a mvu, mu kubika liste kia malongi malenda longwa mu mvu warn vimba.
- c. Nsamuni fwiti zaya lulendo lua yandi kibeni mu longila leso leso. Malongi mankaka malutidi mpasi kwa minsamuni miantuenia.

3. Malenda sadisa mu nsodolo a bibuku:

- a. Lutangulu lua Mambu ma Nzambi lumbu ka lumbu lufwiti kala.
- b. Keba cahier mpasi wasonika mabanza ye minsamu.
- c. Tanga minkanda miankaka mia lusadusu mu nikuna diela.
- d. Ntuadusulu a Mpeve Yanlongo i diambu difwiti kala. Muntu wena ntangu zazo ku nsi a ntuadusulu ye lulendo lua Mpeve Yanlongo kalendi kondwa mabanza ma kafwiti samuna nkutu ko.

Salu: Kubika liste kia 10 dia minsamu mi ulenda longa mu ngonda zeti landa.

Lumbu kiantatu: NGUDIA NSAMU MU MALONGI

Nsodolo a mambu mafwana bonso ngudi a nsamu yena nkinzi beni. Sadila mabanza mama:

1. Nsamuni fwiti visa ngudi a nsamu andi bufweni.
2. Mambu mafwiti toma visakana kwa minwe. Ka ndandu ko mu sola mambu ma ka malendi visakana ko.
3. Ngudi a nsamu ka yifweni kala yanalebe-lebe ko. Yifwiti kala ya mabanza mantalu ye mafwana.
4. Nsamuni fwiti toma keba bila kia nsamu mu mabanza mandi. Yandi fwiti samuna mu tungudila bantu, mpasi bazenga mu vuluswa.
5. Ngudi a nsamu yifwiti kala yafwana mu ntangu, mu fulu, ye mu meti bwa. Mu ntangu a Pasa ngudi a nsamu yina longwa i Mfulukulu a Klisto, ye b.b.

Mbokasani: Songa ngudi a nsamu zi ka zifweni ko mu longwa kialumingu mu nsuka. Songa zau zifweni mu longwa mu kialumingu.

Lumbu kinia: NGIONZOKOLO A MABANZA MA MALONGI

Lutangulu lua minkanda miankaka milenda sadisa mabanza ma nsamuni bufweni. Yandi fweni tala mpe mambu meti vioka mu lumbu biobio. Banzila mo, sambidila mo ye sadila mo mu kia kwa Masonukwa. Klisto watoma tala mabwa mu ntangu andi, ye malongi mandi mena ye bifwani biabingi bia ma kamona ye wa.

Nsamuni fwiti kala ye cahier ntangu zazo mpasi kasonika ye simba ma keti mona ye wa; si katoma yindula ye sadila mo.

Nsamuni i muntu ukubikanga ye uyonzikanga ntangu zazo ma kalenda sadila mu nsamununu andi.

Mbokasani: Nki a mambu mameni bwa vava mu ngonda yiviokele malenda kuvana mabanza mu sadila mu malongi? Sonika mo, ye bonso bu malenda sadulwa, mu cahier kiaku.

Lumbu kiantanu: NKUBUKULU A MALONGI

Ndandu yena mu nkubukulu yambote ya nkabulu a mambu ma dilongi:

1. Mu diambu (fia nsamuni: Mamo makubukulwa mu kia ye mu ndandani mena nayaki-yaki mu bambukila moyo..
2. Mu diambu dia malongi: Mbutu wambote wa malongi uluta tukanga mu ndongolo ya kia ye ya ndandani yambote.
3. Mu diambu dia mindimbi: Dionso disadisanga bau bakudimbanga mu bambukila mambu ma uvovele moyo ye mu luta keba mo difweni nsadulu yambote ye yangolo mu nkubukulu. Nkubukulu yambote ya nsamuni yena nkinzi béni mpasi vo ndandani yina kala kwa bau badimbanga.

Mbokasani: Songa bifwani bia malongi malembolo toma kubukwa. Bangula bila nki.

SABALA YANZOLE

Lumbu kiantete: NKUBUKULU A MALONGI MAMBOTE

Mafwiti kala mu nkubukulu a malongi mambote:

1. **Ngudi a nsamu yimosi:** Nsamuni fwiti kala ye ngudi a nsamu yimosi kaka mu dilongi diandi, ye mamo ma keti sadila, mu mpisulu, mu kimbangi ye mu bifwani, mafwiti siamisa ngudi a nsamu yoyo.

2. **Ndandani yambote ya zindambu za dilongi.** Nsamu ufweni teka luaka ku diela dia muntu, buna ku ntim'andi, ye mu zimunina ku luzolo luandi lua nzengolo.
3. **Longi longi diena nsatu a nkabulu a mambu,** mpil'a mosi bonso nitiiyena nsatu a ntungulu a bivisi. I lusadusu vo nkabulu a malongi lenda kala nayaki- yaki mu landa. Vo nkabulu yena ye diambu diena diswaswana mu mpila, yina kala nayaki-yaki mu bambuka moyo ye simba. Mu bila kiokio, minlongi miankaka mikubikanga nkabulu a malongi mau mpasi vo mbadukulu zazonsono za zindambu zifwiti bakika mu mambu ma mpila mosi, evo mu sono bia mpila mosi.

Bankaka basadilanga mambu mena nswaswani, evo malembolo dedakana.

Dilongi dimosi diena ye nkabulu yayi, yena ye mambu mabadikilanga mu sono b:

Ngudi a nsamu - *Nsekokolo*

1. Bifulu ku bakala	3. Bantu mu nsamu
2. Bila kia nsekokolo	4. Bilendo biatukisa yo

Malongi mankaka makubukwa bonso ebu:

Ngudi a nsamu: *Bwe mu kituka nkwa Klisto?*

1. Ntambudulu	3. Nkulukulu
2. Ngiambudulu	4. Mbangudulu

Salu: Kubika nkabulu a malongi mu sadila sono kia mpila mosi mu mbadukulu a ridambu ndambu yamfunu.

Lumbu kiazole: NKOTOLO A DILONGI

Dionso dionso dilongi difweni kala ye ndambu zitatu: Nkotolo, ngudi a dilongi, ye mbanunu.

Nkotolo yena bonso mbimbulu a mungwa ye biansadila biankaka. Yau yivananga nsatu mu mbizi ya malongi. Ntangu zankaka nkotolo kafwiti sadulwa ko, vo ntangu yena yafiuma kaka, evo vo malongi mana kala bonsye nkotolo mu o mbokasani kaka. Kansi fisidi nga ntangu zazo i fu kiambote mu kala malongi.

1. Bila kia nkotolo:

- a. Mu sikimisa mabanza mu diambu dia ngudi a nsamu. Salu kia nsamuni i mu songa ngudi a nsamu mu nzila yina bwila mabanza ma minwe nate ye bafwiti kaka kundimba. Yivananga mbadukulu a ngwilu mu malongi.
- b. Mu kubika minwe mu dimba mana landa.

2. Tuku biankaka bia mambu ma nkotolo:

- a. Nzailu nadede ya minwe mu ngudi a nsamu. Mu badika malongi mu Nkunga 23:4-6, nkotolo ya mpila yayi yilenda kala: "Ntangu zazingi bibuku biabi biavana kia ye mpisulu yamona kwa bau va fulu ya lufwa, ye biasiamisa bau bena mu mpasi.
- b. Nsamu wa bonso bwakadila mambu mu ntangu a bibuku.
- c. Bwenina nsi a Bibila kukadila nsamu a bibuku.
- d. Bwakadila bifu bia bantu mu ntangu a bibuku.
- e. Bonso bwakadila mambu mu moyo a nsoniki a bibuku, evo mu moyo a bau basonukunwa mambu.
- f. Diambu dieti bwa mu ntangu a malongi: Pasa, evo Noèli, ye bonso bobo.

3. Mena nkinzi mu nkubukulu a nkotolo yafwana:

- a. Nkotolo ka yifweni kala yangolo béni ko, ye ka yanzaki beni ko. Bwambote mu badika vova mu malembe ye keba mbazu a ntima mu ndandani nate ye ngudi a nsamu, buna luaka ku ndambu yilutidi mu mfunu va zimunina.
- b. Nkotolo ka yifweni kala yanda béni ko. Vo yena yanda beni, yina vongisa minwe.
- c. Nkotolo yambote yifwiti toma kubukwa bufweni. Sonika yo yamvimba va papala kiaku. Mambu mantete i momo masikilanga, i diau mafwiti toma kubukwa bwafwana.

Salu: Kubika nkotolo a dilongi dia Pasa, buna sonika nkotolo yambote ya malongi mu bibuku biabi: Loma 1:16-17. Vana yo mu ntangu a classe.

Lumbu kiantatu: NGUDI A MALONGI

Malongi malenda kala mu yonso ntalu ya zinkabunu zifweni mu ngudi a nsamu ye zi ulenda sadila, kani tatu kaka evo nate ye kani nsambodia. Nkabunu zozo zifwiti kala zavisakana ye mu ndandani yambote. Bwambote mu kala ye dibanza bonso kikada va kati ye zau. Ntangu zankaka nkabunu zilenda zayukuswa, ntangu zankaka ve.

Nkabulu yifweni vutula biuvu biabi:

1. **Nki?**—Diambu diantete difwiti songa ye visikisa ngudi a nsamu. Landila ndambu yayi, bantu ka bana kala ye kiuvu nkutu ko mu diambu dia ngudi a nsamu yina longwa mu malongi momo. Ndambu yayi yivovanga kwa diela dia muntu, ka kwa ntim'andi ko.
2. **Bila nki?**—Ndambu yayi yeti zaikisa bila kia nsamu wau ye malenda monika mu siamisa wo ye songa vo wena wakedika. Yiyuvulanga: Bila nki malongi marna mena kedika? Ye mpe: Bila nki mfwiti leka minu ye tambudila mo? Bwe malenda siamusunwa vo makedika? Bwe, mena mafwana?
3. **Bwe?**—Ndambu yayi yisonganga nzila zilenda nata ngudi a nsamu ku tezo kia nzailu, evo bibila mpasi ngudi a nsamu yakikununwa evo tambulwa.

Ndambu zitatatu zakotuswa mu kiuvu kiaki: Ndambu a Nzambi; Ndambu a muntu, ye zinzila zifwiti sadulwa mu luaka ku fulu kia nsamu.

4. **Nki a divanga dina landa?** Ndambu yayi yinatanga ku nzengolo, ye yilutidi mu mfiinu. Ndambu yayi i diambu dia muntu kibeni. Tufwiti luakisa bantu mu zenga mu diambu dia Klisto, mu kala ye moyo wabiekwa mu Nzambi.

Salu: Kubika nkabulu a mambu ya malongi mu Loma 1:16-17.

Lumbu kinia: MBANUSUNU A MALONGI

Minuta mitanu miazimunina mia malongi milutidi miapiio miankaka mu ntalu. I nkombo yayinene mu lembwa toma kubika nbanusunu. Ntangu zankaka mbanusunu yambote yilenda kala mu songa diaka ndambu zazinene za nkabulu mu mambu mankufi. Nkufukulu a mabanza mu mambu mangolo ye matomene solwa yilenda luakisa nsamu ku ntima. Ntangu zankaka tulenda sadila ndambu a nkunga utomene zayakana, evo kifwani kivananga kia mu nsamu. Mbanusunu ka yifweni luta nkotolo mu ntangu ko, kani 3-5 minuta. Mabanza matukanga mu mbanusunu i momo masikilanga, buna mafwiti toma kubukwa.

Salu: Kubika mbanusunu a malongi maku mu Loma 1:16-17.

Lumbu kiantanu: BIFWANI YE NSADULU A BIAU

Malongi ma Yesu makala ye bifwani biabingi ye zinsongosolo ye minsamu. Nsadulu andi yatoma songa mfunu a zinsongosolo mu malongi. Ka muntu ko wanlutila mu sadila zo. Nsadulu a bifwani yisadisanga bantu mu toma simba makedika ma malongi.

1. Bila bia bifwani:

- a. Bifwani bikienzulanga mpisulu. Biena bonso nela ya nzo yikotisanga kia.
- b. Bisadisanga mu toma visikisa malongi.
- c. Bisonganga makedika mena mu nsamu.
- d. Bivisikisanga ndongolo a malongi.
- e. Bivananga mayangi.
- f. Bitukisanga nsekokolo mu ntima.

2. Nto a bifwani - zinzila mu baka bio:

- a. Bifwani bifwiti tombwa mwamonsono. Klisto wasadila bifulu, munganga, zizi kianda kia disu ku nsi a lukaya, zinzinzi, mwelo wauke ye mwelo waunene, dimeme, ntoto, nuni, mwinda, finti, konde dia ntambi a mbizi, disu dia nsoma, bantu badevanga ye bantu badevisanga, lufiinusu lua mampa, mbuma yikunwanga, ziniangi, ye biabingi biankaka.
- b. Mankaka malenda tukisa bifwani: minkanda mitangwanga minsamu, bibulu, biankuna, bana, ye lekwa bia mpila mu mpila.

Mbokasani: Solula bifwani biambote bilenda kienzula makedika mena mu Yoane 3:16, vo mutu fwiti "butuka mbutuka yamona".

NZAIKUSU: *Mu zisabala zisidi mu malongi mama, ndongokele si kakubika nkabulu a mambu mu mpila mpila ya malongi yi tuna yindula, mboki si kalonga malongi momo. Kadi vilakana mu kotisa mu nkabulu zaku nkotoko bifwani ye mbanusunu.*

SABALA YANTATU

MALONGI MA MIOYO MI A BANTU

(Les sermons biographiques)

Mu ndongolo ya mpila yayi si mwasongwa moyo a muntu wena mu Bibila.

Kifwani:

Nkatukulu zia za Abalahami

1. Wakatuka mu nsi andi ye mu kanda diandi (1 Mose 12:1).
2. Wavambana ye Loti (1 Mose 13:9).
3. Nkatukulu a Hangali ye Isamaeli (1 Mose 21:10).
4. Isaki va zikwa (1 Mose 22).

SABALA YANIA

MALONGI MU MINSAMU

(Les sermons narratifs)

Malongi mama masonganga nsamu wena mu Bibila. Vava vena kifwani Ida dilongi dia mpila yoyo:

Danieli mu nlukfa bankosi

Ngudi ansamu: Nzambi usadisanga bana bandi.

Bibuku: Danieli 16:19-23.

Nkabulu a mambu:

1. Lukanu lua nkwa mbi (Danieli 6:1-9).
2. Nsadulu ya lumbu ka lumbu (Danieli 6:10).
3. Mangitukulu ma Nzambi (Danieli 6:21-24).

Mbanunu: Danieli lenda kala kibakala mu ntangu a nsisi, kadi wakala kintuadi mu luzolo lua Nzambi. Diata mu kintuadi ye luzolo lua Nzambi mpasi wasiama mu mamonsoho malenda kukwizila mu zingu kiaku.

SABALA YANTANU

MALONGIMATUKA MU BUKU KIMOSI

(Sermons sur un texte)

Malongi matuka mu buku kimosi meti luta songa banza dimosi diavanguka diena mu buku kimosi evo mu ndambu a bibuku biafuma. Diodio difwiti toma fingununuwa mu mayindu. Kifwani kia malongi matuka mu buku kimosi:

Nkailu ulembolo kebuswa

Ngudi ansamu: Mbiekolo

Buku: Loma 12:1

Nkoto: Mbangudulu a diambu mbiekolo i mu tula va lueka, mu yekula mu nkembo a Nzambi. Nbiekolo i ngiekodolo a nkadulu ya miela mieto kwa ntinu Yesu. Nani utuadisanga moyo aku?

1. Nani lenda biekwa? Ulkuljibombidila, lu zimpangi." I bau baveduswa mu menga ma Klisto, bavwilu mu kanda dia Nzambi. Ka i bankwa nene ba nza yayi ko, evo bankwa lulendo, evo bau bena nzailu yayingi, kansi diodio dilenda kala kwa bantu babonsoho.
2. Mbokolo ku mbiekolo—"mu nkenda za Nzambi..." Ka tutumwanga mu ngolo ko, ka mu tulendo ko, kansi mu nlemvo. Diambu dikutupusanga ka i wonga ko, kansi i zola ye nlemvo.

Mambu mankaka matukanga ma nkenda za Nzambi: mpulusu, ngiekodolo, mbotokolo mu Mpeve Yanlongo, lusadusu lua lumbu ka lumbu, mavimpi, zulu landila lufwa, bakundi, dibundu.

3. Vanga dia mbiekolo: Nitu zeno, Tuiula nitu zeno."
 - a. Mu luzolo; luvananga nkailu. Ka lueti tatumuswa mu vanga dio ko.
 - b. I kwa myntu muntu: Nitu aku. moyo aku, biabio biena yaku.
 - c. I vanga dia kinkaila, bonso nkailu wazikwa wamoyo. I mu tula nitu zeno va zikwa dia minkailu, miangioka, mu mpila mosi bonso Abalahami kavana mwan'andi Isaki.
4. Diambu disonganga vo mbiekolo i divanga diambote—i nsalu kieno kianduenga." Vo tuakulwa mu kedika, diena dianduenga kaka mu kunyekudila salu kieto kialuyinumunu
5. Nki a lekwa ngina kunyekudila? Nki nzolele kiabiekwa? "Nitu yayonsono".

Nitu zeto ka zivwilu kwa beto ko; zau zakulwa mu menga ma Klisto.

- a. Ngolo zeto za nitu—bika tuasamsina Mfumu mu diambu dia mavimpi ma kakutuvana, ye tusadila mo mu salu kiandi.
- b. Malu meto—mu kutusadisa mu kwenda sala bisalu bia zola ye mu nata nsamu wambote kwa muntu wankaka.
- c. Moko meto mu vanga mambu mamixxe ye sadisa wonso bwidi mu telama.
- d. Meso meto mu mona bobo bena mu zinsam ye bau bazimbala.
- e. Matu meto mena mu wa mbokoio za bau bena mu kiadi mpasi tuenda kubatomba. Diodio Yesu huidi zola viokele mamonsono mankaka (2 Kolinto 8:5).

Mbanunu: Mbiekolo i divanga ditatamananga. I mu kukivana kwa Mfumu lumbu ka lumbu, mu ntangu ka ntangu. Mu ntangu yayi, bika wakiyekula wamvimba kwa Mfumu.

Diambu dia nduengoso: Kuvutukila nkutu mbiekolo aku ko. Nkailu wowo bu uvewa, ka ulendi vunika bongwa nkutu ko.

SABALA YANSAMBANU:

DILONGI MU NGLDIA NSAMU

(Sermons sur un topique)

Mu malongi mama, tubonganga Qgudi a nsamu umosi, evo diambu dimosi diavanguka. Nsadulu a nkanda wa ngionzokolo a mambu ma Bibila (concordance Mblique) yena lusadusu beni mu longi dia mpila yayi, kadi uvananga babuku biabio biena mu ngudi a nsamu wowo biena mu minkanda miainio mia Bibila. Tala kifwani kia longi dia mpila yayi:

Luiza ye nwa

Ngudi ansamu: Nlangu wamoyo

Buku: "... Yesu watelama, waboka, wavova: Vo muntu mweni mpwila, bika kiza kanwa" (Yoane 7:37).

Nkotolo: Bwe, mu moyo aku wasukama kondolo nlangu? Visidi nkinzi mu nlangu viokila biabio biankaka? (Tatamana visikisa dibanza diodio dia mfunu wena mu nlangu).

Nkabulu a mambu:

1. Nlangu wa moyo. Mambote mena mu wau:

- a. Wena moyo (Yoane 4:10).
- b. Wena wacema (Nzaikusu 22:1).
- c. Wena wavedila (Nzaikusu 22:1).
- d. Wena wawingi (Yehezekeli 47:1 -9).
- e. Wena nkailu kaka (Nzaikusu 21:6).

2. Wena kwa banani?

- a. Kwa bena mpwila (Nzaikusu 21:6).
- b. Kwa wonso kwandi zolele (Nzaikusu 22:17).

3. Bwe bu bakila wo?

- a. Luiza (Nzaikusu 22:17).
- b. Bonga kaka (Nzaikusu 22:17).

Mbanunu: Bika ndongokele kakubika mbanunu a dilongi diadi.

SABALA YA NSAMBODIA YE NANA:

MALONGI MA MPISUKUSULU A BIBILA

(Sermons d'exposition de la Bible)

Malongi ma mpisukusulu ya Bibila mena diswaswana ye momo ma tusongele ku manima, kadi mabanzilanga beni mpisukusulu a Bibila kibeni, kansi malongi ma buku kimosi evo ma ngudi a nsamu mabanzilanga dibanza dimosi kaka, evo nsamu umosi wavovulwa mu buku. Bankaka babanzilanga vo malongi ma mpila yayi malutidi mamu mankaka mu ndandu.

1. Mena lusadusu mu malongi ma mpila yayi:

- a. Mabutanga minlongi ye minwe miafuluzwa mu Bibila Nlongi ye min we miandi ka mina vengama mu ndongolo za Bibila ko.
- b. I nzila yafwana bonso bweti vovila Bibila. I nzila yasadila Yesu (Luka 4), Stefano (Mavanga 7, 8), Paulu (Mavanga 28) ye Petelo (Mavanga 2,3).
- c. Ka zena ye mbindumunu ko. Zavananga nzila zazinene mu songa nsadulu zilenda tomisa nduakulu ku kedika mu mioyo mia bau beti wa.

2. Malenda tukisa mpasi mu malongi ma mpila yayi:

- a. Malenda vongisa bantu.
- b. Nlongi lenda kala bolo ye bwa mu ntulumunu ya tanga buku buku ye vana fimpisukusulu mu biau. Nga fwiti longi mu kibakala makedika mena mu bibuku biobio...
- c. Bibuku bilenda luta mu nda ye vana mvuda-mvuda mu mpeve za bantu.
- d. Malongi ma mpila yoyo malenda kakidila nlongi mu banzila minsamu mia ntangu yayi. Malongi ma mpisukusulu a Bibila mafweni kala ngudi a diambu yasiana mpasi malenda kubika mabanza mu kintauadi. Bibuku bifweni solwa mu ndambu Bibila, mpasi mu lembwa vutukilanga mambu malenda vongisa bantu, ye malongi ka mafwem kala mu nzailu kaka ko, kansi mpe mu nsadulu.

Tala kifwani kia malongi ma mpisukusulu a Bibila:

Mfwilu yivananga moyo

Ngudi ansamu: Mfwilu a Yesu Klisto.

Bibuku: Loma 5:6-11. "Kadi bu tuakala lebakana, Klisto mu ntangu yafwana wafwila bantu balembwa vumina Nzambi".

Nkotolo: Fulu kia buku biabi mu ndongolo za Paulu.

Nkabulu a mambu:

1. Muntu umosi wafwa.

- a. Diodio ka i diambu diangitukulu ko; babo bafwanga.
- b. Kansi i diambu diangitukulu mpe, bu tubambuka moyo vo Ndieu wafwa i muntu wa mpila yankaka. Yandi lenda tina lufwa.
- c. Mambu mamananene makala mu mfwilu yoyo, matukanga mu yau.

2. Klisto banani kafwila?

- a. Bankwa masumu, bakondolo vuvu mu Nzambi, balebakana, mintantu.
- b. Ngolo za mambu mama: "Klisto waiufwila".

3. Bila kia mfwilu a Klisto.

- a. Kikondolo fwana: Mfwilu yayi ka yeti kwika Nzambi mu zola bantu ko.
- b. Kiena kiafwana: Mu sekulanga bantu (nunguswa, wauswa, vuluswa mu nganzi, vuluswa mu moyo andi).

Mbanunu: Bwe, tuvisidi mbangudulu a kulunsi diodio? Ka divovanga kwa beto? Mpil'a zola tufwiti kala kwa Klisto mu diambu dia mfwilu andi!

4

KIVUNGI

Petelo wasonika: "Lukala mvungi mia kamba dia Nzambi diena mu beno, (1 Petelo 5:2). Tuzeyi nadede vo Petelo wabambuka moyo mu lumbu kiokio Yesu bu kanyuvula nkumbu zitatu vo kakunzolanga (Yoane 21:15-17). Ntangu ntangu Yesu walanda kiuvu mu kuntuma mu dikila bimbana-bana ye mameme mandi. I ntumunu yoyau yivananga Yesu lumbu kiaki kwa bau beti kunlanda ye bau ba kabokila mu kala zimbangi zandi mu zimbanza ye mu mavata ma nsi yayi.

Nduengoso za Petelo kwa nkengi miabantuena zanata nsamu wankaka mpe. Ka bafwiti dikila kamba kaka ko, kansi bafwiti "kala mvungi mia kamba", i mu kenga diau. Ye bafwiti kala "nsongisidi mia kabu", i bifwani biambote. Diodio died songa vo mimvungi bafwiti kala mayindu mu zimpasi za kamba, bafwiti dimba biuvu biau, ye zaya mamonsono benina mayindu. Va kimosi bafwiti kala bonso bifwani mu mamu ma bavanganga ye masalanga.

Bileso biabi bia Kivungi biena mu nsamu mia mpila mu mpila: nsamunu, mbebe a nluengisi, moyo a ntumwa ya Nzambi mu kayengele . . . Mpova za Petelo zeti songa lukanu lulutidi nene mu mamonsono ma tuvanganga—Muen

mamingi mena mu lesa biabi: Malongi, salu kia nluengisi, nzingulu ye nkadulu a ntumwa Nzambi wena mu Kayengele... —'Lukala mvungi mia kamba dia Nzambi' ye "ngudi amvungi bu kana monika, si luatambula kolod kiankembo ki kd kilengilanga ko" (1 Petelo 5:4).

Leso 1: SAMLNA MASONUKWA

Malongi mavananga mbutu i mumm kaka mena lufulu mu Masonukwa. Ngindudulu a Mam“ yamkisa nsikumusu zi tumona mu Luwawanu Luankiulu. Tala zozo mu ntangu a ntinu Yosia (2 Mintinu 22:8-11) ye Esala (Esala 7:10). Amosi wabikula mu lumbu bia malema bina kwim, i Ha mm a mambu ma Nzambi (Amosi 8:11-12), ye nanga mama mu bilumbu biobio bwabu! Mu mabundu mamingi bazaikisanga m cm mambu ma bamweni, kansi mambu ma Nzambi meti longwa fiuna kaka.

Mamvumina mena mambote bani kmsi mu ntangu kwa? Muntu kalendi kula nadede ko, kondwa km India malunga.

Paulu wakamba vo Masonukvva um Numbi mafwiti samunwa (2 Timoteo 4:2-4). Diodio diena diambu dianldnzi beni.

Mbokasani: Toma yindula bibukn hi mmeni sadila mu lesa kiaki ye mokina mimitu mia nsamununu miena lufulu luasiana mu Mambu ma Nzambi.

Leso 2: BILA NKI TLENA NSATU A NSIKUMUSU?

Nsikumusu ka i diambu dia mbaflunu mu yandi kibeni ko, kansi i nzila mu luaka ku mbanunu mfwana, ye mbanunu yoyo i nsamununu a Nsamu Wambote. Nsilmmusu ka i nsamununu a Nsamu Wambote ko, kansi nsikumusu yitukisanga nsamununu a Nsamu Wambote. David wasambila "vautudila mayangi ma mpulusu aku" — diodio ditukanga mu nsikumusu — , "ye bankwa mia masumu bana bangumuka kwa ngeye" (Nkunga 51:12-13). Evan Roberts, nlongi a mambu ma nsilmmusu mu nsi a Ngali ku mputu, wasambila bonso ebu, "Mfumu, fukimisa dibundu ye sakumuna nza!"

Nsikumusu zazingi zavioka zatukisa bimvuka biabinene bia nsamununu a Nsamu Wambote ye bia salu kia misioni mu nza. Kansi nsikumusu zankaka zafwa mu nswalu, ngudj a bila kiakala vo mimuadisi ka mialungisa salu kiau k0 bu balembwa tuadisa tusakumunu tua nsikumusu ku nsamununu - yangolo ya Nsamu Wambote ye ntombolo yayingi ya miela.

Lukanu lua Nzambi, bu kadukulanga Mpeve andi va bantu, ka i mu kubavana mabanza mambote evo ntangu a ndikusu ko. Ka bwau ko! Diambu dikunyangidikanga i nsamununu a Nsamu Wambote mu nza.

Diambu dieti kakidilanga ngizulu a nsikumusu ma luaka i vo ka tuvisidi nate ye bwabu ko bonso tuena yo nsatu.

Mbokasani: Nki a mambu masonganga nsatu a nsikumusu mu dibundu dieno? Lutuleti dio bonso ngudi a diambu mu nsambudulu a kintuadi.

Leso 3: MALONGI MENA YE LUKANU LUA NSIKUMUSU

Badibundu beno nga bena ye kindakana, bakondolo kiese mu mambu ma Mfumu? Mu kabu dieno, luena ye mpaka, kimpala, makela? Badibundu beno bed volanga masumu? Bena bankwa luvunu, mivi, bavutukanga ku mambu mankulu ma kipaïen? Vo bobo, bena nsatu a nsikumusu!

Nsikumusu yisonganga mvutukulu ku moyo— swaswani diena va kati kwa nsamununu a Nsamu Wambote ye nsikumusu. Nkwa masumu wena nsatu a nsamununu a Nsamu Wambote mu luakuswa kwa Mfumu. Kansi wabutuka mbutuka yamona ye uvutukanga mu masumu ye ulebakananga i yandi wena nsatu a sikumuswa.

1. Bwe mu baka nsikumusu? Mu 2 Lusansu 7:14 mwena bitambi biia:

- a. Kukiya.
- b. Sambila.
- c. Tomba zizi kia Mfumu.
- d. Bangumuka ye sisa nzila zambi.

2. Ndandu yena mu nsikumusu:

- a. Nzambi una wa tusambulu tuaku.
- b. Nzambi una yambudila masumu maku.
- c. Nzambi una niakisa mweFaku ye vana ngolo zamona.

Wena nsatu a nsikumusu? Sambila mu tambula nsikumusu, ye longa nsikumusu mu kibakala!

Mbokasani: Bwe ulenda luakisa mpwilu a nsikumusu kwa kamba diaku? Kubika nzila zadedakana zilenda sadulwa.

Leso 4: SAMBIDILA NSIKUMUSU

Lusambulu i nkubumunu yilutidi mamu mankaka mu tambula nsikumusu. Kansi mpila yayi ya lusambulu ka i ndombolo mu tambula nsikumusu kaka ko. Lusambulu lualu lueti tuma mpe mu toma kukifiongunina ye funguna masumu (Nzaikusu 2:23). I ntangu mu bambuka moyo zinsilulu zasilwa kwa Mfumu ye zalembeba tungunwa (Mpovi 5:1-6), mpila mosi ye zinkombo zavangulwa bankaka (Mat. 5:23, 24).

Lusambuu lufilanga ku nkadulu ya niembami yakedika, kadi va ntadisi a Mrumu tubakulanga vo Yandi wena wanlongo ye vo beto ka i lekwa ko. Lusambulu i nzila yisonganga vo ka tuena balunga ko (Yesaya 6:1-5). Luau luena mpe ndombolo mu tambula ngolo zandi ye lulendo luandi (Matai 26:41).

Minkailu mia mpila yoyo miena miazolakana kwa Nzambi, ye tia tua ki-Nzambi ka tuna lembwa tomba kwa miau ko (Nkunga 51:17-19). Elia bu katungulula kinlongo kia Yave tia tuabwa va kiau. Yesu bu kasambila zulu diazibuka. Dibundu diantete bu diasambila ntotoo wanikuka.

Lusambulu lukutulanga lulendo lua Mpeve Yanlongo, lulendo lusalinga mu nza. I mu ntangu bantu barukamanga va makungunu mau vo Nzambi uyinimisanga bantu bandi, ye buna lenda kubazangulanga ye ukubakubikanga.

Mbokasani: Yindula bibuku bi tumei mona ye mokina mavanga matukanga mu lusambulu mu diambu diambu.

Leso 5: ZOLA, I SALU KIENA MBONOKONO ZOLE

Mu ntangu tekila mbalukulu a Yesu ku zulu, Yandi wayuvula kiuvu kiakinene kwa Petelo: Ukunzolanganga ? (Yoane 21:15-17). Zola i lufulu ye tadi diazimunina mu salu kia kisadi kiakwikama.

Yesu bu kabokila Petelo nkumbu yantete, i mu kumvanga **ntambi a bantu** (Matai 4:19). Bwabu yandi wet kunyekudila kisalu mu kala **mvungi a bantu** (Yoane 21:15-17). Tuena nsatu mu kala ye zola mu tomba miela, kansi mpe mu kala mayindu mu mameme. Zola kumosi kwena mu bantu bazimbala. Zola kwankaka kwena mu bau bameni solulwa. Bufweni mu **tuala miela kwa Klisto** ye mboki **kadila mio mayindu**.

Mbokasani: Tangumuna nzila zankaka zi ulenda sadila mu songa zola kwaku mu bazimbala... ye ma basolulwa.

Leso 6: KISALU VA YUTI

Bweso bulutidi me nene kwa yandi ulongukanga mu kala pasteur i mu longu Nsamu Wambote. Mu diodio bufweni mu kala ye kintona, bufweni mu longuka, bufweni mpe mu kala ye lusakumunu lua Mfumu ye lulendo luandi lualunga mu tuala mpiludulu a diela kwa bankwa masumu ye mu siamisa bau balekanga minu.

Yandi fwiti bambuka moyo mu vana nduengoso zazonsono za Nzambi. Mu zau mwena nsamununu a Nsamu Wambote, mambu malonganga Bibila, ndongolo, nsembolo, ndubudulu ye nduengoso (Mavanga 20:27).

Yandi fwiti longuka mu sambila va yuti, ye diodio dilongwanga kaka mu nsambudulu zazingi yandi mosi mu fulu kiansweki. Mu lusambulu luandi lua ndilu a mvutu uzangulanga dibundu va ntadisi a Nzambi mu mpeve ya lusambulu luakedika.

Yandi fwiti longuka tanga Masonukwa mu nzila yawanguka, mu luzitu ye mu kia, mpasi vo babonso balenda mo visa (Neh. 8:8).

Yandi watambula ntumunu mu "kala mvungi a dibundu dia Mfumu" (Mavanga 20:28), mu samuna malongi, mu kubika ngindudulu za Bibila zilungisanga zinsatu za kimpeve za muntu muntu mu bau bakundimbanga.

Yandi fwiti tanina kamba diandi mu malongi mambi ye minsamuni mia luvunu (Mavanga 20:29-30). I yandi wena ye mbebe mu banzila bamputu bena mu kamba diandi (Mavanga 11:29-30).

Yandi wena ye bweso mu tuadisa bayandi mu salu kia tunta bau bena bazimbala ye mu longa Nsamu Wambote kwa babana bena mu mavata makondolo nlongi.

Mu mbanunu a lukutukunu, i yandi wena ye mbebe mu vana lusakumunu, mpila mosi mu vova mu ndinga yawakana lukanu lua Nzambi mu sakumuna bantu bandi (4 Mose 6:23-26; Nzai. 1:4-5).

Kiuvu kiankinzi beni kiena mu 2 Kolinto 2:16, "Nani ufweni mu momo mamonso?" Kiau kibakanga mvutu yandungunu mu 2 Kolinto 3:5, "Kansi lufwanusu lueto lutukidi kwa Nzambi"!

Mbokasani: Mu mbebe zazonsono zitangumunu ku ntuala, nki a mbebe yilutidi mpasi mu lungisa kwa ngeye? Nki a mbebe weti banzila yilutidi mfunu?

Leso 7: KEBA NDEDAKANI MU KISALU

Tufwiti tina ndambu na ndambu mu malongi ye tonta kala va kati, ka yeku-yeku ko. Vo ka bobo ko, si wayika muntu ulembolo landakana nadede malongi mamoma ma kimpeve. Longa zola kwa Nzambi ye nlongo andi u ka ulendi kikinina masumu ko, longa malongi mu diambu dia zulu ye mu diambu dia bilungi, mu diambu dia mfunu mu diata ye Nzambi, mu kala kintuadi kiakedika ye Yandi. Samuna mvumususu ye sa kibakala mu nsamununu a Nsamu Wambote mpe. Paulu lenda vova: Kiatina nkutu ko mu kulusamunina lukanu lualonsono lua Nzambi" (Mav. 20:27).

Diena diamfunu beni mu toma sonika ngudi za mambu mu malongi ma umeni longa, ye kubika mpe manaka mu ngonda zeti kwiza. Mu diodio mpeve aku ve ntim'aku si biamuswa, nzailu aku yina kwenda ku ntuala, ye dilutidi mu nene, dina kusadisa mu lembwa Vilakana makedika mankaka mu ndongolo zaku za tukanu tuamvwama tua Nzambi.

Salu: Kubika liste ya malongi malenda sadulwa mu ngonda zitatu.

Leso 8: NTEZOLO A KISALU

Diena diambote mu kala ye lumbu kimosi ku lutengo mu konso ngonda, ye biole évo bitatu mu konso mvu mu fiongunina salu kivengo ye mu kubika mfiongonono a ngeye kibeni. Bwe, weti lungisa makani maku? Weti mona mimbutu mu salu kiaku? Ntangu zankaka ndungusu ye tusakumunu bilenda fuka meso maku nate ye kulendi mona diaka salu kisidi mu lunguswa ko, evo mbedoso ya nabui yilenda zimbisa ndungunu zi umeni vanga. Vo ulenda kukitula ku lutengo mu ntangu a nasui, diodio dina tukisa mbweno yafwana ya ndiatulu ye ya salu kiaku, diodio dina kusadisa mu toma kio fiongunina nadede. Lenda bakula zinkombo—yandi kibeni Ntumwa Yoane wavanga nkombo nkumbu zole bu kasambila mbasi, ye wakivutula mu nzila yasungama (Nzaikusu 19:20; 22:8-9). I mu nzila yoyo ulenda sekula bifu.

Yesu wavova: "Luiza beno kibeni ku nenga."

Mbokasani: Nki a tukanu ufwiti zenga tuka mbadukulu a salu kiaku?

Leso 9: LUENGISA, I SALU KIANKAKA KIA MVUNGI

Ndieu i mvungi fwiti kala kibakala mu toma vova kwa muntu muntu mu kamba diandi mu diambu dia mpulusu andi ye mu diambu da mpasi zi keti mona. Ntangu zankaka yandi fwiti songa bantu bandi manbu ma ka mamonikanga mafwana mu ndiatulu au ko (Matai 18:15-17).

Yandi fwiti longuka mu bomba bau bena mu kiadi ye mu nzungu.

Yandi fweni kota. mu mambu ma moyo wa mameme ma kamba diandi ye yika bonso umosi mu familia biau (Loma 12:15).

Yandi fwiti bambuka moyo vo ntangu zazonsono vava ntoto yandi i mvwal'a Mfumu Yesu.

Mbokasani: Nki a mambu mena mu vata diaku meti songa kwa ngeye nzila yafwana mu luengisa ye vana lusadusu?

Leso 10: MU SIAMISA KINTUADI KIA KIMPANGI

Kintuadi kia kimpangi kiena va lufulu lua kintuadi kiazola ye Yesu ye bena mu kanda diandi (1 Yoane 1:7; 1:3). Bankwa Klisto bena nsatu mu

kalanga va kimosi, mu vovasana, mu sambila va kimosi ye yimbila mu kintuadi, mu zinga va kimosi, mu dila va kimosi. Bena nsatu ya kintuadi mu mamonso (1 Yoane 1: 3, 7).

1. Lukanu lua kintuadi kia kimpangi.

- a. Mu siamasana, bu bena va kimosi mu zinkutukunu za mambu ma Nzambi, ye mpe mu ndiulu ya kiese va kimosi. Ufweni yonzika babakala mu ndiulu yimosi, evo bakento mu nkembo wa masika mu salasana va kimosi. Ufweni mpe yonzika bantuena mu diambu dia zinsaka. Kansi momo mamoma mafwiti vangwa va kimosi ye mambu ma Nzambi. Diodio disiamisanga bankwa Klisto ye dituntanga bantu babingi bena ku mbazi.
- b. Mu siamisa bankaka mu ntangu zampasi mu zingu biau. Bwampasi mu zaya banani bwenina ntima wazitu. Bu bena va kimosi, ka mpasi beni ko mu natasana bizitu.
- c. Mu kabasana ma tuamona malenda sadisa bankaka. Kimbangi kieto kilenda kakidila wankaka mu vanga nkombo zimosi.
- d. Mu kabasana mayangi mu zimvutudulu za lusambulu (Nk. 50:16) Mu kedika, diodio disiamisanga bankaka mu tatamana sambidila bankaka.
- e. Ludila ye badilanga (Loma 12:15). Kwa bena mu bizitu, lenda kabasana zola kwa kimpangi mu maswela, mu kiadi, ye mu mpasi.
- f. Lubula bavutuka ku nima mu vutuka kwa Mfumu.

2. Mimbutu mia zola kwa kimpangi:

- a. Tulongukanga mu diata mu kia (1 Yoane 1:7).
- b. Tulongukanga mu lungwa mu kintuadi (Filipi 3:10).
- c. Tulongukanga mu sala mu kintuadi (Kolosai 4:7).
- d. Tulongukanga mu bombasana mu mamoma (1 Tesalonika 4:18).
- e. Tulongukanga mu sambasana ye sambidila bankaka (1 Tesalonika 5:25).
- f. Tulongukanga mu kabasana bizitu (Ngalatia 6:12).
- g. Tulongukanga mu yangalala ye bayangalalanga (Loma 12:15). Kiese kiena kiatambasana.
- h. Tukulanga mu nlemvo ye tukienzukanga mu Mfumu (2 Petelo 3:18).

Mbokasani: Nki a zinkutukunu zazola kwa kimpangi zilenda kala mfunu mu dibundu diaku?

Leso 11: LONGA NSAMU WAMBOTE

Ntalu a ngudi za mambu zilenda sadila sadi kia Nzambi mu malongi mandi ka zilendi tangakana ko. Kansi yandi fwiti keba ndedakani mu nsodolo ya ngudi za mambu ma keti zayikisa. Yandi lenda bwa mu nsisi mu banzila vo ka diena nkinzi mu kubika malongi ma nsamu wa mpulusu ko, ye luta kangama kaka mu nsiamusunu ya banlongo ye yinanga ntuntulu a miela miamona kwa Klisto.

Diena diakedika vo ntangu zazingi bantu bena bisi dibundu kansi ka bena biela mu nitu a Klisto ko mu dibundu diakedika. Kadi mpulusu i diambu diakedika, ye kondwa kwa mpulusu i lufwa lua mvu ka mvu. Dibundu diena ye biela bilembolo vilula diela i dibundu diafwa ye dikondolo moyo, dikondolo mambu makedika, dikondolo lulendo.

Mintuadisi mia dibundu mifweni bambuka moyo mambu mantalu mavova Yehezekeli mu diambu dia nkengi ulembolo sika ngunga (Yehezekeli 33:6).

Salu: Kubika ndandani ya bibuku ye ngudi za mambu zifwanane mu longi dimosi dia nsamununu a Nsamu Wambote.

Leso 12: MPISULU YAKEDIKA YA MPULUSU

Nga dilendakana vo bisi dibundu diaku balenda kala ye keti-keti mu diambu dia mpulusu au.

Mpisulu yakedika ya mpulusu i diambu diankinzi beni kwa nkwa minu vo zolele sadisa bankaka mu kimpeve. Mu kala ye mpisulu yakedika ya mpulusu i mu toma zaya mu kedika vo tuena tuavuluswa ye vo tuna fwa na kibiu tuna kwenda mu nswalu mu kala ye Mfumu (Yoane 10:28-29).

1. Tufulu tua mpisulu yakedika ya mpulusu:

- a. Kimbangi kia Mpeve Yanlongo (Loma 8:16; Ngalatia 4:6).
- b. Mambu ma Nzambi (1 Yoane 5:10-13; Yoane 5:24; Loma 10:13). Kamba kwa Satana: "Mambu ma Nzambi mavovele mama; Vo ilekanga minu mu Yesu Klisto, ngiena moyo wamvu ya mvu. Mu _____ (sonika lumbu) ndekele minu mu Yesu, mu diodio ngiena wavuluswa, mbeki moyo wamvu ya mvu. Masumu mami mayambudulwa, ngiena mu nzila ku zulu!"
- c. Moyo wamona (1 Yoane 3:14; 2 Kolinto 5:17).

2. Makakidilanga mpisulu yakedika ye mpulusu:

- a. Kondwa nsilu a vuvu mu mambu ma Nzambi.
- b. Mambu ma kinza.
- c. Kondwa kwa nzadulu a Mpeve Yanlongo (Yoane 7:37-39).
- d. Masumu ye mvutukulu ku nima (1 Yoane 1:9).

Diambu dia nduengoso: Ka i salu kiaku ko mu vana vuvu kwa muntu vo yandi wena ye mpulusu. I salu kia Mpeve Yanlongo. Yandi zeyi mamonsoho ye ufionguninanga mintima ye zinsekinia.

Salu: Tula zindongokele zole zole ye bamokasana. Wantete una bongafulu kia nkwa minu ulembolo toma visa mpulusu. Wankaka una kuntuadisa mu mpisulu yakedika ya mpulusu mu Mambu ma Nzambi.

Leso 13: TUALA BAVILUDIDIELA BAMONA MU KALA MINLONGUKI

Nkwa minu wamona i mwana wansua mu Klisto, ye yandi wena nsatu a nkebolo yambote bonso mwana wansua ubutukidi mu nza.

Lumingu luantete landila mpiludulu a diela luena luankinzi beni kwa ndiona ukiyekole kwa Mfumu. Satana una vanga mamonsono ma kalenda mu kuna keti-keti mu ntim'andi. Umbumina lumbu ka lumbu, untangila mambu ma Nzambi ye sambila yandi.

Kubika kwa yandi zinzila zi kalenda tela kimbangi mu minu kiandi kiamona. Diodio dina siamisa ma kalekilanga minu ye si kakala mbangi yambote beni va ntadisi a bakundi band! Balembolo leka minu.

Dibundu dieno diena ye bilesu mu diambu dia baviludi diela bamona mpasi bakubukwa mu mbotokolo, ka bwa ko e? Badika malongi momo mu nswalu landila mpilulu a diela.

Nkwa Klisto wamona fweni kala.wazala mu mambu ma Nzambi, i mamvumina makedika mana kumvana lulendo mu kula (1 Pet. 2:2). Bika yandi kakituka bonso kiela mu kabu dia ngindudulu a Bibila.

I nzila yambote beni mu bundisa zimpangi zakula mu minu ye zimpangi zamona mu minu, bibusi biakula ye bibusi biafioti. Vana kwa munkwikizi aku wamona kiansadila kialunga, kiafuluka mu zola kwa kimpangi mu tuadisa mu lusambulu ku bimvwama bia zola kwa Nzambi.

Mbokasani: Bwe ulenda siamisa bankwa Klisto bantuena mu dibundu diaku? Bwe ulenda kubika makabu va kati kwa zimpangi zakula mu minu ye zimpangi zamona, bibusi biabinene ye bibusi biabike?

Leso 14: BILA NKI MU TA KIMBANGI?

Bibuku bia Masonukwa: Matai 10:32-33; Loma 10:9

1. Bila nki diena diankinzi mu tela Klisto kimbangi mu nu'aku?

- a. Klisto yandi kibeni watutuma dio.
- b. I nto ya lusadusu yangolo mu moyo wa bankwa Klisto. Yandi kana vutuka ku manima ko vo utanganga kimbangi kiandi ntangu zazonsono.
- c. Ta kimbangi disadisanga mu baka zimvutu mu biuvu biabingi. Bantu bankaka bazeyi mabanza maku ye bana kuzitisa mu nkadulu aku kondwa

keti-keti. Nza yibelanga nkwa Klisto ukondolo kibakala, nkwa wonga uswekanga minu kiandi ku nsi a yunga. Mu ta kimbangi dina kukakidila mu sindusulwa mu bumina bifulu bia nsindusulu a mambu ma kinza.

d. Bufweni mu ta kimbangi mu diambu dia Klisto ye mambote ma kakuvangilanga.

2. Zinzila za ntelo a kimbangi:

a. Va yuti, mu ntangu a lukutukunu, mu lukutukunu lua lusambulu, mu lukutukunu lua ntelo a bimbangi, ye b.b.

b. Mu nsweki, mu ntangu a mbokasani ye bakundi, bibuti ye zimfinangani. Nanga nzila yoyo yilutidi mpasi, kansi nanga yilutidi mu mbote.

c. Va yuti, bu weti botukwa, evo bu weti kituka nkwa dibundu. Ngeye weti ta kimbangi bu ukwendanga ntangu zazonsonso ku zinkutukunu za dibundu diaku ye bu ukalanga kintuadi va meza ma Mfimu.

d. Ntelo a kimbangi va yuti vo tuvwilu kwa Klisto yifweni vangwa ntangu zazonsono (Y elemia 20:9).

Toma visa: Luzingu lua nkwa Klisto lukondolo ntelo a kimbangi mu Mvulusi luena lualdndakana ye lutualanga lufwa lua mwela.

Mbokasani: Mu bakundi baku, nani wena ye kimbangi kiangolo? Bwe tulenda siamisa bankaka mu ta kimbangi kiau?

Leso 15: BWE MU BADIKISA MINTOMBI MIA MIELA?

Nzambi weto tatamana bokila "Nani ngina fidisa, nani una kala ntumwa eto?" (Yesaya 6:8). Maniongo momo makidi makedika lumbu kiaki. "Ngionzoko yena yayingi, kansi bisadi biafuima" (Luka 10:2). Mu dibundu tueti mona nkudukulu a biela bikubamene mu fidisa bankaka, kansi kabu dia bau bakubamene bau kibeni mu tomba miela dieti kuluka. Nki tulenda vanga? Lufwiti vanga mamonsono mu soba diambu diodio. Nsi eto ka yilendi samununwa Nsamu Wambote ko nate ye nkwa Klisto mosi mosi kitukidi ntombi a miela.

Mambu maia mavanguka ma lulenda vanga:

3. Tuadisa mu kukivana ngeye kibeni bonso kifwani.

4. Longila kunku kia malongi mu songa mfunu a tomba miela (tala Leso 15).

5. Zayikisa ntangu ya ndongolo a ntombolo a miela ye badika kunku kia bilesa.

6. Tonta solula nkanda Umosi evo minsamu miasonukwa mu banza diodio ye zietisa nkanda wowo kwa bisi dibundu.

Ukutulembana salu kiaku vo weti yina mu mwangisa minsadisi miaku mu zinzila zikwendanga bankwa mia masumu ye vo wakubidiki ntombi mia miela mosi mosi mu bau ko.

Salu: Bwe tulenda kala kifwani mu longa bantu bonso balenda kala zimbangi? Kubika mabanza matatu manswaswani.

Leso 16: BILA BIFWENI MU KALA NTOMBI A MIELA

Bafiuma babokulwa mu salu kia kivungi, kansi nkwa Klisto mosi mosi wabutuka mbutuka yamona wena wabokulwa mu kala ntombi a miela. Lufweni tunta bantu beno ku kiese kia tomba miela. Nsamuni Billy Sunday wasonika: "Mu tomba miela i diambu diavanguka mu tuala muntu mosi kibeni mu tambula Mvulusi umosi kaka mu ntangu mosi yazenguka."

1. Bila mu kala ntombi a miela:

- a. Ntalu a mwela umosi (Malako 8:35-38).
- b. Makedika ma bilungi
- c. Nzungu za Klisto va kulunsi mu diambu dia nkwa masumu
- d. Kimpumbulu ye buzengi bwa nza yayi
- e. Ngunda zabwabwana ku zulu ye kanda dieto diamvimba
- f. Nkembo wa ku paladiso
- g. Minsendo mia muntu muntu mina vewa kwa mintombi mia miela miakwikama.

2. Mambu malongwanga kwa ntombi a miela:

- a. Yandi fwiti kala wavuluswa yandi kibeni ye toma visa mpulusu andi
- b. Yandi fwiti kala ye zingu kiavedila
- c. Yandi fweni sala mu mpeve yazola
- d. Yandi fweni kala ye nzailu yambote ya mambu ma Nzambi ye fwiti zaya masadila Bibila kiandi.
- e. Yandi fwiti kala muntu wa lusambulu.
- f. Yandi fwiti kala muntu wazala kwa Mpeve Yanlongo.
- g. Yandi fwiti kala nkwa nkenda beni mu miela miazimbala

Mbokasani: Bila nki diambu diambu mu mambu mena ku ntandu mena mamfunu beni?

Leso 17: BWE MU TA KIMBANGI

1. Bwe tulenda ta kimbangi:

- a. Wonso utanga kimbangi mu Klisto fweni kala wavuluswa yandi kibeni.
- b. Kamba kaka bonso bu wavilula diela ye zinsobolo zamonika mu zingu kiaku.
- c. Kamba zimvutu zi watambula mu tusambulu tuaku (Nkunga 50:15).
- d. Songo bonso Klisto kakuyukutisanga nadede.
- e. Kamba zindungunu zaku kibeni mu diambu dia masumu ye mu diambu dia mpukumunu.

- f. Zayikisa nki a bibuku bia Bibila bi uluta zolanga, bangula bio, ye kamba bonso Nzambi uvovele kwa ngeye mu nsuka wau, mu nzila ya bibuku bia mambu ma Masonukwa.
- g. Kamba nsamu wambote wa Klisto kwa bakundi baku. Ubakamba mamingi mu Yandi.

2. Makakidilanga kimbangi kia nkwa Klisto:

- a. Wonga mu bantu (2 Timoteo 1:7; 1 Yoane 4:8; Filipi 4:13).
- b. Nsoni mu Nsamu Wambote (2 Timoteo 1:8).
- c. Zingu kiasumuka (1 Yoane 1:9).

Toma visa: Tanga Yehezekeli 33:8 mu bakula zinsisi zena mu lembwa ta kimbangi.

Salu: Kubika kimbangi tuka mu mambu ma mpiludulu aku ya diela ye songa zinsobolo zakota mu zingu kiaku.

Leso 18: ZINZELA ZA NTUADUSULU MU KALA MBANGI

1. *Mina miia mia kimpeve* nanga i nzila yilutidi sadulwa lumbu biabi, ye yilutidi mpe mbote.
2. *Nkanda wakondwa mambu wena tuse tuandombe*, tuambwaki, tuampembe, tuawola ye tua ntinta kiankunzu. Weti toma sadulwa mpe, lutila kwa bana.
3. Nzila yankaka mu songa nsamu a mpulusu kwa bana i mu *sadila minlembo mia kandazi kia koko*. Ka lekwa nkutu ko, ye ka nkanda mpe ko, biena mfunu.

Nlembo wantete: Nzambi ukuzolanga (Yoane 3:16).

Nlembo wanzole: Babonso bamana vola masumu (Loma 3:23).

Nlembo wantatu: Klisto wafwa bonso kodi mu masumu meto (1 Kolinto 15:3).

Nlembo wania: Leka minu mu Klisto wafwila masumu maku (Yoane 1:12).

Nlembo wantanu: Bu ulekele minu mu Klisto utambudi moyo wa mvu ya mvu (Loma 6:23).

4. Bankaka baluta zolanga sadila *Nzila ya Loma*. Songa bibuku mu Bibila bu weti bio bangula va kimosi.

Zinsatu za muntu (Loma 3:23).

Mfutu mu masumu (Loma 6:23).

Lukanu lua Nzambi (Loma 5:8).

Mvutu a muntu (Loma 10:9).

5. ***Luwawanu Luamona luena ye bibuku biatendwa minlonga*** luena lusadusu lulutidi mbote, muntu bu keti tanga yaku bibuku mu diambu dia mpulusu. Muntu una bakula kisalu ki usadidi mu kubika mambu mu Bibila kiaku. Tula papala ye sono kia nomba 1 mu luse lua Bibila luena ye Loma 3:23. Buku kina kala nayaki-yaki mu solula vo kiatendwa nlonga ku nsi mu ntinta. Sonika va lueka lua luse lolo lua Bibila, Tala nomba 2 va luse ____, ye songa luse luasonama Loma 6:23, ku utudidi papala yankaka ye nomba 2, ye buku kiokio kiatendwa nlonga ku nsi mu ntinta mpe. Tatamana bumosi mu bibuku bialanda ye bangula buku buku: nomba 3 i Yoane 1:12; nomba 4 i 1 Yoane 1:9; nomba 5 i Nzaikususu 3:20, ye nomba 6 I 1 Yoane 5:10-13.

Salu: Sola mu nzila zozo nki a nzila uzolele longila. Sadila zinzila za mpila mu mpila mu kabu diaku mu siamisa buku kimosi kimosi mu biau. Kubika nsaka mu tula salu kia ntombi a miela ye muntu utombanga kedika. Bangumuna bisalu, ntombi a miela una kituka ndiona wena mpwil'a mpulusu. Siamisa mu lokula lokula mu manisina mu baka nzengolo yakedika mu landa Mfumu, ye boki landisa lusambulu lua ndombolo a nlemvo.

Leso 19: LONGA MU BUKU KIA KUMI-KUMI YEMINKAILU

Mu vana mu salu kia Nzambi muleada kala zitu kiampasi kwa bankaka mu dibundu diaku. Kuna mambu mama mu mintima miau mpasi bana vana mu kiese.

Bwe tufweni kaila mu salu kia Mfumu?

1. Mu mpanunu yasonga (1 Kolinto [6:2). "Mu lumbu kiantete kia lummgu". Tufwiti vana kinkaila sabala ka sabala mu mvu. Banzila minkailu miaku bonso nkitulu ya bilekwa. Nzambi si kasenda nkwikumunu aku.
2. I diambu dia munm muntu (1 KoL 16:2). "Bika muntu muntu". (1 Kolinto 16:2). Ka i diambu dia mfumu a familia ko, kansi mpe mama ye bana. Diena mpila mosi kwa bakimvwama ye bamputu.
3. Bonso bwena mbakulu. "Bonso bu kena vila". Tufwiti vana buku kia kumi-kumi kialunga ye minkailu mpe. Nzambi uvananga bwabwingi kwa bau bakumvananga.
4. Mu kiese (2 Kolinto 9:7), kà mu fuki a nama ko.
5. Mu ntima wa luzolo (2 Kolinto 8:2). Badibundu dia Makedonia bavana, ka diambu ko bakala basukama. Fwola wavana bipanza-panza biole, yoyo yakala mvwilu andi y am vimba. Nzambi utezanga biobio bi tuvananga mu tezo kia biobio bisidi, ye ka mu tezo kia nkailu kibeni ko. Lusakumunu lulandanga ntangu zazo mpanunu a kiese mu salu kia Nzambi (Mav. 20:35; Matai 6:20; Malaki 3:10).

Diambu diankaka: Bantu ba dibundu diaku ka balendi vana buku kia kumi-kumi ko vo ngeye kibeni ka kuvananga mu kiese ko.

Mbokasoni: Bwe, dibundu diaku dilandanga nduengoso za Masonukwa mu momo matadidi mpanunu ya minkailu? Nki a nsekodolo zilanda songwa?

Leso 20: BWE BUVANINA MBOMBODOLO

Nzambi mu zola kwandi watuvana nzila mu kutuvedisa mu nsoto za masumu. Bu tutambudila masumu (1 Yoane 1:9), yandi ukutuvedisanga. Kansi vo ka tutambudidi masumu ko, tuena mu nsisi mu badisa ntima. Ebeleo 3:13 ukutukambanga: "Kansi lubombasana lumbu ka lumbu, bu tuena lumbu ki, mpasi muntu nkutu mu beno kabaduswa mu bunkita bwa masumu ko." Mu mbundusunu antuadi, diena diamfunu mu tina masumu mu lusadusu lua mbombodolo.

Ntuadisi bu kamonanga diambu dikondolo fwana mu mpangi, diambu diodio difwiti kunyindusa ye kalendi tina mbebe andi ko mmu semba mpangi yoyo wena mu mpasi. Kansi mu nki a nzila kalenda sadila?

1. Mu mpeve ya zola (Luka 9:54-56; 1 Tes. 2:11; Matai 12:20).
2. Tufwiti vova mu luyinunu (Loma 12:10; Efeso 4:2).
3. Tufwiti sadila Mambu ma Nzambi (2 Tim. 3:16-4:2; Koi. 3:15).
4. Tufwiti tuaduswa kwa Mpeve Yanlongo (Efeso 5:18-19).
5. Ku nenga, bonso bwena Masonukwa, tulenda sungika mpangi (Matai 18:15).

Mu mvu mitatu, mu mansanga, fuku ye mwini, Paulu kalembwa mu vana ndubudulu (Mavanga 20:31).

Mbokasani: Nki kilenda bwa vo tuna bombidila muntu mu lukasu? Vo tuna vanga dio va yuti? Bwe mu kakidila mpasi momo malembwa kala?

Leso 21: BWE MU VANGA VO MASUMU MENA MU DIKAMBA?

- 1. Nsadulu yivewa mu Bibila (Matai 18: 15-17)**
 - a. Fikika yandi wena mu nkombo, ngeye kibeni, ye kumbombidila ku mpilulu a diela.
 - b. Vo mengi, kala ye bole vo batatu bonso zimbangi.
 - c. Vo weti tatamana badisa ntim'andi, zayikisa dio kwa dibundu.
 - d. Vo weti tatamana mu manga, kafwiti bikwa bonso nkwa masumu, evo pakanu.
- 2. Bila biankaka mu semba muntu:**
 - a. Malongi ma luvunu (Tito 1:13). Ndongolo za luvunu zinatanga minleki mia minu mu zinkombo. Tufwiti kubakenga.
 - b. Masumu mazayakana (1 Timoteo 5:20).

c. Nsumukunu (1 Kolinto 5:1-5).

3. Bwe busungika mpangi wena mu masumu?

- a. Bika tuvanga dio mu luyinunu (1 Kolinto 10:12).
- b. Mu kedika kiakionsono (Matai 7:3-5).
- c. Mu zola (1 Kolinto 13:4).
- d. Mu nsadulu a Masonukwa.
- e. Mu nsadulu a kimbangi kiaku ye mpisulu aku.

Salu: Bwe, lubeki muntu mu dibundu diaku weti zingila mu masumu? Bwe una sa mu dedisa nsamu wowo?

Leso 22: NKADULU VA KATI YE BAU BAVUTUKA KU MANIMA

Tumonanga ntangu zazingi bantu bateka kala bankwa Klisto bafwana ye bwabu bavutuka ku manima. Bambuka moyo nduengoso yamfunu yena mu 1 Kolinto 10:12 ye mu Zingana 16:18. Muntu kavutukanga ku manima mu nswalu mu nkumbu yimosi ko. I bonso ko kia lekwa biabike bikotanga malembe-malembe ye bidianga moyo wa ki-Klisto.

1. Bila biakedika bivutulanga muntu ku manima:

- a. Kasambilanga ko.
- b. Katanganga Bibila ko (2 Timoteo 2:15).
- c. Kakotanga mu zinkutukunu za dibundu ko (Ebeleo 10:25).
- d. Katumamananga Mpeve Yanlongo ko (Efeso 4:30).
- e. Katambudilanga Klisto ko (Matai 10:33).
- f. Kadiatanga mu kia ko (1 Yoane 1:7).

2. Makwizanga bu uvutukidi ku manima:

- a. Uzimbisanga ngolo, yenge, kiese, mayangi.
- b. Mavunguta ye tombe si makaka matu ma moyo wa lumbu ka lumbu.
- c. Uzimbisanga minsendo, i mfiikusulu (1 Koi. 3:15).
- d. Bankaka balonganga vo diodio dilenda naia mfukulu a mwela.

Nzambi weti kutubokila mu vutuka kwa yandi (Yelemia 3:22; Hosea 14:4).

Nkwa Klisto wakedika ubelanga dibanza dia vutuka ku manima (Nkunga 101:3): "Kina tula lekwa kiambi va ntadisi a meso mami ko." Tumonanga mu Ebeleo 12:2 leicwa kiakedika ki tulenda tudila meso. Paulu watula meso mandi mu Klisto (Filipi 3:14).

Salu: Yuvula mu vata diaku vo mwena ba Klisto bavutuka ku manima. Kubika nzila mu kubavuuila kwa Klisto. Ubasambidila, bika dibundu diaku kubasambidila.

Leso 23: MPONDOLO A MAKWELA

Nki kilenda kala vo mu dibundu diaku mwena ye mvumususu a mfwilu a makwela mu nzo yimosi? Mu nza yamvimba mfwilu a makwela i diambu dilutidi diansisi, kadi yivondanga kintuadi kia bakwelana ye lufulu luamvimba lua kanda dia bantu. Ye nsisi yilutidi nkumbu zole mu kali kwa dibundu. Kadi nkwedolo a bankwa Klisto i diambu dianlongo diakubika Nzambi, ye diau diena dimbu kia mbundani a Klisto ye dibundu diandi. Vava vena bila kiakinene Satana kikabwilanga zinkwedolo.

Mpambunu mu makwela yilandwanga kwa kunku kiakinene kia zimpasi. Kintuadi kia bakwelana kikabane, mintima miau mialuekuzulwa, bamwangana, bana 'bakondolo nzo, bantuena bakitukidi minzungani, kinsona ye ndilu.

Bila kimosi kaka kimonikanga mu Bibila kilenda fwila makwela, i luyangulu—Matai 19:9, mpila mosi mu bundana mu kinsuza ku mbazi a bakwelana ye tatamananga ye muntu ku mbazi a babole bakwelana. Kansi mpe mpondolo a longo mu diambu diodio ka i ntumunu ko; i diambu diavewa luve mu bila bia vambuka ye bikondolo lusadusu.

Vanga mamu ma ulenda mu wawasa bantu bena ye mpasi mu kintuadi kiau mu nzo. Tala mabanza mankaka mu sadisa kuba wawasa:

1. Toma songa vo kintuadi kia mkwedolo kiena kia zingu kiamvimba "nate ye lufwa kaka lulenda kutuvambisa"—Mat. 19:6. Nzambi uvanganga kimangu mu nkwedolo, bantu bole bu bakituka umosi. Nzambi kaka lenda tula mbanunu a mbundani yoyo bu kalenda yambula mfwilu a umosi mu bakwelana.
2. Vo bana bena, i bau balutidi mona mpasi. Bufweni mu toma banzila zingu kiau.
3. Toma songa vo mpondolo a makwela i ntambudulu va yuti ya mbedoso yam vimba.
4. Sadisa mosi mosi mu bakwelana mu wawana ye Nzambi, boki wawana ye nkazi andi. Ntambudulu a masumu ye ndiongolokono ya kintuadi kiakedika bilenda vutula monso monso makwela.

Vo luwawanu luena, bika bakala ye nkento bavutuka vanga va yuti lusilulu luau "mu mambote ye mampasi, nate ye lufwa kaka yina kutuvambisa." Ubasiamisa ntangu zazo badiata bonso vo bena mu ntangu yantete yi bawawana. Mosi mosi mu bau wena nsatu beni ya nzolakani. Toma kubasiamisa mpasi vo batatamana lomba kwa Nzambi kabavana zola kwanlongo muntu muntu.

Mbokasani: Nki a mambu malutidi nkinzi mu longo lua bankwa Klisto? Nki a mambu mambi malenda bebisa longo lolo?

Leso 24: KINSUZA

Ntuadisi wa kimpeve fweni zayikisa mu ndinga yawakana nduengoso zantalu za Nzambi mu diambu dia kinsuza. Mwina wansambodia ka wavondwa nkutu ko (2 Mose 20:14, 17).

I bu tutalanga kaka bonso Nzambi kabelanga kinsuza vo tulenda zaila bulongo bwa nkwedolo. Bambuka moyo vo Nzambi wazenga nkanu a lufwa kwa babole vo babwidi mu kinsuza (3 Mose 20:10) Nkuluntu a dibundu wakimpeve fweni tina yandi kibeni mbonokono zazonsono za kinsuza.

Kintuadi kia luyangulu ku mbazi a makwela ye kinsuza bitualanga nadede ku mbungulu (Zingana 7:27; 9:13-17; 1 Kolinto 6:9-10).

Mbokasani: Bankwa Klisto mu zunga kiaku balutidi finama ye masumu ma luyangulu mu nbandu yayi? Nki diodio dieti tukisa?

Leso 25: KINDOKI

Tala diambu dimosi dimonikanga beni: bibuti bu banatanga mwan'au va ntadisi a dibundu mpasi vo babotukwa evo basakumunwa, vo tunanguna nlele a fimwana tulenda mona nsinga wakangwa mu luketo luandi. Nga diodio diena luve? Ka nkutu ko! Minkisi i biluazu bia kindoki bisalanga va kimosi ye mpeve zambi. Tanga bibuku biabi: 2 Mose 22:1& Mavanga 19:18-19; Ngalatia 5:20 ye Nzaikusu 22:15.

Wonga watukuswa kwa mbungu ya nkasa ye kindoki, mambu momo malunda bantu mu nsi zazingi mu tombe nate ye ngizulu a kia kwa Nsamu Wambote. Lumbu kiaki mpe nkadi a mpemba utontanga baka babakala ye bakento mu vutuka lai mavanga mau mankulu ma tombe kia kipaïen. Kansi Klisto kena ye fulu nkutu kia kintuadi ye tombe ko. Bau basadilanga mambu ma zimpandu, kindoki, kunku kiau kina kala ku tia tuangolo (Nzaikusu 21:8).

Muntu muntu ufweni sola nani kazolele sadila. Kansi muntu kalendi sadila mfumu zole ko. Bufweni mu yoka minkisi muntu bu katambudi Klisto bonso Mvulusi ye Mfumu.

Mbokasani: Nki a mpila za kindoki zisadulwanga mu ndambu a nsi aku? Nki ulenda vanga mu katula kiokio?

Leso 26: BILA KIA KAKIDILA NDWINU ZANGOLO MU MALONGI

Babonsono bavisa vo ndwinu zangolo i lusingulu, zibunganga luzingu lua muntu. Zau zivondanga zinkwedolo ye zingu kiamvimba. Kansi bankaka babanzanga vo nsadulu yafiuma ya ndwinu zangolo yena luve. Mu

diodio banangunanga nsamu wa Mvulusi mu nkembo a nkwedolo yakala ku Kana, bu kakitula nlangu vinia (Yoane 2:1-11), ye zinduengoso za Paulu kwa Timoteo zeti banzulwa vo malavu mafwanane ye bilongo (1 Timoteo 5:23).

Mu fulu biobio birole mu ndmga ya ki-elene, basadila diambu vinos, mbangudulu vo i nlangu warnka mu mimitu mia vinia, mpeleko vo diambu disadulwanga mu ndwinu yangolo i shekav. Mambu momo mole masadulwa mu Luka 1:15: "Kadi yandi (Yoane Mbotiki) si kakala waunene va luse lua Mfumu, kanwe vinia (vinos) ye ndwinu zangolo (shekav) ko."

Bibuku biabi bieti toma songa mabanza ma Nzambi mu diambu dia ndwinu zangolo:: Zingana 20:1; 23:29-35; Yesaya 28:7; Hosea 4:11; 1 Kolinto 6:10; Ngalatia 5:21. Llalavu inabikwa nkumbu yantete mu Bibila mu nkanda wa 1 Mose 9:21, meti songa bonso Noa kakolwa ye nsingulu mu diodio yabwa va mwan'andi.

1. Bila bisonganga vo nkwa Klisto kafwiti ko:

- a. Nitu andi i kinlongo kia Mpeve Yankugo, ye ka yifwiti finzulwa mu yonso yonso nzila ko.
- b. Yandi wena mbangi a Klisto ye bn kar nua fikopo yimosi, umosi mu mpangi zandi zakindakana lends fcoca mu mpukumunu mu nua malavu mamingi.
- c. Yandi i nkebi a mpangi andi (1 Mose 4:9), ye i yandi wena ye mbebe mu toma zaya vo mpangi anâ wen diata mu zingu kiavedila ye kiasungama.

2. Vena ye bila biabingi biankaka bieti songa vo muntu muntu, nkwa Klisto evo nkatu, fwiti tina nedede zindwinu.

- a. I fu ldeti fwa ntalu yayingi ye Jded bungs zimbongo (5 Mose 21:18-21; Zingana 23:20).
- b. Mu diambu diâ ntabulu ya bantu bena mu odaiunu mu zinzila.
- c. Ndwinu i diambu ditukisanga mpas mu zinzo.

William Gladstone wavova vo: Kcpo dimosi dia ndwinu zangolo dilutidi bunga viokila mvita, vuku evo maiema."

Bu diena vo mbimbulu yimosi yed bokila yankaka, ye kopo dimosi dieti bokila dianzole, nzila mosl kaka mu manisa nadede ye bonso bwena mu Bibila i mu yambola nua. mvimba ndwinu mu nzila zazonsono.

Mbokasani: Nga bila biankaka biena bieti kakidila nkwa Klisto vo kafwiti nua ko e?

Leso 27: SADISA BANKWA KLISTO BENA MU MPASI

Bankwa Klisto babingi babokilanga kwa Mfumu ye bavovanga: Bila nki, bila nki mpasi zazi zeti kwiza kwa mono? Ntangu zankaka bakundi bau, bonso bakundi ba Yobi, bakubafundisanga ye bavovanga vo mama makwizanga mu diambu dia masumu mu mioyo miau. Ndoki ufundanga muntu bu kalozidi mbivusu kwa muntu weti vioka mu ndungunu yayinene. Kansi kwa yandi wena mu Klisto, moyo uviokanga bonso mu nkubukulu, kadi Nzambi beki lukanu mu moyo moyo a bayandi (Loma 8:28).

1. Bila nki ndungulu zikwizanga?

- a. Ntangu zankaka i mfutu a masumu - Yoane 5:14; Miliami mu 4 Mose 12:10; ntinu Asa mu 2 Lusansu 16:12).
- b. Mpasi lulendo lua Nzambi luamonika (Yoane 9:2-3).
- c. Mu zitisa Mvulusi (Yoane 11:4).
- d. Dilenda kala mavanga ma ntantu—mu nkikununu a Nzambi (Yobi mu nkand'andi; Malako 5:1-5; Luka 13:16; Mavanga 10:38). Nzambi zeyi ndilu a ngolo zeto ye ma tulenda vibidila.
- e. Dilenda kada nsungukulu. Nzambi ukubikanga mwan'andi (Ebeleo 12:5-13).

2. Mvutudulu eto mu zimpasi:

- a. Tulenda yina zo ye kala mbalu nga vo mu tumama. Diodio dinatanga ku mbadusulu.
- b. Tulenda bwa mu ntulumunu, kansi diodio ka difwiti kala ko. Nlemvo andi ulungidi kwa beto (2 Kolinto 12:9).
- c. Tulenda kikinina ye vibidila, kansi mu kiadi.
- d. Evo tulenda tumamana mu kiese mu luzolo lua Nzambi. Yoyo i ndungunu yilutidi mu mbote.

Salu: Kubika liste ye 3 - 7 bantu ba dibundu diaku beti monanga zimpasi. Kubika nzila mu nata lusadusu kwa bau. Kotisa bankaka ba dibundu mu sala yaku mu diodio.

Leso 28: NSADUSU KWA BANTU BENA KIMBEVO

Bankwa Klisto babwanga mu yela, ye sadi kia Nzambi fwiti kwikama mu kubasiamisa, fwiti kubazayikisa vo Nzambi ukubazolananga ye wena mayindi mu mpasi zau. Bika tuabanzila bonso bwena nzila mu tala zitu kia kimbevo:

- 1. Bwe, Nzambi lenda niakisa wena yela?** Mu Bibila mwena minsamu mia bimangu biakedika biavanga Nzambi. Biena biabingi, kansi kilutidi mu nene kiakala mfulukulu a Klisto. Nzambi eto i Nzambi uvanganga bimangu.

Yehova Raphi (2 Mose 15:26) i zina diandi dimosi mu momo mankaka. "Mono i Yave, i niakisi aku." Tanga Nkunga 103:3; Matai 19:26 ye Luka 18:27. Nate ye bwabu yandi i Munganga Waunene.

2. Nkusulu a manzi kwa zimbevo bonso bwena mu Yakobi 5:14-20:

- a. Mbevo ubokilanga bakuluntu ba dibundu.
- b. Bakuluntu bansambidila mu minu ye bakusa manzi kwa mbevo.
- c. Yakobi weti vovila mpe ntambudidu a zinkombo muntu muntu kwa mpangi andi.

3. Bambevo bankaka ka bania kuswa ko.

- a. Mu Mavanga 28 tueti mona Paulu wavanga bimangu biole. Kansi yandi kibeni wasambila nkumbu zitatu mu niakuswa mu kimbevo kiandi, kansi ka diakikununwa ko (2 Kolinto 12:7-10). Bila kimosi mu kimbevo kiokio kiakala mu keba Paulu mu luyinunu.
- b. Vo tuniakuswanga ntangu zazonsono, ka tulendi fwa ko.

Ndiena usadilanga Mfumu kafwiti siamisa bau bena mu kimbevo mu Mambu ma Nzambi. Mpil'a kiadi vo tuna sisa mbevo mu kwenda mu minkisi ye vo mwel'andi wena yela mu ntangu yimosi ye nitu andi.

Mfulu a mfwilu a nkwa Klisto yena ya malembe ye ya yenge; mu luzolo lua Nzambi i mbonokono ya ngiendolo mu lusakumunu. Yesu wasila nsilulu, "Nlemvo ami ulungidi kwa ngeye," ka diambu ko mu kimbevo.

Mbokasani: Nki a bibuku bia Bibila bisiamisanga bambevo?

Leso 29: KISÀLU MU NTANGU A MFWILU

Moyo i diambu disekukanga beni ye diviokanga nswalu. Lumbu kiaki wena moyo kansi mbazi ve. Mu bantu babonsono babutwa kwa nkento i Elia kaka walembwa zaya lufwa. Babonsono va nza yayi bana fwa lumbu kimosi, katula bau kaka bana ba Nzambi si benda mu bwana Klisto mu matuti mu ntangu a nzamunuriu. Momo masonama mu Ebeleo 9:27 mena makedika.

Wonso usalanga kwa Mfumu beki mbebe yayinene lufwa bu lukotele mu kamba diandi. Famila ye bakundi bena mu zitu kiakinene, mpambununu yena ntangu zazonsono mpasi. Ba Klisto bafwiti kubukwa; bankaka si baviokisa ntangu ye bau bena mu zitu, bankaka si banata madia malambwa, bankaka bana sadisa mu kubika nitu ye nzikulu. Dila ye bau badilanga, songa zola kwa Klisto kwa bau bena ye mintima mialuekwa.

Bulutidi nasavu-savu beni mu bomba muntu wena mu zitu kia mfwilu vo wowo fwidi wakedi nkwa Klisto, kadi mweKandi usoludi luvovomo ye mayangi. Mu kedika, mu kala ye Klisto mulutidi mbote ye biabio nza kalenda

vana. Nzikulu, mpeleko kiadi kia mpambununu, nga yifwiti kala ntangu a nkembo.

Ntuadisi a miela fwiti telama nakekete mpasi familia ka yavutuka ku nsadulu za pakano ko. Ndongono mu zimpeve, nzikulu a bilekwa biamfunu, ndwinu, zinsadulu za mpeve zambi—momo mamu ka mabeki fulu mu ntangu a nzikulu a nkwa Klisto ko. Kansi bankaka mu familia ba ka bayuluswa ko ye bakundi bankaka si batonta ye mu ntangu zankaka mu yonso yonso ntalu, si bakotisa mu nzikulu mambu malenda wongisa ye bivisa, bonso bwena mabanza mau mu mbweno a lufwa. Kala kibakala mu bau. Fikika bankwa Klisto lukufi ye ngeye mpasi batatamana sikila nate ye nitu yina zikwa. Bika basambila, bayimbila minkunga, ye sadisa mu nzila zazonsonso zi balenda.

Malongi mafweni kala ye ndubudulu kwa babo, vo moyo wena fintangu kaka, i ntangu mu kubama mu diambu dia ntangu yanda beni yi ka yisuki.

Muntu wanuna wa nzailu beni wavova kwa minlonguki miandi vo bafwiti kubama mu fwa lumbu kimosi tekila mfwilu. Kansi bau bamvunisa mu mambu mama: "Kansi tulenda fwa mbazi! "Inga, i udila. "Mu diokedika," wabavutdio lufwiti kubama lumbu kiaki!"

Mbokasani: Mu nki a nzila zankaka tulenda vana lusadusu bu tuena ye lufwa mu dikabu?

Leso 30: ZINDUENGOSO KWA BAZOLELE KWELA

Ngwawanu ya toko ye ndumba i nzaikusu kwa zimpangi vo bantu bole babeki luzolo mu kwelana mu ntangu yina kwiza, bulendakana mu mvu una landa. Kwa bau bazolele kwela, i ntangu mu luta zayasana, ye mu tatamana mu tala vo mu kedika bena bakubama mu nkwedolo ye vo mu kedika bau bavangwa mosi mosi mu diambu dia wankaka.

Kansi ka i ntangu ko mu baka kimpwanza, kadi ka babunduswa ko. Diena nkinzi kwa bazolele kwela vo bau bole bafwiti keba nkadulu yavedila ye yanlongo nate ye nkwedolo, i diambu dia ndandu ku ntuala. Zinsadulu zena mu diambu dia nkwedolo zifwiti lundwa, mpasi zola kwalembwa sekuka mu mbedolo ye mu lembwa zimbisa luzitu mosi mosi mu wankaka (2 Samueli 13:15).

I ntangu yafwana vo ntudisi a dibundu lenda vana malongi kwa bau bole bakubamene mu kwekana mu songa bonso balenda keba longo lua bankwa Klisto, bonso bwasonama mu Efeso 5 ye mu kapu 2 kia Tito. Ubasiamisa mu songasana zola kwau, mosi kwa wankaka, mu zingu kiau kiamvimba, mu mambu ye mu mavanga.

Nkwedolo i diambu dilutidi mu bunkulu mu mamu makubukwa mu bantu. Landila nsodolo a mpulusu, nsodolo a una kwelwa nanga i nzengolo yilutidi mu nene yifwiti baka wantuenia. Ntuadisi akimpeve fwiti vana zinduengoso zangolo ye vana nsiamusu yamvimba mu ntangu yoyo yayinene.

Mambu mafweni monika mu nkwedolo yakiese:

1. Nkwa Klisto kafwiti kwelana kaka ve nkwa Klisto wankaka (2 Kol. 6:14-17).
2. Yandi fweni toma sambila ye tomba luzoio lua Nzambi.
3. Tekila mu kwelana, bwena bwamboæ mu vingila mu toma zaya nadede muntu una kwelwa mu mambu mandi mambote ye mu mambu mandi mambi. Nsisi yena mu kwela mu nswalu nswalu.
4. Vingila mu toma zolana mu kedika, zolana mu nswalu kaka ka kulungidi ko. Nkwedolo i diambe dia zingu kiamvimba, ye bufweni mu kala ye zola kwakwingi kwa Nzambi mu tunga nkwedolo yakiese.
5. Vingila mu toma kula mu kwdx Nkweddo i diambu dia bantu bakula, ka yawangwa mu diambu dia bam ko. kadi yinatanga mbebe zazinene.
6. Vingila wateka mamsa missani - nriaminene mia kadulu kiaku. Kukwelandi muntu mu vuvu kia kunkitula ko.
7. Vingila mu baka luve lua bibuti bia mwan'a ndumba. Diodio diena diankinzi beni.
8. Vingila mu teka siamisa minsamu mia mbongo. Ka diankinzi mu teka kala mvwama ko, kansi bufweni mu kala ye biansadila biankaka bialunga.
9. Siamisa mpasi vo nkwedolo aku yakala yazayakana. Kutondani nkutu banza dia nkwedolo yansweki ko. evo mu kwelana nswalu nswalu. Nkwedolo i diambu dianlongo bern mu keba yo bonso bobo.

Salu: Kubika lesu kimosi kia kabu dia bantuena. Mu kiau una songa bitambi bifweni landwa mu baka nkwedolo yakiese.

Lesu 31: BWE LENDA VANA NDUENGOSO KWA BAKWELANA BALEMBOLO BAKA BANA

Bakwelana bu bavingilanga mu baka bana ye mimvu mieti vioka kondolo mwana wansombe mu nzo au, bamonanga mabanza mamananene makindakaka ye ntangu zankaka meti katula ndungunu au bonso bankwa Klisto. Bamonanga bakundi bau bakwizanga ku nzo a Nzambi ye bimbana-bana biau ye banaiana bana bansombe mu moko mau. "Bika nki Nzambi kavananga mvutu mu tusambulu tueto ko?" Bankaka bakitukanga bantu bambalu ye basisanga dibundu. Bankaka bavutukanga mu tomba zindoki ye bafukisanga mvwilu zau ntangu yimosi bu beti vondanga kintuadi kiau ye Nzambi. Nkwedolo yikondolo bana yena nsatu a lusambulu, nsam a nduengoso, ye nsatu a nsiamusu zaku. Ntangu zazingi ban mu mpasi zozo bavovanga bonso Lakeli, "Umpana bana, nga si yafwa" (1 Mose 30:1).

Mimvu mia kisita kia Hana ye ndiamlu yampisulu ye yankenda ya bakala diandi bilenda sadisa bonso kifwam mu nkwedolo yikondolo bana ye kala lusakumunu kwa bau. Hana kakala ye mwana ko, kansi kwikama kwakunene kwa Elekana kwaioma songwa mu 1 Samueli 1:5: "Kadi wazola Hana, kansi Yave wanivanga kisita." Bakala dia nkento wa kisita kabeki luve nkutu ko mu kumvutula kwa bibuti biandi. Yandi fwiti kala bonso Eladana!

Tala mambu makedika ma ufwati songa kwa ba Hana bena mu dibundu diaku:

1. Ufwiti tatamana mu sambila bonso kwasambila Hana. Nzambi wakala ye bila mu kunlunda kondolo mwana. Ye bu kazenga dio, Hana wayaka. Nzambi wavana kwa Abalahami ye Sala mwana wansombe, mpeleko bakikadila banuna beni mu kala ye mwana. Nkunga 139:9 i buku kiambote beni!
2. Vuvama kwaku, bika kiese kiaku kiakala mu Mfumu. Kukwamisandi bakala diaku ntangu zazonsono ko bonso bwavanga Lakeli. Yangalala kwaku mu tusakumunu tutambulwanga ye bika zizi kiaku kisonga kiese kiaku. Zizi kiaku kiakiadi kina sukama mu vonda zola kwa bakala diaku ye kukitula nkento wakiadi.
3. Vo Mftimu keti kuvana mwana ko, ngeye ulenda kwaku kala ye ntima wa kingudi ye songa zola kwaku kwa bana bankaka. Bana babingi bena bakondolo se ye ngudi, ye bana bankaka baloswa bena nsatu a tusadusu tuaku. Vo luena ye kimvuka kia dibundu evo skulu kia lumingu, lulenda kala ye nzila zazingi mu kala bonso bibuti biakimpeve.

Debola wayika "mbuta mu Isaeli" (Minkongudidi 5:7).

Mbokasani: Lumokasana bisalu bia mpila mu mpila bilenda salwa kwa bakento bakondolo bana mu dibundu diaku. Bwe ulenda kubasiamusina?

Leso 32: KISALU VA KATI KWA MAFWOLA

Dibundu diaku nanga diena ye bakento banuna, mafwola bazolanga Mfumu ye bena bakwikama mu tukutukunu. Nanga bakukimonanga kinsona ye kondwa mfunu ye babanzanga vo ka muntu wena nsatu a bau ko. Kansi bau mpe bafweni sadila minkailu miao mu salu kia Mfumu, 1 Petelo 4:10. Ubazaikisa minsamu mia mafwola miena mu Bibila, bonso:

1. Naomi wasadisa fintekolo fiandi ye wavana minu kiandi kwa mbandu yalanda (Luti 4:16). Nkaka zabakento zilenda vana **lusadusu mu nkebolo a bana bafioti** mu dibundu, ye mu nzila yoyo bana zolwa mpe.
2. Fwola diakala ku Salefati diatambula muntu wa Nzambi (Mintinu 17). Bakento banuna balenda sala salu kiakinene kia **tambula banzenza**.
3. Ana wakala fwola dia 84 mimvu ye wasadila Mfumu Umu mina nsoki ye sambila . . . wavova mu yandi (Nzambi) kwa babonsono" (Luka 2:36-38). Bakento banuna batoma nwananga bwambote mu Mfumu **mu lusambulu**.

4. Umosi wankaka wasola mu **vana kwa Nzambi** "biabionsono bikedi yandi" (Luka 21:4).
5. Bulendakana vo Doluka wakala fwola. Yandi wavana biansadila biambote kwa babingi ye wawanganga biyunga ye minlele mu diambu dia bantu bakala mu mpasi. Bakento bamfinangana ye badila mu diambu dia mfwilu andi bakala mafwola (Mavanga 9:39). Yandi Doluka **wasadisa bau bakala mu mpasi**.
6. Loisi wavana lusadusu mu ndongokolo a ntekolo andi Timoteo mu salu kiandi (2 Timoteo 1:5).

Ntangu yayi ya zingu kia kimbuta yilenda kala ntangu ya mpila yankaka ya kimvwama ye yilenda buta mimbutu.

Mbokasani: Vutuka fiongunina bisalu biabi bia mafwola biamsonama mu Masonukwa. Nga ulenda kudikila biankaka e?

Leso 33: BANKWA KLISTO BENA YE NKAZI WALEMBWA VULUSWA

Mu nkwedolo, vo bakala evo nkento wena yandi mosi kaka nkwa Klisto, wena nsatu a nsiamusu yayingi ye tusadusu tuavanguka. Bu weti mokina ye bau lufwiti kubavana nduengoso zazi zeti landa:

1. Kuna yambula moyo aku wakimpeve watima bulu kia mpambunu va kati kwa ngeye ye nkazi aku.
2. Kusongani nkutu kwa nkazi aku ko vo ngeye ulutidi yandi mu kuluka.
3. Luta songa zola kwaku kwa nkazi aku walembwa vuluswa. Songa zola kwaku mu tezo kilutidi, kadi bwabu mu nnm'aku zola kwa Klisto kwakudukulwa.
4. Lunda minsamu mia mpasi mu longo lueno. Kusamuna mio kwa bantu bena ku mbazi ko.
5. Bika mu nzo eno mwakala mpeve yambote ya ki-Klisto.
6. Ngeye kibeni fwiti kala ye kiese. Vwaia mpeve yanlembami ye yaluzitu.

Mbokasani: Bwe ntudisi akimpeve kalenda tunga kintuadi kia zola va kati kwa bakwelana balembwa vuluswa ye bankwa Klisto bena mu dibundu? Nki a bisalu lulenda mma bina tuntanga bantu ku dibundu dieno va kati kwa bankwa Klisto ...ye kwa Klisto?

Leso 34: VUMI KIA LUMBU KIA MFUMU

Kialumingu, i lumbu kia Mfumu, i diambu dia Luwawanu Luamona diena mianzi mu lumingu luanlongo (sabbat) mu Luwawanu Luankulu.

- 1. Diswaswani diena va kati kwa lumingu luanlongo ye lumbu kia Mfumu:**
 - a. Lumingu luanlongo lualunga mu lumbu kiansambodia mu lumingu. Lumbu kia Mfumu kialunga mu lumbu kiantete mu lumingu.
 - b. Lumingu luanlongo luakembulwa mvundulu a Nzambi landila nsemono a zulu ye ntoto. Kansi lumbu kia Mfumu kikembulwanga mu mfulukulu a Yesu.
 - c. Lumingu luanlongo luakala kwa ba Yudayo, lumbu kia Mfumu kiena kia dibundu dia Yesu Klisto.

- 2. Dibundu dia zintumwa diakeba lumbu kiantete kia lumingu:**
 - a. Yesu wazingila ntangu yafwana mu ndiamu mu lungisa nkebolo a lumbu kiansambodia, ye wavaika mu ndiamu mu lumbu kiantete kia lumingu lua pasa (Matai 28:1).
 - b. Mu mambu ma dibundu diodio tumonanga nsonokono mu diambu dia tukutukunu tuazengwa mu dibundu (Mavanga 20:7).
 - c. Zindongolo zavewa mu ngionzokolo a minkailu mu lumbu kia Mfumu (1 Kolinto 16:2).
 - d. Yoane wavovila mu nsamu a "lumbu kia Mfumu" (Nzaikusu 1:10).

- 3. Nzila yafwana mu nkebolo a lumbu kia Mfumu:**
 - a. Yangalala mu Mfumu. Bika lumbu kiokio kiakala lumbu kia nzitusu a Nzambi, kia nkemboso ye kia lusambulu.
 - b. Yambula mu tomba kiese kia ngeye kibeni. Lumbu kiokio i limibu ki tufwiti yangidika Mfumu. Bumina zimbevo ye lungisa mavanga mankaka ma nkenda, momo mamonsono mu diambu dia Mfumu.
 - c. Vanga kio lumbu kia nzitusu a Nzambi. Mu bilumbu bisambanu tusalanga ye tubakanga ndandu mu zingu kieto. Kansi kiansambodia, Mfumu vwidi kio.

Mbokasani: Nki a bisalu bimonikanga béni mu nza bilembolo fwana ye nzitusu a lumbu kia Mfumu?

Leso 35: LUMBU KIA NZITUSULU A MASE

Nzambi watula se bonso ntu a mbebe mu nzo (1 Mose 18:19; Efeso 5:23). Mase mena mu Klisto mena mfunu a siamuswa mu ndungusulu a salu biau bia kinganga mu nzo. Bila nki ka luena mu dibundu dieno lumbu kiavanguka mu kembisa mase? Toma zayikisa kio ntangu yafwana ku ntuala mpasi vo bana babo ye bambuta mpe bazaya dio ye bana vwanda vena mase mau. Bika umosi mu mase katanga mambu ma Bibila ye wankaka kasambila. Nanga ulenda songa se dilutidi kimbuta kwa dibundu diamvimba, ye mpe dilutidi kintueniu, ye va kimosi ndiona ulutidi bana.

Malongi malenda kala ye ngudi a diambu ya ndongolo a mambu ma Bibila mu diambu dia se dizitisanga Klisto. Yandi fwiti zola nkento andi (Efeso

5:25) mu monso monso mambu, kimbevo evo mavimpi, mu kiaba bonso mu kimputu. Yandi fwiti kala wakwikama kwa nkento andi ye kunsiamisa mu ntangu za kiadi (1 Samueli 1:8).

Si difweni kala muntu wa kimfuzi mu lusansu ye ntuadusulu a bana kwa Mfumu (Zingana 22:6). I kwa yandi kwena mbebe mu kubika kinlongo kia bisi nzo (fulu kia lusambulu lua famila), ye vangula ntangu lumbu ka lumbu mpasi vo nzo yamvimba yazitisa Mfumu I yandi ufwiti toma mona vo bavutulanga matondo mu ntangu zazonsono za dia. Bibuti mu kintuadi bana sambila ye sala mu nata bana bau kwa Mfumu mu ntangu yafwana ya kintuenia (Matai 19:13-14).

Yandi fwiti zola nkento andi ye bana bandi, kansi yandi fwiti luta zola Klisto. Se diena mu Klisto si katula Klisto va fulu kiantete mu zingu kiandi (Luka 14:26).

Salu: Kubika ndandani a malongi mana kala ngudi a mambu zisonganga lukanu lua lukutukunu lua nkemboso a mase.

Leso 36: LUMBU KIA NZITUSULU A BAMAMA

Bakento bambote ye ngudi zambote i minkailu miangitukulu mivananga Mfumu (Zingana 31:10). Bakento bafweni zituswa ye kikununwa, ye dibundu difwiti kala mayindu beni mu zitisa salu kiau mu zinzo ye kimbangi kiau.

Lukutukunu lueti zitisa bamama lulenda kala ye minkunga mosi evo miole miayimbulwa kwa bana bonso nkailu kwa bamama. Lulenda kala ye mpova ya nzitusu kwa mam'andi yina vova mwana wena mimvu mifweni. Mwana mwana lenda vana fulu kwa ngudi andi. Malongi ma lumbu kiokio malenda kala ye ngudi a nsamu ya nkento mu Bibila.

Salu: Kubika ndandani ya malongi mena ye ngudi za nsamu zina sadulwa mu lukutukunu lua nzitusulu a bamama.

Leso 37: FULU KIA LUSAMBULU LUA BISINZO

Diansweki dia ndungunu mu nzo a bankwa Klisto i mu kala ye fulu kia lusambulu lua nzo mu balenda zaya vo Klisto i mfumu a nzo, ye bisi nzo si bakutakana mu kunzitisa ye mu kumvovila.

Vo una vovila nsadulu a lusambulu lua bisi nzo ye kamba bankwa Klisto vo bafweni vanga dio, bankaka bana sa bobo, kansi bankaka ka bana visa ko bonso bu bafweni vanga. Bila nki ka tulendi songa dio ko va ntadisi a dibundu diamvimba mu ntangu a lukutukunu? Sola familia ye bwabana yau tekila lukutukunu mu kubakubika mu songa bonso bwena fulu kia lusambulu lua bisi nzo (kinlongo kia bisi nzo). Balenda badika ye finkunga evo ye buku kia nkunga watoma zayakana. Bana babonsono bena bayundukwa mu tanga balenda tanga Bibila buku buku mu yandi ntangu. Bana babake balenda vova buku ki balonguka mu ntu. Se lenda vana zindungoso mu buku bia Masonukwa bi batengi ye balenda manisa mu ntangu a lusambulu. Nsongosolo bu yimeni ye familia bu kakatukidi va fulu, ulenda vana fimalongi mu mfunu yena mu mbundusulu a bibuti ye bana mu visa, va kimosi, bunene bwa Nzambi.

Familia yiveni nsongosolo si bamona minu kiau kiasiamuswa, ye diodio dilenda sadisa familia zankaka mu badika sambila mu kintuadi mu nzo zau.

Mpil'a diswaswana dina monika kwa muntu muntu mu nzo!

Salu: Bika dikabu dina vana nsongosolo a fulu kia lusambulu lua bisi nzo.

Leso 38: NTUADUSULU A BABO MU NZO KU MINU

Kisalu kimosi kilutidi mu mfunu biabio biankaka bi ulenda vanga i niu tula bisi nzo babo mu nzila ku zulu. Si ununga mu diodio bu una tuadisa bibuti mu tumamana Nzambi mu ntuadusulu a bana bau mu kunzaya. Tala mabanza mankaka mu nsamu wowo:

1. **Longa va yuti ye luengisa muntu muntu mu mbebe yena ya bibuti mu zungidila bana bau mu mambu ma Nzambi.** 5 Mosi 6:6-9 ye Zingana 6:20-23 i bibuku biambote mu songa diodio, mpe Nkunga 119:11.
2. **Siamisa bibuti mu zibula nzo zau, mioyo miau ye mintima miau kwa bana ba bakundi bau mu Klisto.** Songa mfunu wena mu kala nkwa Klisto wamayangi, wasiama, wakedika, ye wakwikama, ye mu sadisa dibundu beni. Momo mamoma mana tomisa bana bau kibeni. Diambu diankinzi beni mu familia yasiama i zola kwa Nzambi kutukidi kwa bibuti.
3. **Bika dibundu diaku diakala mayindu beni mu zafamilia.** Siamisa bankwa Klisto mu sambidila ye sadisa bana bafamilia zankaka. Kubika bisalu bina bundisa bantu bena mimvu mifweni va kati ye bantuenia ye bana. Mu familia yayinene ya Mfumu, ka mwena dibulu diampambunu ko va kati ye zimbandu.
4. **Luengisa bibuti bia bana bena bayunduka mu nsisi zena mu ndombolo a zimbongo zazingi mu nkitulu a makwela.** Bantuenia babingi si babwa mu masumu mu bila kia ndombolo yayinene mu nkwedolo; bibuti biau bivondanga nlongo a nkwedolo au mu mimvu miamingi.

Bana i nkailu wangitukulu wa Nzambi ye mu kubanata kwa Mfumu yina kala kiese kiakingi kwa bibuti ye kwa dibundu diamvimba, kiese kina sikila nate ye ntangu yi ka yimani.

Mbokasani: Yindula diambu diambu diavovulwa mu lesa kiaki. Malenda sadisa mu dibundu diaku? Bwe, beki mabanza mankaka mpe?

Leso 39: TUADISA BANKWA KLISO MU TUNTA BANTU KWA NZAMBI

Bulendakana vo mu dibundu diaku ngeye wena muntu ulutidi fwana mu tuadisa, ye si ubwana mpukumunu mu nata kisalu kia bizitu bia dibundu, ngeye kibeni, mu mavembo maku. Kansi si yakala nkombo yakiadi beni. Bila nki?

Va mbadukulu, tanga 1 Petelo 4:10. Nduengoso yena yavisakana beni: "Lusalasana muntu muntu ye wandi nkailu u katambula bonso minkebi miabiza mia nlemvo wa Nzambi wena mpila zazingi." Mu kula mu Mfumu, bantu mu dibundu diaku bafwiti sadila nkailu mi batambula; ngeye fweni kubakubika ye kubasiamisa. Nlangu u ka uvaikanga mu zinga ko ukitukanga wambi. Zinzadi za nlangu a moyo zina kumbanga tuka mu dibundu diaku vo minkailu miamio mina sadulwa mu tuala bantu kwa Klisto.

Kubika dikabu dia nsamununu. Muntu umosi lenda tuadisa minkunga, wankaka lenda kala nyimbidi. Muntu wankaka lenda sika guitare, umosi lenda ta kimbangi kiandi. Vana kwa muntu muntu kisalu kiandi mu lukutukunu. Yuvula bantu bafwana mu kala mintuadisi mia makabu ma lusambulu (cellules de prière) evo makabu ma ngindudulu a Bibila makutukananga mu zinzo. Bankaka balenda longa mu sikulu kia lumingu, bankaka balenda tuadisa makabu ma bana va kati ka sabala. Badika programme ya bifwani (maronnettesj). Ye va mbata mamu, longa bantu kisalu kia tuadisa muntu kwa Mfumu.

Mbokasani: Mokusana nzila zankaka mpasi bantu babonsono ba dibundu diaku bakala ye nzila mu zayikisa zola kwau kwa Mfumu bu beti kunsadila.

Leso 40: NSADULU A MINKAILU MIA BAKENTO

Bakento ba dibundu diaku ka bafweni kala minwe mia salu kia Mfumu kaka ko. Bena ye minkailu milenda nata lusakumunu lualuingi mu dibundu, milenda zitisa Mfumu ye kubasiamisa bau kibeni, mu diambu dia salu kiau kwa Yandi.

Yindula bakento ba dibundu diaku. Vanga mamonsono ma ulenda ku kubafuluza, kubavana mabanza, ye kubakubika mu sadila Mfumu mu kisalu kimosi mu biabi:

1. Salu va kati ye bamama:

- a. Bisielo bia bakento babuminanga zimbevo, ye bau bena mu nzungu evo mu zimpasi.
- b. Mu bisambu (cellules de prière), bonso ntudisi a sambu, evo ntambudi a banzenza bana kwiza.
- c. Ntudisi a dikabu dia bamama dia ngindudulu a Bibila.
- d. Nlongi mu nzil'a Mfiimu kwa bantuenea ba Klisto, nkubiki a nsaduiu ya bamama/bakuluntu mu minu ye bamamaAüeki mu minu (grandes soeurs, petites soeurs).

2. Kisalu va kati ye bana:

- a. Ndongolo a kabu mu skulu kia lumingu.
- b. Ntuadusulu a makabu ma bana ma kinzungidila (clubs de quartier).

3. Mu nzo andi:

- a. Longa bana ba yandi kibeni mu landa Mfumu.
- b. Sadila ntambudulu a mpangi zababakala ye zabakento ye bau bakondolo mpulusu mpe.
- c. Kala nkundi wakedika wa bakala diandi, unsiamisa vo wena mu Klisto, vo kavulusulu ko, vanga mamu ma kalenda mu kunnata kwa Klisto.

Mbokasani: Nki a bisalu biankaka ulenda bwela mu bamama ma dibundu diaku?

5

NKADULU YANLONGO

NKUBUMUNU MU KISALU

Malongi mama malenda luta mamu mankaka mu Ecole Portative mu mfunu, kadi "nwa uvovanga mazedu mu ntima" (Matai 12:34). I moyo wanlongo kaka ulenda buta mimbutu mia kimpeve, ye wonso usalanga mu salu kia Mfumu ufwiti kala waluenga ye kukikenga mu mamonso malenda katula ndungunu a moyo andi ye bunga kimbangi kiandi.

Leso 1: VUMI KIA MFUMU

Mpila zole za wonga zena: vena ye wonga wambote ye wambi. "Kukalani wonga ko" i diambu diazolakana beni mu zinzaikusu zena mu Masonukwa. Mpova yoyo yasadulwa bonso bu yena 50 zinkumbu ye 366 zinkumbu mu nsadulu zanswaswani. Bambuka moyo mu mambu ma Mfumui: "I mono kwami, ka lukalani wonga ko." Kansi tufweni mpe bambuka moyo vo

tufwiti kala ye vumi kia Mfumu. Tanga bibuku biabi: Yobi 28:28; Nkunga 19:9; 2 Sam, 23:3; 5 Mose 6:13.

1. Tala mambu ma ka tulendi kadila wonga ko:

- a. Biteki ye nzambi zankaka (2 Mintinu 17:38).
- b. Bantu: Banzila nkombo yavanga Sauli mu 1 Samueli 15:24. Tanga mpe Zingana 29:25.
- c. Mambu mansisi mabwanga mu nza, kadi masamunanga vo ngizulu a Mfumu yeka lukufi (Luka 21:25-28).
- d. Zinsembolo zena ku ntuala (Ebeleo 10:27).
- e. Ka tulenda kala wonga ko, kadi wakulwa ulosanga wonga wandi wawo va malu ma Mfumu (1 Petelo 5:7).

Wonga umosi kaka usidi, i wonga wanlongo wa Mfumu, evo vumi.

2. Nki kiokio, "vumi kia Mfumu"?, ye "vumi kia Nzambi"?

- a. I mu bela mambi (Zingana 8:13).
- b. I mbadukulu anduenga (Nkunga 111: 10).
- c. I kimvwama (Zingana 15:16; Yesaya 33:6).
- d. I nto a moyo (Zingana 14:27).
- e. Kivedisanga (Nkunga 19:9).
- f. Kisikilanga (Nkunga 19:9).
- g. Kitukanga kwa Nzambi (Ebeleo 12:28).

3. Nki kitukanga mu vumi kia Mfumu?

- a. Kiyangidikanga Nzambi eto (Nkunga 147:11).
- b. Kikutufwanisanga, mpasi tutambulu kwa Nzambi (Mavanga 10:35).
- c. Mu diambu dia kiau, Mfumu ubombanga bana bandi (Nkunga 103:13).
- d. Kinatanga lusakumunu (Nkunga 112:1).
- e. Kinatanga mpambunu va kati ye mambi (Zingana 16:6).
- f. Kinatanga kintuadi va kati ye balekanga minu (Malaki 3:16).
- g. Kinatanga mvutu mu lusambulu (Nkunga 145:19).
- h. Kibwelanga bilumbu bia zingu (Zingana 10:27).

Mbokasani: Dikabu si diamokasana zinzila za mpila mu mpila mu bedisa zinkindakani za ntima ufuluzwa kwa wonga. Buna, mokasana mfunu mu kala ye vumi kia Mfumu.

Leso 2: MOYO WAFULUZZA KWA MPEVE - Efeso 5:18

Wonso wonso ulekele minu wena ye Mpeve Yanlongo (Loma 8:16), kansi Mpeve Yanlongo lenda kala mu moyo, kondolo kala ye ntudusulu yamvimba ya moyo wowo. Bu tuluta yekulanga moyo eto kwa Mpeve, una luta kutufuluza mu Yandi kibeni (Luka 11:13). Nkwa Klisto ufuluzwa kwa Mpeve Yanlongo ku kavisidi mu kedika vo Mpeve yisimbididi moyo andi wamvimba ku fisi a ngiadulu andi ye vo Mpeve yitwadisanga mambu mamu mu moyo andi.

Mu mambu ma ki-elene, i ntumunu yasadulwa: "tatamana kalanga wafuluzwa". Mbangudulu yena, vo mfuluzulu yifwiti kala yakedüia ye yifwiti tatamananga. Ntumwa Petelo wafuluzwa mu Mpeve Yanlongo mu Mavanga 2:4, bosu mu Mavanga 4:8, ye diaka mu Mavanga 4:31. Lumbu ka lumbu kiena nsatu a mfuluzulu diaka.

1. Nki a mambu mafwiti kala mu tambula mfuluzulu a Mpeve Yanlongo?

- a. Fwiti teka yambudulwa masumu (Mavanga 2:38).
- b. Fwiti kala mwana wa Nzambi (Ngalatia 4:6).
- c. Fwiti mona nsatu mu fuluzwa (Yoane 7:37-39; Yesaya 44:3).
- d. Fwiti kala ye minu (Yoane 7:39).
- e. Fwiti kala ye ntumumunu (Mavanga 5:32).
- f. Fwiti vingila, kala ye mvibudulu (Luka 24:49; Mavanga 1:4).
- g. Sambila (Luka 11:13).
- h. Tambula (Yoane 1:12).

2. Nki a mambu mabwanga vo muntu ufuluzwa kwa Mpeve Yanlongo?

- a. Wena ye lulendo mu ta kimbangi (Mavanga 1:8).
- b. Wena ye lulendo mu kala ndungunu mu moyo wa ki-Klisto (Mavanga 20:22-24).
- c. Mfumu una kembuswa mu yau (Yoane 16:14).

Mbanunu: Beto ka tuena bizinga ko, kansi tuena mila. Tufwiti sampa bonso nlangu. Tusakumunu tufweni nieka. Banzila bifwani bia salu kia Mpeve Yanlongo biena mu Bibila:

1. Nto a nlangu ufundumukanga (Yoane 4:14).
2. Mila mia nlangu micilumukanga (Yoane 7:37-39).
3. Tezo kialunga kia nlangu wena bonso mu nti (Nk. 104:16).
4. Nlangu misampanga (Efeso5:18).

Mbokasani: Nanga bankaka bena mu kabu dia sikulu bameni bakula vo ka batambudi zaduswa kwa Mpeve Yanlongo ko. Lokula kimosi kia ntambudulu a masumu ye lusambulu nanga kilenda kala nto ya lusakumunu.

Leso 3: KAKIDILA NKADIA MPEMBA - 1 Petelo 5:8,9

Ka tufwiti vilakana nkutu ko vo Satana utontanga bedisa wonso wonso mwan'a Nzambi wakedika. Leso kiaki kina kutusonga nzila zaqkaka mu sadila mu kakidila ndwanunu zozo:

1. Zinzila zisadilanga Satana mu bwila bankwa Klisto (2 Koi. 2:11):

- a. Yandi ukutukitulanga bankwa bolo.
- b. Yandi ukututulanga ku nsi a zitu kia mbebe zazingi.
- c. Yandi ukutukwamisanga mu kutula nganzi, ye usobanga kadulukieto kiambote, yandi weti kutukomina mu vwadingisa.
- d. Tumonanga bonso bu tualuekuzulwa, tueka bonso-bonso.
- e. Zimbikulu zambi za bantu zikululanga kibakala kieto. Tuvilakananga vo tufwiti kala bakubama mu bwabana zo.
- f. Tufwiti nwanisa kindukusu.
- g. Tuena ye nsindusulu mu kala bankwa mayama mu kimpeve.

2. Bwe mu kakila nkadi a mpemba?

- a. Bakula vo diambu diampasi i kiandwanina kia nkadi a mpemba (Yak. 4:7).
- b. Kakila, nwanisa, tunta sabala (Efeso 6:11).
- c. Sadila biandwanina biasonama mu Ef. 6:11-18.
- d. Vwata Klisto (Loma 13:14).
- e. Sadila Mambu ma Nzambi (Matai 4:4-7,10).
- f. Sadila luzolo luaku kibeni mu kamba vo: "Kizolele vola masumu ko. Yamana zenga mu lulendo lua Klisto luena mu mono vo ngina bedisa nsindusulu ye baka ndungunu mu masumu."
- g. Sambila (Efeso 6:18).
- h. Sambila mu fukwa ku nsi a menga ma. Klisto: "Bau bambedisa mu diambu dia menga ma Mwan'a meme (Nzaikusu a Yoane 12:11)=

Mbokasani: Wamona mu ngeye kibeni bonso Satana lenda bwila muntu? Nki a zinzila zaluta fwana mu kumbedisa?

Leso 4: BWE MU ZAYA LUZOLO LUA NZAMBI

Diambu diampasi difwiti nwanisa wonso wonso nkwa Klisto i mu bakula luzolo lua Nzambi mu yandi. Nzambi wena ye lukanu mu mosi mosi mu bana bandi, luafwanuswa mu kimuntu ldandi, mu minkailu miandi, mu nsatu zandi ye mu kinzungidila kiandi (Ef. 2:10).

Lukanu luena ye Nzambi mu ngeye luena lua ngeye kaka, mu diambu diaku kaka (Nkunga 32:8).

Luena luatoma sasulwa (Nkunga 37:23).

Luau luena luatoma zengwa ye luena nadede (Y esaya 30:21).

Nzambi zolele vo beto tuna kunyuvula nki a lukanu luandi luena mu beto (Nkunga 143:8) ye vo tuna sambila lumbu ka lumbu mu zaya mamonso mna mu lukanu luandi.

Ye lukanu luandi luena ntangu zazonsono luambote, luafwana ye lualunga mu kala nsiamusu ya nkwa minu mosi mosi mu kimpambudi (Loma 12:2).

1. Luzolo lua Nzambi luena ntangu zazonsono ye mambu mama:

- a. Vambana ye masumu mpasi mu kala ye mbiekolo (1 Tesalonika 4:3).
- b. Lusambulu ye mvutudulu a matondo (1 Tasalonika 5:17, 18).
- c. Mavanga mambote (1 Petelo 2:15).

2. Zinzila mu sadila mu tuadisa nkwa Klisto mu zaya luzolo lua Nzambi:

- a. Nzambi ukuturuadisanga ntangu zazingi mu nzila ya bibuku bia Masonukwa. Kala wazaduswa kwa mambu ma Nzambi. Luzolo lua Nzambi ka lulendi kala nkutu k0 ye kitamu ye mambu ma Nzambi.
- b. Yandi ukututuadisanga mpe mu kumvana mpisulu mu ngudi a mima yimkanga kwa Mpeve Yanlongo (Lama 8:16; Mavanga 13:2; Yoane 16:13).
- c. Yandi ukututuadisanga mu nzn'la ya mambu mabwanga. Nzambi uzibikanga vim dimosi ye uzibulzmgga diankaka. Kwa mwan'a Nzambi ka kwena diambu dibwanga 1m diba ko.
- d. Ntangu zankaka ukututuadisanga mu uzila ya mika (Minkongudidi 6:37-39). kansi tufwiti luenga mu lembwa kubika minsamu mina bwa.

3. Nzila ya George Muller mu solula luzolo lua Nzambi:

- a. Yekula luzolo lua ngeye kibeni. Kuvangandi nsodolo yimosi nkutu ko yavanguka mu ngudi a diambu. Kala nadede nakati-kafi.
- b. Tomba luzolo lua Mfumu mu nzila ya mambu ma Nzambi.
- c. Fiongunina mambu matukanga kwa Nzambi mu moyo aku.
- d. Sambila mpasi Nzambi kakutuadisa.
- e. Vingila kwa Nzambi.

Mbokasani: Ngeye wamona, mu ngeye kibeni, mambu mamananene makusonga kondwa keti-keti vo matuaduswa kwa Nzambi? Bwe wazengila nki a nzila ye nki a ntuadusulu kakuvana?

Leso 5: LUSAMBULU LUA NSUKA

Ntangu mu kala kintuadi, ngeye mosi ye Nzambi, mu nasui, diodio i diansweki ditualanga ndungunu mu moyo wa nkwa Klisto. Kondolo fu kiokio, mbedoso a kimpeve yifwiti kaka kala.

- 1. Abahami i kifwani kiambote kia nsadulu yoyo,** mu mbwabunu andi ye Nzambi mu nsuka:
 - a. Watelama nsuka nabu. I fu kiambote beni.
 - b. Wakala ye ftilu kimosi ku kakala kwendanga mu bwana Nzambi. Beto mpe tufwiti vanga bumosi.
 - c. Diakala diambu dia lumbu ka lumbu. Kavanga dio ko mu nkumbu yimosi.
 - d. Watelama va ntadisi a Mfumu, wavingila mbembo a Nzambi.

- 2. Biansadila bia lusambulu lua nsuka:**
 - a. Bibila. Tanganga Bibila ye landakana nsadulu yazengwa mu lutangulu.
 - b. Finkanda mu sonika mambu malutidi mu ntalu mu ma watengi.
 - c. Fibuku, mpasi wasonika liste ya zinsambulu, ye ftilu mu sonika zimvutudulu.

- 3. Manaka mu landa mu lusambulu luaku lua nsuka:**
 - a. Vo bulendakana, kala ye lusambulu lua nsuka mu ntangu yimosi lumbu ka lumbu.
 - b. Kala ye lukanu mu sadila ntangu mu nzila yazengwa: ndambu a ntangu yina sadulwa mu lutangulu, ye ndambu yanzole mu lusambulu.
 - c. Kukalani ye nsadulu yangolo mu ngeye kibeni ko. Vo Mpeve weti kutuadisa mu diodio, tatamana mu sambila. Vo Mambu ma Nzambi meti kukienzula mu mbweno yamona, tatamana tanga mpasi mana kufuluza.
 - d. Nzila yimosi mu sadila ntangu: lusambulu luankufi, ntangulu a Bibila, buna lusambulu. Sadila Mambu ma Nzambi bonso lufulu lua lusambulu ye ndombolo zaku.

Leso 6: MPAMBUNU YE NZA

1 Yoane2:15

"Ka luzolani nza ko ..." Mu buku kiaki diambu diadi "nza" i nki? Buku kieti landa kieti vana mbandudulu: diambu diodid "nza" i nsadulu ya nza ya ntangu yayi yeti yalwa kwa Satana.

1. Mambu mankaka ma tuzeyi mena mambi:

- a. Nkwedolo ya nkwa Klisto ye ukondolo Küsto yena yakakudulwa (2 Kolinto 6:14-17; Amosi 3:3).
- b. Biabio bi ka biena biasunga ye biabio biena bia mavanga ma tombe (2 Kolinto 6:14). Diodio dilenda visakana mpe vo wavuluswa kalendi salasana mu mambu va kimosi ye ulanbolo vuluswa ko.
- c. Beliali, weto muntu wankulu, nitu ya masumu, balembolo leka minu (2 Kolinto 6:15).
- d. Biteki (2 Kolinto 6:16).
- e. Mpila zazonsono za masumu ye nsumukunu: ndwinu, ye b.b. (1 Pet. 1:16).

2. Mina mia lufulu mifwiti kengwa:

- a. Mfwiti vambana ye mamu malenda nikusa minu kiamu mu Klisto.
- b. Mfwiti vambana ye mamu malenda vaxida kimbangi kiami.
- c. Mfwiti vambana ye mamu malenda nikusa nkadulu ami ye kumpusa mu vola masumu.
- d. Vo mavanga mami malenda tukisa mbwilu kwa mpangi ami, bima kilendi mo vanga ko (1 Kolinto 8:13).
- e. Mfwiti vambana ye mamonsono malenda bivisa nitu ami, evo diela diami, evo biantutula bia mabanza.
- f. Ma ivanganga, mazolekeni kwa Klisto? Vo yandi kana dio vanga ko, buna mono mpe, kilendi dio vanga ko (1 Petelo 2:21).
- g. Ma ivanganga malenda siamisa kimbangi kiami? evo dekula kio? (2 Kolinto 6:17).

Mbokasani: Bwe, umeni nwana mu bedisa fu biambi? Bwe, wakidi ye biankaka bwabu bieti kupusa mu lembwa kukikenga? Bwe ulenda baka ndungunu?

Leso 7: MOYO WA YANDI KIBENIMVUNGI

Moyo wa yandi kibeni mvungi i diambu diadinene ye diamfunu beni, kadi bantu bawanga malongi mandi ma kidumingu ye bafionguninanga bonso bu masadulwa mu ndiatulu andi mu sabala yamvimba.

Mu minkanda miandi kwa nlongi wantuenia Timoteo, Ntumwa Paulu, i nkuluntu mu kisalu, wasiamisa beni mfumu wena mu moyo wasonga ye walunungu. Vo ndieu ulonganga ka keti songa kifwani kiambote ko kia momo ma kalonganga, bantu si bazaya dio mu nswalu beni.

1. Mvungi fwiti kala **muntu wanlongo**, muntu walunungu wena ye zingu kia ntemo a moyo a Mfumu Yesu Klisto.
2. **Nkalasani an di ye nkento andi ye bisi nzo andi yifwiti kala kifwani kiambote** kwa kamba diandi.
3. **Yandi fwiti kala muntu wa lusambulu**. Bau bakunlandanga batezanga vo yandi ulenda kalanga kani vo bilokula mu lusambulu. Yandi wena nsatu a diodio mu tatamana kala wanlongo, kadi Satana una tonta mu kedika sindisila muntu wa Nzambi mu nzila zazingi.

Yandi fwiti sambila nate ye kameni katula mpila zazo za nsumukunu (Yesaya 52:11).

Yandi fwiti sambila mu diambu dia kamba (1 Samueli 12:23; Kolosai 1:9). Tusambulu tuandi mu diambu dia bankwa dibundu diandi tufwiti kotuswanga zinkumbu za bantu, mosi mosi, vo bulendakana.

4. Yandi fwiti kala **muntu ukukiyekulanga mu diambu dia miela mia bantu**, mia bau beti fwa mu masumu mau (Mavanga 20:31). "Lukivedisa, beno lunatanga sadulu bia Yave" (Yes. 55:11).

Mbokasani: Songa zinkumbu za mintuadisi miankaka mia bankwa Klisto miakala bonso bifwani kwa ngeye. Nki a bifu biambote bialuta monika mu bau?

Leso 8: TUKANU TUA MU NGUDIA NTIMA

Kisadi kia Mfumu kifwiti sala mu bila kiambote, mu sika nkumbu a Mfumu, Ntumwa Paulu katuntwa mu diambu dia nzitusu evo mu diambu dia mbongo ko, kansi mu ntim'andi wayindula mpulusu a miela mia bantu ye nsiamusu au mu minu.

Wakimona vo wakala ye mbindumunu mu nata mu nswalu zitu kia miela mia bantu (1 Kolinto 1:15-18).

Yandi wakala wakubama mu lembwa dia evo nua nlangu vo diodio dilenda kaka sadisa bantu mu leka minu (1 Kolinto 9:4).

Ku Kolinto, yandi wakatwa tina mfutu mu lembwa tukisa kondwa kwa mpisulu ye mu luta baka miela miamingi ndandu. Yandi walenda mu fwanana ye mpila zazo za bantu (1 Kolinto 9:19-23). Yandi wakatwa kala wakubama mu lembwa kwela, mu kondwa ye nkazi ye bana, vo diodio dikutu sadisa bantu mu vuluswa.

Nsamu andi walutila nene, ntangu yakala yankufi, wafinama mu fwa, ye ngizulu a Yesu Klisto, i mambu momo maluta kunkindisa mu tomba nzitusu a Mfumu (Kolosai 3:17; 1 Kolinto 10:31).

Mbokasani: Nki a mambu Paulu kakiyimina yandi kibeni mu diambu dia salu kiandi? Weti banzila vo mambu momo makala mankinzi?

Songa mambu maia masikimisa ngunda za Paul masongwa mu leso kiaki.

Leso 9: BIFU BIAMBOTE BIA NTUADISIWAKIMPEVE

1. Yandi fwiti kondwa lusembo, muntu watoma zayakana ye wazituswa kwa babo (Tito 1:6).
2. Yandi fwiti kala bakala dia nkento umosi mu nkwedolo yimosi (Tito 1:6).
3. Yandi fwiti kala se dia bana bakwikama, batumama ye batoma yalwanga. (Tito 1:6). Kiokio i dimbu: vo muntu uzeyi mu toma y ala yandi nzo, yandi lenda kwandi tuadisa dibundu.
4. Yandi kafweni kala nkwa lulendo ko, ka nyadi wambalu ko (Tito 1:7).
5. Yandi kafwiti fwemanga mu nswalu ko (Tito 1:7).
6. Kafwiti nwanga ndwinu zisansisanga ko (Tito 1:7).
7. Kafwiti kala nkesi ko (Tito 1:7).
8. Kafwiti kala nzodi a mbongo ko (Uto 1:7). Diodio diena diankinzi, vo ka bwa ko, mbongo za dibundu zina kituka tadi dia nteso a sakuba kwa yandi.
9. Yandi fwiti kala ye luzolo mu tambula banzenza (Tito 1:8). Fwiti songanga zola kwandi kwa bankwa minu ye bakondolo minu.
10. Yandi fwiti zola biabio biena biambote, biavedila ye biantomoso (Tito 1:8 ye Fil. 4:8).

Mbokasani: Fiongunina kimosi kimosi mu bifu biobio ye songa bila nki kiena nkinzi mu tomba ko mu nkadulu a ntuadisi wakimpeve. Wena ye bifu biankaka bi uzolele kudikila va mambu mama?

Leso 10: KINSUZA

Nkadi ampemba una vanga mamonsono mena mu lulendo luandi mu tunta sadi kia Nzambi ku mbedoso. Ka kwena diambu dilutidi kunyangidika ko bonso mbwilu a muntu ukedi wazangama mu salu kia Mfumu. Yandi ulutidi bwa ntama tuka ku yilu, ye mbwilu andi yilutidi mu mpasi. Dilutidi monika, mu ntangu zazingi, mbwilu ya mpila yoyo yeti nata bantu babingi bakedi kunlandanga bu kadietingi ye Mfumu. I diambu diakiadi vo mintuadisi miamingi miakimpeve

miabwa tuka ku ntandu a ndungunu a kimpeve ye mambote mau nate ye mu ndimba ulutidi tombe wa mbedoso mu bila kimosi kaka, vo bau balembwa kukikenga mu kintaudi diau. ye bakento. Diodio ditukisi mbwilu a kisalu, kumu kiambi kisikilanga, ye dibundu dia Klisto dieti fukwa ku nsi a mvwezolo ye ntiakulu.

Kisadi kia Nzambi kifwiti kala ntangu zazonsono kialuenguswa mu tina nsindusulu. Yandi fwiti vonda nsindusulu tuka mu mbadukulu. Bu kasambilanga ye nkento, evo bu kamokasananga ye yandi, yandi fwiti kalanga ntuadi ye nkento andi evo ye umosi mu minkengi mia dibundu.

Ufwiti sambila mpasi vo Nzambi una kutanina mu bitoto bia ntantu. Kansi ufwiti kala wasikama mpe mu yonso ndinga ya kubu. Tufwiti sambila, ye tufwiti kaya meso mpe.

Mbokasani: Fimpa zingu kia Samisoni ye kia Davidi ye songa bonso nkalasani au yakondwa kwasonga ye bakento yabatukisila zimpasi zazingi.

Leso 11: MFUMU A NZO, I NGANG'A NZAMBI MU NZO

Nkadulu yanlongo mu kuma kia nzo a Nzambi yifwiti dedakana ye nkadulu yanlongo mu nzo. Elia wasembwa, kadi yandi kasungika bana bandi bamatingu ko. Kansi Nzambi wazaya vo Abalahami watuadisa nzo andi, ye wamvana mbebe zilutidi mu nene.

- 1. Mfumu a nzo wena nkwa Klisto fwiti kala bakala diena kifwani.** Nkalasani ye nkazi andi yifwiti kulula kibakala kia wonso wonso nkento mu kwiza kotisa mpukumunu mu nzil'andi. Nkadulu andi va ntadisi a nkazi andi yina songa luzitu luandi kwa bakento, diodio difwiti kala kitezo kia kintuadi mu dibundu.
- 2. Bana bandi bafwiti songa vo batukidi mu nzo yiyalanga kintuadi, mambu masungama ye muna mwena nzolasani** (1 Timoteo 3:12). Bafwiti kala bankwa tumama ye ka babonso-bonso ko. Diena diampasi kwa banzenza mu vana luzitu kwa muntu ulembolo zituswanga kwa bana bandi kibeni.
- 3. Nzo a nkuluntu a dibundu yifwiti kala yazibuka kwa minkwikizi ye kwa banzenza** (Tito 1:8). Muna mufwiti monika mpeve ya ki-Klisto mpasi vo mimumbini bazaya nayaki-yaki vo Klisto i mfumu a nzo yoyo.

Mbokasani: Nki a diambu dilenda sadisa bana ba nkuluntu a dibundu mpasi vo bau bakala bifwani kwa bantuena bankaka mu dibundu? Nki a ntangu ndongokolo au yifwiti badika?

Leso 12: KA LEKWA KIANKAKA KO. KEDIKA KAKA!

"Bika mambu meno makala: inga, inga, ve, ve" (Matai 5:37). Nzila yankaka mu vova mambu momo i: "Bika inga dieno diakala inga, ye ve dieno diakala ve." Kwa ndieu wena mu salu kia Mfumu, ka kwena filuvunu ko. Yandi

fwiti kala muntu ulenda silwa vuvu. Nzaikusu za Nzambi mu diambu dia mambu ma luvunu zena zangolo beni (Nkunga 101:7).

1. **Ndenovosono a mambu.** Minsamuni mia nsamu wambote ntangu zazingi mivolanga disumu dia ndenovosono a mambu. Basamunanga vo ndonga zazinene za bantu bakala mu tukutukunu tuau ye bantu babingi, babingi bavanga nzengolo mu landa Mfumu, kansi mu kedika salu kiau kiena kwandi kiakuluka. Diodio ka died kembisa nsamuni a nsamu wambote ko, ye ka Nzambi ko.
2. **Zinsilulu zilembolo tunguka.** Vo tuvanganga nsilulu, tufwiti tunguna yo. Vo ka bwa ko, nsilulu yikitukidi luvunu, ye Nzambi kasakumunanga bankwa luvunu ko.

Mbokasani: Tanga bibuku bieti landa, ye vanga mbangudulu mu biau: Nkunga 101:7; Zingana 12:22; 19:5; Kolosai 3:9; Nzai. 21:8).

Leso 13: NKEBOLO A ZIMBONGO

Mu mpila zazonsono za bantu mu nza, ulenda banzila vo nkwa Klisto mu salu kia Mfumu fwini lutila bantu babonso bankaka mu kedika ye vo yandi ufutanga mfuka zandi zazo. Mu kiadi tufwiti vova vo ka bwena bobo ko. Baminkiti babingi batunukanga mu sompisa zimbongo evo vana kima kifwiti futwanga fiole fiole kwa bisadi bia Nzambi, mu diambu dia bau bamana kubapupika. Mpil'a kiadi kiakingi kwa kisadi kia Nzambi mu nata mvwezolo mu nkumbu a Mfumu.

Ndongolo za Paulu zena zangolo beni. Kuvuwani mfuka kwa muntu ko, kansi zolasana kaka mu nkumbu a Klisto (Loma 13:8). Mu minsamu mia mbongo za yandi kibeni bonso mu nsamu a mbongo za dibundu, sielo kia Mfumu fwiti kala ye lunungu mu nsindusulu zazonsono. Vo wavana nsilulu mu futa, yandi fwiti futa.

Vo ka bwa ko, salu kiandi kina manisa mu mbwilu, ye nkumbu a Mfumu yina vwezwa.

Mbokasani: Tanga Loma 12:17. Diodio nki a mbangudulu diena mu mabanza maku? Uzeyi bisadi mu salu kia Mfumu bakala ye mvwalangani, evo kondwa kwa lunungu mu minsamu miao mia zimbongo? Diodio nki diatukisa mu salu kia Mfumu?

Leso 14: NKWIKUMUNU MU NGINDUDULU

Bu kavova kwa Timoteo, i mvungi wantuenia, Ntumwa Paulu watoma siamisa vo yandi fwiti "sa kimfuzi mu tanga" (1 Timoteo 4:13). Wonso wonso ulonganga Mambu ma Nzambi fwiti dimina mu Mambu ma Nzambi ye sadila mu ndongokolo andi nzila zazonsono zena va ntadisi andi. *Ntangu ka*

ntangu bantu bakudimbanga bakutufwana mu longuka diambu dimosi dianzenza evo mole.

Bufweni sadila nkanda mia mbangudulu za mambu ma Bibila, malongi ma Bibila, mpila mosi ye mamonso masonukwa, mu ntangu zazo, kwa bantu ba Nzambi. Lutangulu lualu luna kukitula muntu walunga.

Mbokasani: Nki a lutangulu wavengi mu bilumbu biabi luakusiamisi mu mambu ma Nzambi? Weti bambuka moyo mambu mankaka mena mu nkanda wowo?

Leso 15: NKEBOLO YAMBOTE YA NITU

Nitu i kinlongo kia Nzambi ye yifwiti toma kebwa (1 Kolinto 3:16). Dia mu nzila ya bwafwanana ye tina kiandiafu. Wenda leka mu ntangu yafwana ye sikama mu lokula kiambote. Diatisa nitu fioti lumbu kalumbu.

Bifu biambote bia mavimpi bina kudikila mimvu miaku mu salu kia Mfumu. Toma kala ye zingu kia nlembami, kansi kala ye mayindu mazangama—wau i nsiku wa ndiatulu aku.

Mbokasani: Vanga mambu mankaka masonganga ndiatusulu a biela bia nitu mu lunda ntomoso a yau. Lumokasana mambu mankaka masadisanga mu lunda mavimpi.

Leso 16: BOLO

Paulu wakala ye bila kiangolo bu kasonika "ka luidi kala fuki" (Ebeleo 6:12). Ndieu wena mu salu kia Mfumu kena ye nkengi mu fiongunina lokula biandi bi kasalanga mu nkwikumunu ko. Yandi utombukanga ku kinlongo ye vutukilanga malongi ma kateka longa nkumbu zazingi ku nima. Ntangu zazingi lulendo ka luena mu mambu ma kalonga ko, kadi yandi wasambila mu fintangu-ntangu kaka. Badibundu bandi bamonanga bonso ka bena ye mvungi ko, kadi yandi ubakanga fintangu fiafioti kaka mu kubabumina ye mokasana ye bau.

Ntangu ya ngionzokolo yena yankufi, ye ndiona "ulekanga mu nsungi a ngionzokolo i mwana utukisanga nsoni" (Zingana 10:5). "Lokula kilueki ki lufwiti sikama mu tulu" (Loma 13:11). Ngeye u sielo kia Klisto, ngeye

watambula mbokolo yazangama, ye ngeye wena ye mbebe ya salu kia nkembo. Sikamanga nsuka nabu, landanga nsadulu a ntangu yakubukwa mu diambu dia lusambulu ye salu, mpasi vo una baka ndandu mu lokula ka lokula. "Sikama kwaku, ngeye ulekanga!" (Efeso 5:14).

Mbokasani: Nki a mambu malenda tukisa vo diena nayaki-yaki kwa sielo kia Mfumu mu kituka nkwa bolo? Uzeyi bisielo bia Mfumu biena bolo e? Nga bau batambula nzitusu e?

Leso 17: NZITUSU A MFUMU

Ngeye weti vioka mu ntangu a tombe kiakimpeve? Ngeye wena wakindakana ye kondwa ngolo mu ma weti mona mu nsi yankatu? Ngeye weti bwa ku nsi a zitu kiaku kiakinene?

Lusabi luzibulanga vitu dia mwelo mpasi uvaika mu mbwilu a kimpeve ye yakiadi i nzitusu. Nzitusu i bilongo biaku, ye diodio diena ye ndandu yayinene mu nitu aku, mu mwel'aku ye mu mpeve aku (Zingana 15:15; 17:22). Zitisa! Kufukisa ntangu aku ye ngolo zaku mu funda Nzambi ye bankaka mu ma weti bwilwa ko. Bika mbweno aku yakatuka mu ma weti bwilwa ye mu mpasi zaku ye tala kaka Mfumu. Vilakana maluekuzulwa ye mpasi zaku. Wena ye ntangu mu kitula minsamu miaku mampasi se nkemboso, mu songa kwa nza vo vena umosi fweni tambula nzitusu kani vo mpe mu lokula bilutidi kiadi.

Ntangu zankaka ka diena nayaki-yaki ko mu zitisa Mfumu, i mu diodio tukambwanga mu "nata nkailu mia nsikulu kwa Nzambi ntangu zazonsono" (Eb. 13:15).

Bu ufukamanga ye usambilanga, vilakana bila biaku bia tusambulu ye tanga Nkunga 103 evo Nkunga wankaka wa nsikulu a Davidi ye tula mayindu maku mu nsambudulu ye nzitusu a Mfumu.

Diaka mpovele, Luyangalala!

Mbokasani: Tanga 2 Lusansu 20:22 ye toma banzila diambu dialanda, bantu bu bazitisa Nzambi. Tanga nkanda wa Minkunga ye si wamona mbokolo zazingi za nsoniki a Minkunga zikutubokilanga mu zitisa Mfumu.

Leso 18 : MPUKUMUNU BU YIKWIZANGA

Mpukumunu zikwizanga kwa sadu kia Nzambi; i diambu diandi mu kukikeba ye kukitabila mu zau. Bu umonanga vo utuntwanga mu kota mu nzila yitualanga ku masumu, bika Mpeve Yanlongo kakutunta ku nima ye kuvutula mu mpeve a mambu meti landa:

1. Banzila Nzambi (1 Mose 39:9; 1 Samueli 2:22-25; Yakobi 4:4).
2. Ukukibanzila (1 Kolinto 6:18; Zingana 6:32).

3. Banzila nkazi aku (Malaki 2:14-16).
4. Banzila muntu u lima vola masumu (Matai 18:6).
5. Banzila bana baku (4 Mose 14:33).
6. Banzila bisi nzo aku (1 Mose 12:17; 20:18).
7. Banzila nsoni zaku, kiadi kiaku (Zingana 5:11-14; 6:32-33).
8. Banzila dibundu diaku (1 Kolinto 5:1-6; 1 Samueli 2:24).
9. Banzila bau balembwa vuluswa (Loma 2:22-24).
10. Banzila mintantu mia Nsamu Wambote (2 Samueli 12:13-14).
11. Banzila kosalu kiaku (Minkongudidi 16:19-20; 1 Kolinto 9:27).
12. Banzila mfundusu a Nzambi (Ebeleo 13:4; Yehezekieli 16:38).
13. Banzila ntangu yi ka yimani (Ngalatia 5:19-21).
14. Banzila, va zimunina, nkemboso yina kwiza vo una bedisa mpukumunu mu ndungunu (Nzaikusu a Yoane 14:4).

Mbokasani: Mu mambu mama 14, i nki a diambu ubenzi dilutidi mu mfunu? Bila nki?

Leso 19: MINTANGININI

Ka diambu ko vo uzolele, evo kuzolele ko, bantu bana tanginina muntu wena ku kinkongo, bana tanginina ma kavanganga mena mambote ye ma kavanganga mena mambi. Paulu wavova mu Efeso 5:1, "I kuma luvukumukina Nzambi." Ka kwena nkutu nzila mu vanga nkombo ko vo tulandanga nduengoso yoyo. Kansi bisi nza bazolanga tanginina mfumu, ye ntudisi wa kimpeve wena ye mbebe mu kifwani ki kavananga kwa dibundu diandi.

Vo yandi i muntu ukayanga meso nadede mu ndiatulu andi ye Nzambi, bankaka si balanda nzila yasungama. Kansi vo yandi umonanga dio nayaki-yaki mu vengama mu masumu ye zimbukuswa kani vo fifiuma kaka mbonokono andi ya ki-Klisto, dilendakana vo badibundu diandi si bakunlanda mu masumu. Vo wena ye kimfuzi mu ntombolo a bazimbala ye mu mpulusu a miela, nanga si kabaka bantu ba luzolo ba kana kubika bonso zimbangi za Klisto. Kansi vo ntudisi akimpeve wena fuki mu ntombolo andi ya bazimbala, badibundu bandi nanga si bakala badibundu ba kialumingu kaka, bantu badimbanga, kansi ka bavanganga ko, ka bena moyo mu mambu ma Nzambi ko. Vo zingu kiandi kiena bonso nkailu wamoyo kwa Mfumu, badibundu bana zibula kebolo biau bia mbongo mu nswalu ye si bamona kiese mu kabila mu salu kia Nzambi.

Paulu wafidisa mambu ma nsikulu kwa bisi Tesalonika mu 1 Tesalonika 1:6 bu kabakamba: "Beno luayika nlandi mieto ye mia Mfumu. "Yandi mpe wamana zenga mu kala ye moyo walembwa finzulwa ye wakamba: "I diau mono ilubombidila: Luvukumukina mono" (1 Kolinto 4:16).

Mbokasani: Nki a mpila ya nkwa Klisto yina tukisa kifwani kiena mu ngeye?

Leso 20: NDUNGUNU YENA YAKEDIKA

Tanga Filipi, kapu 3 ye 4.

Bisadi biabingi bia Mfumu biena mu mpasi kadi ba kukimonanga vo ka bafweni ko, ye diodio dikubakwamisanga mu ntima miao ye kubakatulanga kibakala. Bakondolo kibakala bu bafwiti kukisonga bonso bisielo bia Mfumu. Mpeleko Mfumu ukubatulanga mu kabu dia "bisielo bia Nzambi, Nkwa kayengele" (Danieli 3:26). Yoyo i mbweno a Paulu mu diambu dia salu kia Mfumu (1 Tim. 1:11-12).

Nzambi watuvana mpeve ya lulendo. Diambu dia ki-elene mu diambu diodio ngolo mu Mavanga 1:8 i dynamite. Ka kwena ye lulendo ko lulenda luta lualu lua ki-Nzambi.

Kuyinani lulendo luakuvana Nzambi ko. Tonta vanga momo mena mpasi mu vanga. Tomba miela kwakonsono. Kubanzi nkutu ko vo kuna lenda mu luaka kwa bau balutidi kimvwama ko, evo balutidi mu longuka.

Fi-Paulu fiavanga mambu mamanene, kadi fiakala ye vuvu kiamvimba mu lulendo lua ki-Nzambi. Toma visa lulendo lualu ye kota mu salu. Vana fulu kwa Nzambi mu monikisa lulendo luandi luangolo mu ngeye.

Nzambi wena nsatu a ngeye.

Mbokasani: Tanga bibuku bieti landa ye fiongunina bonso Nzambi kasadila biena lebakana mu monikisa lulendo luandi ye lungisa mambu mamanene: (2. Mose 4:2; Minkongudidi 15:15; 1 Samueli 17:40; Zakalia 4:10; Matai 13:32; Yoane 6:9).

Tumonanga mpe kedika kiakinene mu 1 Kolinto 1:27-29. Longuka bibuku biobio mu ntu.

6

KINTUADI MU KATIKWA DIBUNDU

Dibundu dibundu dibeki nsadulu zandi ye malongi mama bu meti vewa kwa mabundu rnamo, ka tulendi vana ngindudulu yalunga mu dibundu dibundu mibilesa bi tubeki vava ko. Bau bana longa bio bafwiti landa zinzila za bau kibeni ye sungula mu songa nsamu ye momo mena mttfwana mu dikabu di bena.

Ku zimunina a malongi mama, nlongi wamona kafwiti zaya mu kedika nki kana longa ye nki kana vanga. Yandi si kabwa ntima vo watoma kubama ye ufweni mu badika salu kiandi kia nlongi.

Leso 1: Nsamu a dibundu mu nsi yi diabadikila; mianzi miandi mu mabundu mankaka, minkubiki miandi, bau batuadisa dio mu mbadukulu; bibila bia mbadukulu a diau.

Leso 2: Nsamu a dibundu mu Afelika; zinsi zi keti sadila; ntalu a bantu badibundu mu nsi nsi.

Leso 3, 4, 5: Diswaswana dia malongi; bwe dibundu diodio diswaswane ye mabundu mankaka; ma balutidi vovila ye bisalu bi balutidi siamisa; lufulu lua Bibila mu malongi momo madiswaswana.

Leso 6: Nzila ya ndiatulu a dibundu mu nsi yamvimba; fulu kia ngiadulu ye mintuadisi mia diau; nzila ya nsodolo a mintuadisi ye nzengolo a ntangu yi bana sala.

Leso 7: Zilupitalu ye biskulu bia dibundu, mintuadisi mia bisalu bia mpila mu mpila; zinkutukunu za mvila ye zinkutukunu zankaka za dibundu diamvimba.

Leso 8: Bibilu bia district ye mintuadisi mia salu kia district; zinkutukunu za district ye manaka ma zau.

Leso 9: Kisalu kia mavimpi ye salu kia ndongokolo mu mavata; ntalu a mavata mu district ye ntalu a mavata mena mvungi evo nlongi.

Leso 10: Biskulu bia dibundu mia nkubukulu a minlongi ye minsamuni mina sala ku ntuala.

Leso 11: Mbebe za nlongi wamona kwa dibundu diandi; ntalu a zinkutukunu zi kana kutikisa.

Leso 12: Nkubukulu a bavuluswa bamona mu tambula mbotokolo; zinsadulu za dibundu mu diambu diodio.

Leso 13: Nki kina vanga nlongi vo badibundu babwa mu masumu; nsadulu yena mu dibundu mu nsamu wa mpila yoyo.

Leso 14: Nlongi nki kana vanga vo bandoki evo zimfumu za kanda bana kunnangumukina?

Leso 15: Bwe bukubikilanga zinkwedolo?

Leso 16: Ngionzokolo a. minkailu, ye nsadulu mu mbongo ziyonzamene.

Leso 17: Ntungulu a nzo za dibundu mu bwala.

Leso 18: Nzibukulu a mabundu mamona mu mavata makinzungidila; makabu ma minsamuni mia Nsamu Wambote.

Leso 19: Nsalasani mu nsekodolo a minlongi mia district mu samuna Nsamu Wambote sabala yamvimba.

Leso 20: Ntuadisi nki kana vanga vo mambu mampasi beni mana bwa mu dibundu diandi? Kwa nani kalenda dio songa mpasi katambula ntuadusulu ye nduengoso?

Dépôt Légal n° 10.261.92 4e trimestre